

מתוברים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

עמ' כ"א
מקושרים
 גיליון שבועי בנתיבי חתונה ונישואין תורת החפילה
 ספר אהרן הכהן

עמ' כ"ה
ובחרת בחיים
 גיליון שבועי ביחסות מור ואור החיים דתו יצירא

עמ' כ"ט
מכתלי בית ההוראה

גליון רלי"ט
 פר' בהר-בחוקות,
 תשפ"ה

חדש בהיכל <<<

פנינים ואמרות

סט שערי הזוהר (5 כ"ר)

ספר שערי הזוהר נועד להנגיש את אורו הגדול של הזוהר הקדוש לכל יהודי, בשפה בהירה, פשוטה ונעימה, השווה לכל נפש. הוא מביא לקט מובחר של דברי הזוהר על פרשיות השבוע, מנוקדים ומעובדים בקפידה, כך שכל אדם - גם ללא רקע בלימוד קבלה - יוכל להבין, להתחבר ולשתף את משפחתו וחבריו בדבר תורה מעורר השראה. מטרת הספר היא לפתוח שער ללימוד פנימיות התורה, לא רק בבית המדרש אלא גם סביב שולחן השבת ובחיי היומיום, ולקרב את הלומד אל תורתו של רבי שמעון בר יוחאי - שהיא תורת האמת, כידוע מדברי רבותינו הקדושים, המסוגלת לטהר את הלב ולרומם את הנשמה.

בנוסף, בסופי הכרכים הובא מדור ייחודי כאשר בכל פרשה הובא רעיון נבחר מספר הזוהר, מלווה בדברי האור החיים הקדוש, להעמקה נוספת ולחיבור בין תורת הנסתר לתורת הנגלה. מבנה הספר ותכניו מאפשרים חוויה לימודית רוחנית עמוקה לצד קריאה מהנה ומרגשת.

פירות גינוסר - פרי תואר המבואר (4 כ"ר)

ספר פירות גינוסר - הכולל את הספרים "פרי תואר" על יורה דעה לבעל ה"אור החיים" הקדוש זיע"א, יחד עם ספר "פרי חדש", להחכם הנודע רבי חזקיה די סילוה זיע"א.

ספר פרי תואר נדפס עתה במהדורה חדשה עם ביאורים וצינונים, בשני מדורים מורחבים ומקיפים, האחד בשם "פרי חיים" ביאורים, והשני בשם "עץ פרי" ציונים.

הספר כולו נדפס בכתב רש"י נאה ומהודר במהדורה נאה ומפוארת.

בסופי הכרכים נוסף מדור ייחודי ומקיף בשם "פסקים והלכות פרי תואר" בו הובאו תמצית וליקוט פסקי רבינו מתוך ספרו, בסדר נאה ומבואר דבר דבור על אופניו בתוספת ביאורים הוספות וצינוני מקורות.

להזמנת ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

השבוע בגליון:

- חשיפה:** מי התבטא "מתי נזכה לחיות ולראות בקיום" **"השמותי את מקדשיכם וגו'!"** | עמ' ז'
- האור החיים הק':** כשיש אחדות אין לאומות **העולם שליטה** | עמ' ב'
- אקטואליה:** האם ברכת התורה צריך **לברך דווקא בעמידה?** | עמ' ט'

ודבריו נשמעין, אך כאשר מגביה הקב"ה את העני ומעשירו - חוזרים כל קרוביו להיות במחיצתו, והנה הוא מגלה שיש לו משפחה גדולה וקרובים רבים, והיינו ויישגב אביון מעוני - אם הקב"ה משגב את העני מעניותו ונותן לו עשירות, וישם כצאן משפחות' - הוא מגלה שמשפחתו מרובה כצאן.

וזהו פירוש הכתוב שלפנינו: אדם שמוכר שדהו סימן הוא שמצבו בפרנסה כבי רע, והוא בעל חוב גדול ובלית ברירה מוכר כל נכסיו ואת אחוזתו ונחלתו, ואז מתרחקים ממנו כל משפחתו וקרוביו, אך בשנת היובל דכתיב ביה ושבתם איש אל אחוזתו מקבל העני את אחוזתו ונכסיו וחוזר להיות עשיר כבתחילה, ממילא איש אל משפחתו תשובו שבים אליו מיד כל משפחתו.

שיח יעקב יוסף (ספינקא) - בפרשתנו

ההבדל בין מתיקות לימוד של זקני חכמים לזיכרון הסרק של זקני עמי הארץ

אם פְּחָקְתִי תִלְכּוּ וגו' (כ"ג, א), וברש"י שתהיו עמלים בתורה.

שח הגה"צ המגיד מישירים המפו' רבי שלום הכהן שברדון זצ"ל: זכרוננו, פעם אחת באתי למושב זקנים לרגל איזה ענין, ובהיותי במקום עברתי ליד בית הכנסת ונכנסתי לתוכו, זה היה קרוב לשעת צהריים, ובמקום לא היה אלא אדם אחד בלבד - 'רבי בניציון אלפס' ישב שם לבדו ליד גמרא גדולה ולמד במתיקות שלא אוכל לתארה, לבי ממש נמוג ועמדותי מהצד שעה ארוכה כדי להתבונן במחזה הזה.

אחר כך עזבתי את המקום, וכשהייתי כבר ברחוב, ראיתי שליד תחם מושב הזקנים עומד ספסל ארוך שעליו ישבו זקנים וזקנות, נעצרתי לרגע ושמעתי זקנה אחת אומרת "ארבעים ושתים", מהצד השני של הספסל ענה לה זקן אחד: אין את יודעת מה שאת מדברת, "ארבעים ושלוש"!

נתמלאתי סקרנות ורציתי להבין על מה כאן הויכוח ביניהם. והנה, כעבור דקה אני שומע זקנה אחרת אומרת: ארבעים ושלוש, וזקן אחר עונה כנגדה: שוטה, ארבעים וארבע... וכך הדבר נמשך: ארבעים וארבע, ארבעים וחמש, ארבעים ושש, והויכוח מתגבר ומלווה צעקות וגידופים, עד שלבסוף תפסתי מה קורה ביניהם.

הם סיימו לאכול את ארוחת הצהריים ונשארו באפס מעשה. יצאו, איפוא, החוצה, התיישבו על הספסל והתחילו לספור כמה אוטובוסים עברו, ובעוד שהזקנים הגיעו כבר לארבעים ושלוש - הגיעו הזקנות רק לארבעים ושתים, ועל זה

כח הפסק של המהרש"ג

אל תקח מאתו נְשֶׁךְ וְתִרְבִּית וְיִרְאֶת מְאֻלְקָךְ וְחֵי אֶחִידָה עִמָּךְ (כה, לו).

מספרים על המהרש"ג [=הגאון רבי שמעון גרינפלד זצ"ל], שבימי נעוריו חידש הרבה על דרך הפלפול והחידוש, אבל אחר כך היה לימודו בעומק הפשט וסברא ישרה. הוא היה מתלמידיו של הגאון בעל ה'מהר"ם שיק' זצוק"ל, פעם העירו לו על איזה פסק שהוציא ש'הפרי-מגדים' בספרו כותב היפך זה, השיב להם המהרש"ג "תאמינו לי שדברי מורי ורבי ה'מהר"ם שיק' הם בעיני כמו דברי הפמ"ג, ואעפ"כ אם יוצא לי מסוגיית הש"ס דלא כוותיה, הרי אני נוקט ופוסק כמו שיוצא לי לפי הבנתו...".

בזמנו נחלקו הפוסקים על איזה עסק מסוים אם יש בו חשש איסור רבית, והמהרש"ג פסק דאין בו משום רבית, ואילו הגה"צ רבי אהרן ישעיה פיש מהאדאס זצוק"ל בעל ה'פרח מטה אהרן' סבר לאסור, ומכיון שהוא היה מתיר היו הרבה אנשים משקיעים בעסק זה ע"פ פסקו, ואכן הרויחו רבות והצליחו ועשו פירות.

לאחר תקופה ממושכת הודה המהרש"ג לשיטת הרב מהאדאס שאכן הצדק עמו ונטה גם הוא לאסור, ומאז מי שהמשיך לעסוק בזה הפסיד פלאים, כמו שאמרנו (ב"מ ע"א א) "המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין".

מעובדא זו אפשר ללמוד כח הלומד תורה לשמה שעדי שיהיה לעשות אותו עסק היו יכולים להרויח, אמנם מאז שיצא מפומיה לאסור נעשה ונקבע האיסור, ומי שעסק בכך הפסיד. [ראה עובדא זו באריכות בספר נועם שיח' להגה"צ רבי אליעזר פיש זצ"ל אב"ד סאלקא נכד הרב מהאדאס זצ"ל עמוד קע"א].

מפי ספרים וסופרים - אבות (ח"ב עמ' מ)

נשאדם נעשה עשיר בכספו - משפחתו מתרחבת...

וְשִׁבְתָם אִישׁ אֶל אַחֲזוֹתָיו וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבּוּ (כה, י'). צריך להבין מהו כפל הלשון 'ושבתם איש אל אחזתו ואיש אל משפחתו תשובו' הרי כשישוב אל אחוזתו, ישו גם כן אל משפחתו.

ונראה לפרש על פי מאמר ההפלאה על הפסוק (תהילים ק"ו, פ"א) וַיִּשְׁגַּב אֶבְיֹוֹן מְעוֹנֵי וַיִּשֶׁם כְּצֹאן מִשְׁפָּחוֹת, דהנה דרך העולם שהעני אין לו שום קרובים או משפחה שיסתכלו עליו וידאגו לכל מחסורו, וכשיש לו מתרחקים הם ממנו ואינם מחפשים קרבתו, מה שאין כן לעשיר שיהיה הרבה קרובים וכל אחד מחפש להיות קרובו ומשפחתו,

פניני אביר יעקב עמ' ה'

התנהלה הויכוח: כמה אוטובוסים עברו...
באותו רגע שמתי לבי לדבר והיפוכו: שם, בבית הכנסת ספון לו רבי בנציון הישישי, המתענג על לימוד התורה, וקולו הערב מתפשט שם בכל הפינות, ואילו עמי ארצות יושבים ברחוב ואין להם במה להעסיק את עצמם אלא בויכוח סרק!...
שאל אביך ויגדך (ח"ב עמ' יט)

אולי יזכיר לי ראש הישיבה בביאור דברי הרשב"א מה בדיוק התכוונתי לומר...

וְהַחֲזַקְתָּ בּוֹ (כה, לה).
מנהג קבוע היה להגאון רבי נחום פרוצוביץ זצ"ל ר"י מיר, לשפץ ולשפר לעבד ולהשלים דברי תורה שהורצו בפניו, נוהג היה לעשות זאת בצורה מתוחכמת, עד שלעיתים היה אותו תלמיד משוכנע, שכל המערכה הנפלאה עמה יצא מביתו משלו היא... השואל היה מקשה קושיה מגומגמת, ורבי נחום היה אומר: בוודאי מתכוון אתה להקשות כך, קושיא נפלא היא, כיצד לא חשבתי עליה? לפי היסוד שאומר אתה, מתורצים דברי הרשב"א מקושיות הקצות, נו, ובוודאי הוכחת זאת מדיוק לשון רש"י, נפלא מאוד!! השומע לא היה עומד בשטף הדברים ומשתדל לקולטם, שהרי "לכך נתכווין..."
"נפלא", היה מסיים רבי נחום את הרצאתו, "הדברים אמיתיים ומאירים, אומר זאת מחר בשיעור בשמך..."

בישיבת מיר סבבה הלצה, אודות 'בחור חדש' שנכנס לראשונה לשוחח בלימוד עם רבי נחום, הלה יצא מביתו המום ומבולבל משפע הקושיות והתירוצים שאליהם התכווין... לאחר מספר דקות שב ודפק בדלת: 'שליחה' אולי יזכיר לי ראש הישיבה בביאור דברי הרשב"א מה בדיוק התכוונתי לומר...
דברים של טעם (ממכון כרמינו)

פרנסה בשפע בזכות עונג שבת עם טשולנט

בְּשִׁבְרֵי לָכֶם מִטָּה לָחֵם וְאָפּוּ עֶשֶׂר נְשִׁים לְחֶמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהִשִּׁיבוּ לְחֶמְכֶם בְּמִשְׁקֶל וְאָכְלֹתֶם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ (כו, כז).

י"ל על דרך צחות וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא. כי נהוג במאכלי שבת שמניחים חמין שטומנים בתנור עד יום השבת שקורק טשאלני"ט, וכתב ברמ"א (סוף סי' רנ"ז) בשם הבעל המאור והכלבו כי זהו מכבוד ועונג שבת, וכל מי שאינו אוכל חמין שטומנים בשבת ואין מאמין בדברי

נמשך השפעת ברכה ולחם לפי הטף לכל ימות החול.

הגה"ק בעל המנחת אלעזר ממונקאטש - בספרו חמשה מאמרות

כשחידושי תורה הם חלק מהפרנסה, כי אז קשה כקריעת ים סוף

אִם בְּחֻקֵי תַלְכּוּ וְגו' (כו, א). וברש"י שתהיו עמלים בתורה.

מסופר על הגאון רבי נפתלי צבי טרופ (המכונה בעולם הישיבות הגרנ"ט) ראש ישיבת "חפץ חיים" בראדין, ממדתו - להרגיל את התלמידים שיהיו מתייגעין על דברי תורה. בשיעוריו סחף עמו את שומעי לקחו לעולם אחר, לעולם שבו מולכת בכיפה התעמקות להבין דברי תורה, והיה משקיע כוחו עצומים של יגיעה ועמל התורה להכנת שיעוריו.

ידיד עלומים שלו, כשראה פעם את רבי נפתלי מתייגע כל כך בהכנת שיעוריו, תמה בפניו: "הלא ידעתך כמחדש במהירות הבזק?" השיבו הגרנ"ט בצחות לשונו: עכשיו הריני ראש ישיבה... זו פרנסתו... ומוזנותיו של אדם קשין כקריעת ים סוף... מרביצי תורה ומוסר (ח"ב עמ' טז)

חכמים שהתירוהו חיישינן עליו שמא אפיקורוס הוא עכ"ד. וכיון שכתב הרמ"א שזהו כבוד ועונג שבת וידוע כי מעונג שבת נמשך השפעת פרנסה בהרחבה כשאחז"ל (שבת קיט, א).

ובזה יש לרמוז הכתוב בפרשתנו "בשברי לכם מטה לחם" (מלשון כי יש שב"ר במצרים) היינו כשרצונו יתברך להשפיע מטה לחם לישראל עם קרובו, "ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד" - הוא החמין ודייסא שהוא כמו לחם שנוהגים להטמין על יום השבת הרבה משפחות בתנור אחד גדול, בבית האופה שיש שם מקום בהרחבה לכולם. "והשיבו לחמכם" - כדי שלא יתערבו אלו עם אלו, לוקח כל אחד קב שלו בשבת עם מיני דייסא, "ואכלתם ולא תשבעו" כמו שאמרו חז"ל (ביצה טו, א) ופירש"י נשמה יתירה - רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו עכ"ל. נמצא כי בשבת בחינת רווחא לבסומי שכיח ומחמת מצות עונג שבת אין נפשו קצה עליו גם אם אוכל הרבה עוד ירצה למעשנים ומיני מטעמים אשר בימות החול כבר היה מהם שבע ונפשו קצה, וזהו ואכלתם ולא תשבעו, ומתחיל שפיר הכתוב "בשברי לכם מטה לחם" - כי מזה

ווארט מהאור החיים הק'

כשיש אחדות בין בני ישראל אין לאומות העולם שליטה עליהם

וַיִּשְׁבְּתֶם לְבַטַּח בְּאַרְצְכֶם וְנִתְתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצְךָ וְגו' (כו, ה-ו).

מספרים שפעם חזר יהודי לעירו מביקור בארץ ישראל, וכששאלו אותו מה ראה שם בארץ, ענה שראה שני דברים עתיקים, את הכותל המערבי ושנתת חנם, שהיא לצערנו ג"כ דבר עתיק שקיים מאז חורבן ביהמ"ק, והוא בהא תליא שהרי זה שיש לנו רק כותל מערבי ולא ביהמ"ק שלם הוא מפני שעוד לא עקרנו מתוכנו את הדבר העתיק השני, ולכן העצה היחידה היא "האספו", וכמו שאמר היהודי הקדוש מפשיסחא זצ"ל שאם כל עם ישראל היו נותנים כל אחד לרעהו את ידו היו ידי כולם ליד אחת גדולה שהיתה מגיעה עד כסא הכבוד.

וכמו שאומר האור החיים הקדוש בפר' בחוקותי (ויקרא כו, ו) "ונתתי שלום בארץ", וקודם לזה כתוב: "וישבתם לבטח בארצכם" ופי' שם שבכדי שתשבו בשלום בארצכם, צריכים לראות שיהיה שלום בארץ גופא בין היהודים עצמם. וי"ל שלא יעזור שום דבר אחר, רק מה שאמרו חז"ל (בתנחומא פר' נצבים): אין ישראל נגאלים עד שיהיו כולם באגודה אחת, ולכן אמרו חז"ל (בשבת קי"ח) שאלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין, כי שבת הוא רזא דאחד, ושבת הוא זמן מוכשר להתאגד ולהתאחד, וכשיש איחוד בעם ישראל גורם הדבר שיתהוו פירוד בין האומות ולא יוכלו להתאחד להרע ולהצר את ישראל.

ואיתא על זה רמז בשם צדיקים, במגילת אסתר (ג, ה) "ישנו עם אחד", בשעה שעם ישראל הוא במצב שהם עם אחד, בלי מחלוקת ביניהם, גורם הדבר ש"מפוזר ומפורד בין העמים", אז נעשה פירוד ופיזור בין העמים, שאין יכולים להתאחד נגד עם ישראל, ומזה לומדים אנו כמה גדול כוחה של האחדות. (מנחת ישראל - פר' שמות לג"ר ישראל קיהן אב"ד קהילות החסידים ת"א).

זמני כניסת וציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
כניסת השבת	כניסת השבת	כניסת השבת	כניסת השבת	כניסת השבת
18:59	19:14	20:19	21:04	22:07
כניסת השבת	כניסת השבת	כניסת השבת	כניסת השבת	כניסת השבת
20:53	20:50	21:26	22:15	22:15

מחברים
את היזום! מחילים
הגישו היזומי מבית עוז והדר - אור לישרים
שירות למילי האישי להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

מחברים
ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סינפי
"ספרי אור החיים"

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

ירושלים: ידמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרו"ח 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

קו 'מחברים'
שע"י ממלכת התורה עוז והדר
02-803-9999
לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8
או למייל: rav@abiryaakov.com

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ניצוב ותימור: שוקי קטר

מָטָה יָדוֹ - וְהַחֲזַקְתָּ בּוֹ:

**ראש הישיבה הגאון רבי אהרן קוטלר טרח ונסע קילומטרים רבים על מנת להשיג את תלמידו
על מנת למנוע ממנו אפילו רגעים ספורים של פחד וחשש בדרך לישועה:**

ובעוד יענק'ל יושב בקרון הרכבת וממתין, דמות נוספת נכנסה לתחנת הרכבת, ראש הישיבה - הגאון רבי אהרן קוטלר בעצמו. זמן קצר לאחר שיענק'ל יצא, עשה רבי אהרן את הדרך אחריו: יצא לתחנת האוטובוס, והמתין בה שעה ארוכה. אחר כך נסע באוטובוס נסיעה לא קצרה, ובסיומה - הגיע לתחנת הרכבת בקובנה...

ועדיין לא נסתיים המסע... - רבי אהרן התרוצץ בתחנת הרכבת, קורא בקול 'יענק'ל יענק'ל', מחפש אחריו בכל מקום ופינה. ראשו נדחק באשנבים השונים, זקנו ההדור התנופף ברוח החולפת, והוא ממשיך לרוץ ממקום למקום וזועק: 'יענק'ל קליאט', מחפש אחר תלמידו... דקות ארוכות חולפות עוברות, רבי אהרן עובר מקרון לקרון ברציפים השונים, ממשיך לקרוא בשמו של תלמידו ומחפש אחריו כאילו איבד יהלום יקר...

יענק'ל ישב ברכבת, ולפתע, משום מקום, שמע קול מוכר קורא בשמו, פעם אחר פעם, קריאות קצובות וקולניות. הוא הפנה את מבטו אנה ואנה, הביט לכל הצדדים, ביקש מהעומדים על יד חלונות הקרון - לזוז מעט כדי שיוכל לראות מי קורא לו. להפתעתו, היה זה ראש הישיבה, רבי אהרן קוטלר בעצמו! 'הראש ישיבה!' - קם יענק'ל ממקומו נסער כולו, המום מהמראה, עיניו קרועות מתדהמה ופיו יורה שאלות: 'מדוע עשה ראש הישיבה את כל הדרך אחריי? מדוע נדחק ראש הישיבה באוטובוס, רץ והתרוצץ בין המון האדם בתחנת הרכבת, התאמץ כל כך כדי לשוב ולפגוש בי? מה קרה?!' - שאל בתימהון...

רק רצייתי לבשרך', אמר לו רבי אהרן קצרות, 'שמיד לאחר צאתך, הגיע מברק המבשר כי בניגוד לכל התחזיות, הבריטים נאותו לתת לך אשרת כניסה. במברק נכתב כי המסמכים מחכים לך בנמל!'

'נפלא!' - שמח יענק'ל על הבשורה, 'הודו להשם כי טוב!' - קרא ברגש רב בהבינו כי חייו ניתנו לו לשלל. 'אבל', שבה התמיהה וזעקה מתוך לבו, 'הלא המסמכים היו ממתנינים לי לפני העליה לספינה בכל מקרה, מדוע טרח ראש הישיבה כל כך כדי לנסוע אחריי לקובנה ולהשיגני על פסי הרכבת? מה בער להתאמץ כל כך רק כדי לדווח לי את הידיעה המשמחת?'

'זה פשוט', חייך רבי אהרן את חיוכו הטוב, 'הלא הרגשתי כי יצאת לדרך מודאג ומתוח, כשאינך יודע כיצד יסתדרו העניינים, ובעצם אתה מצפה לנס... החלטתי לרדוף אחריו ולבשר לך את הבשורה, למען תיסע לדרכך רגוע ושליו, שמח ובטוח בישועתך!'

יענק'ל שב והתיישב במקומו, משפשף את עיניו כלא מאמין. ידוע ידע כי רבו גאון התורה וענק המידות, אך לא ידע עד היכן מגיעה אהבת ישראל הבוררת בקרבו, עד היכן מגיעה דאגתו לשמחת לבו של תלמידו. ראש הישיבה בוודאי שמח לשמע הבשורה כי תלמידו יינצל, אך לא הסתפק בכך: הוא טרח לנסוע באוטובוס לעיר השכנה, להתרוצץ בתחנת הרכבת ולקרוא בשמו, וכל זאת כדי להסיר ממנו את עננת הדאגה ולשמח את לבו!

הסיפור הזה, המופיע בקונטרס 'כולנו יודעי שמך', אין כמוהו ללמדנו מהי אהבת ישראל, לחוש את הזולת, להרגיש את העובר עליו. רבי אהרן לא הסתפק בידיעה כי תלמידו יינצל, הוא טרח והתאמץ כדי לבשר לו זאת, כדי להרגיע אותו ולהעניק לו שלווה בדרכו ובמסעו. לא פעם נקריית לידנו הזדמנות לשמח יהודי אחר, להסיר ממנו דאגה, להעניק לו את התחושה כי אנו שותפים לכאבו ומייחלים לישועתו בדיוק כמוהו - הבה נעשה זאת מכל הלב, זוהי אהבת ישראל!

וגם אם זה קצת קשה, דורש מאמץ או מחייב הקרבה - זו לא סיבה לוותר, נהפוך הוא. הבה נראה את רבי אהרן מתרוצץ בין קרונות הרכבת, קורא 'יענק'ל יענק'ל' אל החלל, מקווה למצוא את תלמידו, רק כדי להרגיעו. אלה וכאלה חמדה ליבנו, להתאמץ למען יהודי אחר, לעשות הכל לשמח את לבו, להפגין כלפיו אהבה מכל הלב!

(פניני פרשת השבוע)

היה זה בתחילת תקופת מלחמת העולם השנייה, כשהידיעות על גורל היהודים שנפלו טרף לידי הנאצים הרשעים החלו להתפרסם. ישיבת קלצק שבפולין בראשות ראש הישיבה הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל נמלטה לליטא, וכשהרוסים כבשו את ליטא - נאלצה הישיבה להתחלק לכמה קבוצות שהתפזרו, כדי לא לעורר את חמת הרוסים.

על בני הישיבה באותם ימים, נמנה תלמיד בשם יענק'ל קליאט. יענק'ל זה היה פיקח וחרוץ מאוד, והחליט לעשות הכל על מנת להשיג אשרת יציאה לארץ זרה, להימלט מהמלחמה המשתוללת. הוא נקש על דלתות השגרירויות השונות, עמד בתורים הארוכים והתחנן ללא הרף, אך לשווא. רוב ככל המדינות סגרו את שעריהן, וסירבו להנפיק אשרות יציאה למדינותיהן - אשרה שפירושה חיים.

אך יענק'ל לא אמר נואש. הוא שב והתחנן בשגרירות הבריטית, פעל בכל דרך אפשרית כי השגרירות הבריטית בליטא תנפיק לו אשרת יציאה לבריטניה, שנחשבה ארץ מוגנת. לבסוף, עלה בידיו להביא לכך שהשגרירות הבריטית 'תשקול' אם להעניק לו אשרת יציאה, והוא אף קיבל על כך אישור בכתב.

עדיין לא מדובר באשרת היציאה הנכספת, אלא באישור כי השגרירות 'שוקלת' ו'בוחנת' אם להעניק לו אשרה כזאת, כך שבעצם - למכתב לא היתה כל משמעות מעשית.

כמה ימים חלפו, ולמרות שיענק'ל הוסיף להתחנן בשערי השגרירות, עדיין לא הונפקה האשרה המיוחלת. יענק'ל סבר שכנראה בקשתו - כמו בקשת יהודים רבים אחרים - נדחתה על הסף, ולאחר כמה ימים נוספים, כשנסגרה השגרירות הבריטית, הבין יענק'ל שככל הנראה לא תהיה לו אשרת יציאה, וכל מה שנותר בידיו הוא רק המכתב הלא מספק לפיו השגרירות 'שוקלת' אם להעניק לו מעמד פליט. בשל כך, החליט כי זה הזמן לעשות מעשה...

הוא פנה לראש הישיבה, רבי אהרן קוטלר, והודיעו כי החליט לנסות להימלט בעזרת המכתב הזה. 'זו אמנם לא אשרת יציאה' - הסביר יענק'ל, 'אך בכל זאת זה מסמך כלשהו, אולי הוא שווה משהו. אעשה הכל על מנת להימלט בעזרת המסמך הזה, אולי יחוסו ואולי ירחמו עליי!' - טען.

רחמיו של רבי אהרן נכמרו על התלמיד, הוא חש כי זו סכנה גדולה מדי עבורו. 'לפי דעתי', - אמר ליענק'ל, 'חוששני שחלילה יתפסו אותך ללא האשרה וישלחו אותך לסיביר, לא כדאי להסתכן עד כדי כך, עודך צעיר לימים!' - סבר ראש הישיבה.

אלא שיענק'ל לא אבה לוותר, הוא חש כי זו הזדמנות היחידה שלו להציל את חייו מאימת המלחמה, וטען כי אולי בכל זאת בעזרת המסמך יינצל, ולחילופין - הלא נאמר לו כי יש סיכוי קלוש שאשרת היציאה תחכה לו בנמל, אולי זה יקרה...

יענק'ל המשיך לראות בפיסת הנייר שבידו הזדמנות אחרונה לזכות בחיים חדשים בבריטניה, ורצה רק לברוח. לבסוף 'נכנע' ראש הישיבה לעקשנותו והפצרותיו של יענק'ל, ובירכו שייסע לחיים ולשלום...

יענק'ל נפרד מראש הישיבה, ושם פעמיו לעבר תחנת האוטובוס. עד מהרה הגיע האוטובוס, ישן ומקרטע, צפוף בעשרות אנשים שהצליחו להיחזק ולעלות אליו. האוטובוס עשה את דרכו לקובנה, שם יש רכבת הנוסעת לעיר הנמל. המסע לא קל, אך החיים שווים אותו, בהחלט...

כשהגיע האוטובוס לקובנה, גילה יענק'ל תחנת רכבת הומה אדם, כולם ביקשו להגיע לנמל ולנסות לברוח. הוא מיהר לרכוש כרטיס נסיעה מתאים, ושירך את רגליו בין ההמון, עד שמצא קרון אליו אפשר לעלות. כעת לא נותר לו אלא להמתין ברכבת העמוסה, עד שזו תחליט לצאת לדרך, לעבר עיר הנמל...

והשיגה ידו ומצא:

כיצד קיבל האיש שגר בעליית גג קטנה - דירה בירושלים במחיר נמוך להפליא,

לאחר שהאמין בכל ליבו בכוחה של התפילה למרות המציאות הכלכלית הקשה... הסכיתו ושמעו:

חוץ מזה, הכסף הוא לא המדד היחיד. יש כל מיני אופנים שבהם ה' יכול לשלוח לי דירה. אני צריך להתפלל, ובוזה השקעתי את כל הכוחות. התפללתי מעומק ליבי וביקשתי מה' שירחם עליי וייתן לי דירה בירושלים. האמנתי שהוא ישמע לתפילתי, וציפיתי לישועה.

יום אחד הלכתי ברחוב ירושלמי, והנה ניגש אליי אדם ושאל אותי, "אתה מכיר מישהו שצריך דירה באזור הזה?" אמרתי, "כן. אני".

"תראה", הוא הצביע לכיוון כלשהו, "הדירה הזאת שייכת למישהו שכבר כמה שנים מנסה למכור אותה ולא מצליח. כבר כמה פעמים הוא נפגש עם אנשים שכמעט חתמו חוזה, ובסוף חזרו בהם. הוא צריך בדחיפות את הכסף, ומוכן למכור את הדירה בחצי מחיר".

ביקשתי לראות את הדירה, וראיתי כי טוב. דירה בדמי מפתח בגודל של כתשעים מטר. המחיר? פחות ממיליון שקל, במקום שני מיליון שרצה האיש בתחילה.

אם מישהו היה אומר לי שירוצו אחריי למכור לי דירה בירושלים, הייתי אומר שזה לא יכול להיות. אבל הנה, בורא עולם אם לשלוח לי שמונה מאות אלף שקל או שני מיליון ומאתיים.

אם הקב"ה רוצה, הוא שולח דירה במחיר שאני יכול לעמוד בו.

כי אצל הקב"ה אין סטטיסטיקות. כל אחד הוא בן יחיד. רק תבקש.

(גליון השנחה פרטית - ויגש תשפ"ג)

אם מישהו היה אומר לי שירוצו אחריי למכור לי דירה בירושלים, הייתי אומר שזה לא יכול להיות. אבל הנה, אם הקב"ה רוצה, הוא שולח דירה במחיר שאני יכול לעמוד בו. כי אצל הקב"ה אין סטטיסטיקות. כל אחד הוא בן יחיד. רק תבקש.

התגוררתי באחד מהחורים שהוסבו ליחידת דיור בירושלים של מעלה, אי שם מעל הקומות כולן. כעין עליית גג שניתן להציב בה שולחן, מיטה ומנורה.

כשמישהו התעניין על תוכניותיי לעתיד, אמרתי בפה מלא: "אני רוצה דירה בירושלים". כל מי ששמע את זה הסתכל עליי כאילו נפלתי מהירח. בהתחשב בקומה הגבוהה שבה התגוררתי, בדמי שכירות גבוהים לא פחות, זה לא מופרך. ידעתי שמחיר דירה בגודל סביר עובר בהרבה את שני מיליון השקלים. ידעתי שגם אם אני מוכן לשלם אותם, אני צריך רחמי שמיים כדי למצוא דירה באזור שאני רוצה לגור בו. אבל, כל זה לא הפריע לי לרצות את מה שנכון לי.

נוות ביתי אמרה שאנחנו חייבים להיות הגיוניים ולחשוב על כיוון אפשרי לרכישת דירה. אז חשבתי בהיגיון רב, והמסקנה שלי הייתה כזאת: הרי בכל מקום בארץ זה לא דבר כל כך קל לקנות דירה. אין שום דירה בחינם, וכל סכום שהוא, מגיע בקושי. היות שהכסף מגיע מן השמיים, מהקב"ה אשר לו הכסף ולו הזהב, אין שום הבדל אצל בורא עולם אם לשלוח לי שמונה מאות אלף שקל או שני מיליון ומאתיים. זה היינו הך אצלו.

הברכות הטמונות בקללות:

כיצד הפכה עלייה ב'פרשת התוכחה' למפתח של ברכה וישועה לאחר שנים של קושי - סיפורם המופלא של שני חתנים יתומים שהסתופפו בצל השפע חיים מצאנז זי"ע:

"תאמין לי", אמר לו הרב'ה, "אני רוצה רק בטובתך". אך הוא סירב. אי אפשר כמובן לדון אותו. מדובר בבחור שרחמנא ליצלן איבד את כל אשר לו. הוא פחד לקבל עלייה שיש בה קללות.

הרבי ניגש לחתן השני ואמר לו: "אני רוצה לתת לך היום את העלייה של התוכחה".

"אם הרב'ה מבין שזה מה שטוב בשבילי - מקובל עליי", השיב. וכך היה: החתן השני קיבל את העלייה של הקללות, והחתן הראשון עלייה אחרת.

עברו שנים. שניהם הקימו ב"ה בתים מפוארים בישראל. מדובר בשתי משפחות ידועות. לשניהם ילדים מוצלחים בכל קנה מידה, אלא שאצל האחד תורה וגדולה התאחדו במקום אחד, והוא עשה חיל גם במסחר, ואלו השני זכה לתורה, אך פרנסתו הייתה דחוקה.

משהתגברו אצלו הקשיים בפרנסה נכנס עם קוויטל לצדיק, הרב'ה בעל השפע חיים, וסיפר לו על קשייו.

אמר לו הרב'ה: "אתה זוכר שבשבת בה עלית לתורה ביקשתי לתת לך את העלייה של התוכחה, וסירבת? ידעתי שאין לך אבא ואמא, אחים ואחיות. ידעתי

שעברת חיים קשים ורצייתי לשלך הפחות מכאן ולהבא יהיו לך חיים קלים. אבל אתה סירבת. אין לי טענות כלפיך, אבל אני רצייתי. החתן השני, שקיבל את התוכחה זכה שאצלו הכל פורח ומשגשג".

רבותי! זה סיפור שמיימי. אין לנו בו הבנה. אבל, כאמור, אנחנו מאמינים בדברי הוזהר הקדוש שאמר שהתוכחות הן ברכות.

(הגאון רבי אהרן טוסיג שליט"א - נאה דורש)

ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה (כו. יד). הוזהר הקדוש מביא דבר שבשכל הפשוט שלנו אי אפשר להבין אותו, קשה להאמין בו, אבל אנחנו מאמינים בני מאמינים שאם התנא האלוקי רשב"י אמר אותו - בוודאי שזוהי האמת לאמיתה.

הוזהר הקדוש אומר, שכל הקללות, בין של פרשת ברכות ובין של פרשת כי תבוא, הן בעצם ברכות חמות ועמוקות שהקב"ה מברך את עם ישראל, אלא שהוא אמר אותן בהסוואה.

האדמו"ר בעל השפע חיים" מצאנז קלויזנבורג זצ"ל היה ה"בעל קורא" בתורה מדי שבת. כשהוא היה קורא את הקללות, הוא קרא אותן בערגה, במנגינה ערבה, עד כדי כך שהשומעים התרגשו במיוחד, והרגישו כאילו הן ברכות.

הוא, שאיבד בשואה את אשתו ואחד עשר ילדיו ולמרות זאת היה פיו נוטף ביטויי אמונה - ידע היטב מה הן קללות, וכשהיה קורא אותן בתורה הרגישו כולם שהוא קורא ברכות.

באחת השבתות שקראו בפרשת התוכחה היו בבית הכנסת שני חתנים, יתומים מאבא ואמא, שאת שניהם לקח תחת חסותו, גידל אותם וכעת השיאם. שניהם צריכים לקבל עלייה לתורה בשבת הזאת.

לפני התפילה הוא ניגש לאחד להם ואמר לו: "אני רוצה לתת לך היום את העלייה של התוכחה".

"רבי!" פרץ החתן בבכי. "אין לי אבא, אין לי אמא, וגם לא אחים ואחיות. חסר לי עוד קללות על הראש?"

פינים על הפרשה:

חשיבות הדיבור ושמירת הפה

דבר אל בני ישראל איש כי יפלא נדר בערכך נפשת לה' (ויקרא כו ב). יש לדקדק אמאי קאמר כי יפלא, היה לו לומר 'איש כי ידר נדר' כמו שאמר בפרשת מטות (במדבר ל ג). ואפשר לרמוז, דהנה אמור יאמר האדם מה חיוב ומה פנים יש בדברים בעלמא, עד שיהיה האדם נלכד באמרי פיו, ואם נדר יתחייב, מה מועיל הדבר כיון שאין בו ממש, בשלמא המעשה אשר יעשה יתחייב עליו, אבל הדבור מה ממש יש בדברים, לזה באה התורה לגלות לנו עקרון של דברים ושרשם, והדבור שאדם מוציא מפיו יש בו ממש גדול לאין קץ ועושה פעולה גדולה למעלה, בין טוב ובין רע, והוא דמה שמזלזל האדם בדבור ואומר שאין בו ממש, משום דהוי דבר שאינו נתפש, וזה גורם להאדם מחמת גסות התקור שרבה עליו ואינו מרגיש רק בדבר הנתפש:

אכן דבר גדול נתן הקדוש ברוך הוא בין עינינו, שבו נכר שהדבור דבר גדול ויש בו ממש, והם הנפשות שנתן הקדוש ברוך הוא בקרבנו, והם רוחניות דבר שאינו נתפש כלל, והממשות שיש בנפשות הוא ממש העקרי, והגוף שגראה לבני אדם שיש בו ממש, הוא שאין בו ממש, וכמו שהנפשות דבר שאינו נתפש, ורוחני, וממש גדול בהם, גם הדבור כן, ומן הנפשות תקיש לדבור:

וזהו שאמר איש כי יפלא נדר, דהינו שיתפלא בעיניו ענין הנדר, ואומר הלא דבור בעלמא הוא דבר שאין בו ממש, ואיך אני מתחייב עליו, לזה אמר בערך נפשת, כלומר הערך הדבור עם הנפשות, והרי עינינו רואות שהנפשות דבר רוחני שאין בו ממש, וממש הוא הממש, הוא הדין הדבור, לכן הזהר בדבור, ומכל שכן בגדרים ושבועות, כי לא דבר ריק הוא' (דברים לב מז):

(פירושי חותם פרישת בחוקות)

עיקר היגיעה בתורה ותכליתה - לקיים המצוות

ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי ואשיחה בחקיך (תהלים קיט מח). הנה ידוע שכל העמל והיגיעה של האדם נקרא 'כפיים', כמו שכתוב (תהלים קכח ב) 'גייע כפיך כי תאכל', וכמו שכתוב (בראשית לא מב) 'את עיני ואת יגיע כפי', ועכשו בא לומר שעקר היגיעה שהוא יגע בתורה הוא כדי לקיים המצוות, ואין היגיעה נראית פעלתה עד שיקיים המצוות:

וזהו שאמר ואשא כפי, דהינו, כל היגיעה שאני יגע בתורה אינה נגמרת עד שאשא אותה ואקים בה מצותיך, וזהו אשר אהבתי, מתחלת יגיעי בה היה חשקי ואהבתי כי אם לקיים מצותיך, וכשאניע למדרגה זו שאדע התורה כראוי ואקים המצוות כראוי, אז באותה שעה ואשיחה בחקיך:

(אלף בינה, תהלים קיט אות ו)

מעלת קריאת שמע בשמחה

ורדפתם את איביכם ונפלו לפניכם לחרב, ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רכבה ירדפו ונפלו איביכם לפניכם לחרב, ופיניתי אליכם והפריתי אתכם והרבייתי אתכם והקימתי את בריתי אתכם. (ויקרא כו ט-י). בא לרמוז מה שכתוב בזהר הקדוש (ח"ג ריא) ובדברי רבנו הא"י ז"ל (שער הכוונות דרושי הלילה דרוש ז), דכל המזיקין הנבראים משפות קרי, אדם כשחוזר בתשובה וקורא קריאת שמע על המטה הורגם בחרב של קריאת שמע, ועל זה אמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קמט א) 'ומומות אל בנרונם וחרב פיפיות בידם', היא קריאת שמע, שכל הקורא כאילו אוהו חרב של שתי פיפיות בידו וכמה רכבות הורג ככל לילה, והינו דמסים (שם פסוק ז) 'לעשות נקמה בגוים', הם המזיקים שנבראו מן הטפות [וכו]:

וזהו שאמר כאן ורדפתם את איביכם, הם המזיקין שנבראו על ידי הטפות והם לאויבים לכם, עכשו ונפלו לפניכם לחרב, בשביל חרב של קריאת שמע שעל המטה:

הקורא קריאת שמע כראוי יש לו שמחה רבה, וזהו שאמר אחרי זה ורדפו מכם חמשה מאה, בא לרמוז מה שאמרו בזהר הקדוש (ח"ג רל"ב), 'דשמע עם אהד' (דברים יז), סופי תבות שלהם עד, ומה שנשאר מהתבות הוא אותיות 'אשמח', דהקורא קריאת שמע כראוי יש לו שמחה עם הקדוש ברוך הוא, ועכשו ניכל לומר, דהקורא קריאת שמע על המטה כראוי יש לו שמחה רבה שהורג אויביו מבקשי רעתו, דאין שמחה כנקמת האויב, כמו שכתוב (משלי יא ט) 'ובאבד רשעים רבה' (סנהדרין לו, לט, קיג), והנה חמשה אותיות 'שמחה', וזהו שאמר ורדפו מכם חמשה קרי בה 'שמחה', דהינו על ידי שתקראו קריאת שמע שכתוב בה שמחה, תכלו האיביכם:

בזכות השמחה בקריאת שמע הורג יותר מזיקים

ומאה מכם רכבה ירדפו, אפשר לרמוז, דהנה סוף תבת 'שמע' ע', וסוף תבת 'אהד' ד', וסוף תבת 'ברוך' כ', וסוף תבת 'יעד' ד', נמצא, סוף תבה [ראשונה] של (תבת) פסוק ראשון, עם סוף תבה האחרונה של (תבת) [הפסוק], וכן נמי הפסוק השני שהוא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' שהם עקר היחוד של קריאת שמע, עם שני כוללים גימטריא ק', והנה, העושה המצוה או המתפלל או הלומד תורה ושמת בשמחת ה' שזכה לקים דברו, יש לו שכר נוסף בשביל השמחה, חוץ משכר הדבר בעצמו, וזה שבא לרמוז כאן, ורדפו מכם חמשה היא 'שמחה' כמו שכתבנו, והכונה, בשביל השמחה שתשמחו בקריאת שמע תרדפו מאה אויבים, ובשביל הקריאה עצמה שהיא רמוזה במאה כמו שכתבנו, תרדפו רכבה, וזהו שאמר ומאה מכם רכבה ירדפו, ובה ונפלו איביכם, הם המזיקין של הטפות, לפניכם לחרב, בשביל חרב של קריאת שמע:

(פירושי חותם פרישת בחוקות)

עצות וסגולות:

עיני סודות התורה (ג)

הלומד סוד הוא האוהב הגדול של השי"ת

מי שלומד חכמת האמת, והו האוהב שאין למעלה ממנו (אוצר המדרשים מסכת אצילות), לפי שזה דומה למי שמשתדל וחוקר ודורש בחדרי המלך ואוצריו מה מניח המלך בחדר זה וכיצד היא עבודתו, ומבקש גם כן לידע השרות שראוי למלך בבקר והשרות שראוי לו בצהריים והשרות שראוי לו בערב, זה מורה על האהבה הגמורה שמרב אהבתו את המלך חשש שמא יפגם בכבודו חס ושלום.

(גנוי המלך, תיקון התשובה ט)

מהות לימוד הסוד לדעת רוממות השי"ת

על ידי ידיעת הסוד נכרת לנו אלהותו יתברך וגדלתו ורוממותו, ונדעת לנו כיצד היא עבודתו, וזהו שאמר זה אלי, דהינו על ידי ידיעת הסוד נודע לי כיצד אעבד אותו וכו'. דכל מה שאני מוסיף בידיעת הסוד אני מוסיף לרוממו ולגדלו.

(שערי תשובה, אות יח)

הלומד סוד - יודע גודל הפגם ונזהר יותר

היודע סודות התורה יודע כמה פגם בעולמות עליונים ובשמותיו יתברך על ידי החטא שחוטא, וכיון שכן הוא שומר עצמו מלחטא כדי שלא לפגם בעולמות עליונים.

(אלף בינה, אות בית ג)

הסוד הוא הטעם העיקרי לכל מצוות התורה

והסוד בעצמו קרוי 'דרך האמת', ובהר הקדוש קרי לה 'רזא דמהימנותא', ועקר ושרש הדבר כך ראוי, משום דאמתות התורה הוא הסוד, והוא הטעם העקרי לכל מצוות התורה, וכשיתבונן האדם בדיני התורה ובעמק כל דבר ודבר, אלמלא סוד הדבר ההוא לא ימצא ישוב לכמה דברים כראוי.

(אלף בינה, אות דלת ו)

הסוד מאיר את עיני האדם

כיון שנקנס בסודות התורה וידע והבין כי כל מצוות התורה מיסודים על אדני פז משרשים בסוד, אז עכשו טעם מתיקנות המצוות ונפקחו עיניו ונפתח לבו, שאין לך שמאיר עיני האדם כמו הסוד שהוא אור העולם, ולפיכך 'אור' גימטריא 'רו', כמו שכתב הרשב"י עליו השלום (והר"ג ח"ג כח: רע"ב) דרזי התורה הם האורות האמתיים, וכשידע האדם סודות התורה, באותה שעה אין לו מתיקות בעולם יותר מאותה המתיקות, ובאותה שעה ילמד כראוי ויעשה המצוות כראוי ויתפלל כראוי, והכל בשמחה ובטוב לבב.

(אלף בינה, אות מ"ם ו)

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עזר ויהודר.

הגאון רבי אהרן טויסיג שליט"א: אצל תלמידי רבי חיים וולוז'ינער ישנה מסורת ולפיה נקשרו דמועות בעיני רבי חיים, הוא הצטרף לבכיו של הבחור, נשק על מצחו ואמר בהתרגשות: "בני היקר, אשרי שראיתי אותך בדרגה נעלה ונשגבה כזו!"

הכישרונות שכמעט ונלקחו

אם פְּחָקְתִי תִּלְכּוּ וגו' (כו, א). וברש"י שתינו עמלים בתורה.

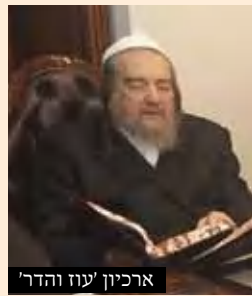
בישיבת וולוז'ין היה בחור גאון אדיר, בעל כישרונות מפעימים ומרקיעי שחקים, אך הייתה לו בעיה: לא היה לו חשק ללמוד תורה! הוא כמעט ולא למד, אך בזכות כישרונותיו הצליח לשרוד ולהיחשב לתלמיד מצטיין, וכך כשהגיעה העת להיבחן על הלימוד, היה עובר על החומר מספר דקות לפני המבחן, קולט הכל בראשו הגאוני וקוצר הצלחה.

רבי חיים וולוז'ינער זצ"ל פנה אליו פעמים רבות ואמר לו: "הקב"ה נתן לך כאלה כישרונות נפלאים, אתה יכול לגדול ולהיות גדול בישראל. למה לא תנצל אותם ותשקיע את עצמך בלימוד התורה?" אך כל בקשותיו והפצרותיו נפלו על אוזניים ערלות. במקביל, למד בישיבה באותה העת מתמיד עצום שלא ביטל רגע אחד מהתורה, אך כישרונותיו היו חלשים ביותר. הוא התקשה מאד בכל קטע גמרא, והשקיע מאמצים רבים עד שהבין את לימודו.

והנה יום אחד, קם הבחור החלש ושאל שאלה חזקה ועצומה, עד שכל הרמ"ם והלומדים פערו פה על קושיא עצומה שכוז. עברו עוד כמה ימים, ושוב הוא השמיע הברקה והבנה בלימוד, דבר שהצביע על בקיאות גדולה בסוגיה. כולם ראו עין בעין כיצד מיום ליום הוא עולה ומתעלה והופך ללומדן. כביכול הקב"ה לקח ממנו את הכישרונות החלשים שלו, והוא זכה לראש חריף ולמדני עד שהבין גם את הדברים הכי קשים.

באותו הזמן ממש, חש הבחור בעל הכישרונות העצומים והגדירים שמשוה קורה אצלו. כאשר הוא מתיישב סוף סוף ללמוד, הוא מתקשה להבין את דברי הגמרא, לקשר בין קושיא לתירוץ. הכל הפך לבלגן אחד גדול: "ואם תאמר", "ויש לומר", רש"י, תוספות, דברי המפרשים. הוא פשוט לא מבין! הוא לא ידע מה קורה אתו, אבל דבר אחד הוא ידע: זה כביכול עשו לו ניתוח, הוציאו את הראש האדיר ואת הכישרונות, והכניסו כישרונות חלשים ביותר!

בחורי הישיבה לא קישרו בין הירידה בכישרונות הבחור החריף לעלייה המטאורית שחלה אצל הבחור בעל הכישרונות החלשים, אך הבחור הלומדן הבין שמשוה קורה כאן. מה קרה שבדיק בעת שנלקחו ממנו הכישרונות - כוכבו של הבחור החלש התחיל להאיר את כל הישיבה בוולוז'ין? הוא נכנס לרבי חיים וולוז'ינער ופרץ בבכי: "רבנו! אני מבין שמשוה קורה כאן! תרחם עלי, אני רוצה לחזור בי ולשנות את דרכי!"

ארכיון 'עזר ויהודר'

הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א: זוכרני היטב בשעות מלחמה, כאשר הכלל כולו היה שרוי בפחד אימים, ובכל זאת היו המתמידים שקועים בתלמודם, ומרוב אהבתם את התורה שכחו מכל הסובב אותם. וגם כאשר כולם היו ספונים במקלטים מאימת הצורך, היו תמיד ספרי התלמוד לנגד עיניהם, וניכר היה עליהם במוחש כי התורה היא שעשועם.

יהא חלקי ממושבי בית המדרש!

אם פְּחָקְתִי תִּלְכּוּ וגו' (כו, א). וברש"י שתינו עמלים בתורה.

בני ישראל ידעו מאז ומעולם עיתים קשות, אבל התורה לא פסקה מהם בשום שעה.

זוכרני היטב בשעות מלחמה, כאשר הכלל כולו היה שרוי בפחד אימים, ובכל זאת היו המתמידים שקועים בתלמודם, ומרוב אהבתם את התורה שכחו מכל הסובב אותם. וגם כאשר כולם היו ספונים במקלטים מאימת הצורך, היו תמיד ספרי התלמוד לנגד עיניהם, וניכר היה עליהם במוחש כי התורה היא שעשועם.

דבר זה זוכרני היטב במשך המלחמות השונות, בשעות שהצטופפנו יחד עם אדירי התורה במקלטים השכונתיים. במלחמת תש"ח שהינו במקלט אשר בשכונת 'בית-ישראל'. פחד אימים הורגש בחלל המקלט, וכאשר היו מגיעות 'חדשות' היו כולם להוטים לשמוע מה קורה. אבל היה שם גם אברך צעיר לימים, שלימים נודע שמו בשערים, הגה"צ רבי נטע ציינווירט זצ"ל, הוא ישב שם מנותק לגמרי מן הסביבה, גמרא היתה נתונה בידיו ומוחו שקוע היה בנבכי הסוגיא וכאילו הוא יושב בבית המדרש...

דבר דומה ראינו במלחמת תשכ"ז כאשר משפחות שלמות גלו למקלט שמתחת לבית מדרשנו הגדול במאה-שערים, בין השוהים במקום היה אחד מגדולי השקדנים, תלמודו בידו, ותו לא. כל הבהלה והבלבול שהשתלטו על כל שוהי המקום דילגו מעל ראשו, והוא לא ידע מאומה כי אם הגמרא שבידו. חרוט במוחי מחזה נפלא, בשעה שהמנין שבמקלט עמד להתחיל תפילת שחרית, האברך כבר סיים לומר את ברכות השחר וראה שיש עוד כמה רגעים ספורים עד שיתחילו את התפילה, וברגע כמימרא הוציא את גמרתו והספיק לקרוא עוד כמה שורות בתוספות... הדבר היחיד שכן טרד את מנוחתו בשעות אימה אלו היה רק להבין את כוונת התוספות...

וכמה גדול הוא חלקו של המזכה את הרבים בניצול כל רגע פנוי לעסק התורה.

איש חי רב פעלים, שריבה פעלים לתורה, היה בבית מדרשנו במא"ש, ושמו רבי שמואל הילמן רוטנברג זצ"ל. הוא למד רבות עם הרה"ח רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל, ורבי לוי יצחק העריך אותו מאד והפליג במעלתו ובפעליו הכבירים.

באותו זמן היה בבית המדרש אדם נוסף, תלמיד חכם ובעל ידיעות רבות ונרחבות, אשר כל רז לא אניס ליה. נעים שיחה היה הלה, ומטבע הדברים מתלקטים היו אליו באי

בית המדרש. בדרך קבע היו מתחילים לשוחח עמו על דא ועל הא, ולפי שבקי היה טובא בכל הנעשה תחת השמש הייתה השיחה גולשת מדברי תורה ולא אחת היה עוברת לדברים בטלים, כי איש זה היה מבין גדול בכל תחום, ולא רק בדברים העומדים ברומו של עולם...

ולרבי שמואל הילמן היה הדבר נורא ואיום. אכפת היה לו מאד איך יתכן שתלמיד חכם כזה מהווה בור ומכשול לאברכים, הבאים לבית המדרש על מנת לעסוק בתורה, ולבסוף, מבלי שירצו, הרי הם עוסקים בדברי בטלה. דא עקא, שאם יגש לעבר האנשים המתקילים ויוכיח אותם בשבט ביקורת - ספק רב אם יצליח להשפיע עליהם, ושמא יצליח מעשה בעל-דבר וליצנות אחת תדחה את מחאתו מכל וכל. ועל כן השקיע ר' שמואל הילמן מחשבות בעצה כיצד לפתור את המצוקה בדרך חכמה, עד שרעיון נפלא עלה בליבו, וכך עשה ר' שמואל הילמן: הוא ניגש לראש המדברים בעצמו, שכאמור היה תלמיד חכם ומבין בתורה טובא, וביקש ממנו ללמוד עמו בחברותא, באותה השעה שהיתה עד אז מוקדשת לשיחת חולין. זה האחרון נעתר לבקשתו, ורבי שמואל הילמן הרוויח בכפליים; מאז היה לו שותף הגון ללימודים אשר בגודל הבנתו היסב לו טעם מיוחד בלימודם בצוותא, ובנוסף רווח לו לראות את האברכים אשר פונים ועוסקים אף הם כל אחד בסדרי לימודו...

ועל כגון דא אמרו (שבת קי"א, א): יהא חלקי ממושבי בית המדרש!

וברם זכור הוא אותו האיש הטובה, שרבי שמואל הילמן זצ"ל היה זה שיזכה אותי, אבדלחט"א, להתחיל בהרבצת תורה ברבים, ומעשה שהיה כך היה:

מדי בין השמשות היה הרה"ח רבי לוי יצחק זצ"ל מוסר בקביעות את שיעורו בין מנחה למעריב בבית המדרש במא"ש. אבל לקראת חג הפסח היה רלו"צ טרוד בהשגת משאבים לטובת קרן 'קמחא דפסחא' שהקים עבור עניי אנ"ש וכיתת רגליו לדפוק על דלתות נדיבי לב. כשנטו צללי ערב הורגש החלל בבית המדרש וקול התורה לא נשמע בו ברמה.

רבי שמואל הילמן כאב את כאבה של תורה, וניגש אליי בבקשת תחנונים שאמלא את מקומו הריק של המגיד שיעור הקבוע, רבי לוי יצחק. לא יכולתי לסרב לבקשתו הזועקת: "ביטול תורה!"

היתה זו הפעם הראשונה שהתחלתי במסירת שיעורים לאנשי שלומנו, לאורך ימים.

(הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א - גל' קרני אור)

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: כשמוע ה'שר שלום' את המגיד מקוזניץ קורא את הפסוק (ויקרא כו לא): 'וְנִתְּתִי אֶת עֲרִיכֶם חֲרָבָה וְהִשְׁפֹּתִי אֶת מְקַדְשֵׁיכֶם וְלֹא אֶרְיַח בְּרִיחַ נִיחַחְכֶם, הַתְּחִיל לַצְעוּק בְּבִקְשָׁה וּבַתְּחִנּוּת: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, וְיֵאָדָר לְעַלְבֵט מִעַן שׁוּן דָּאס? מְתֵי נִזְכָּה לַחַיִּית וְלִרְאוֹת בְּקִיּוֹם דְּבַר זֶה?!

חיים' לשמו ולזכרו של הגר"ח מבריסק, נבחר רבי צבי, יחד עם גיסו הגאון רבי יצחק זאב סולובייצקי, לכהן כראש הישיבה הרמה. מקום מושבה של הישיבה היה ברחוב הוורשאי הנודע, גנשא, וטובי למדני פולין עסקו שם בתורה בעמל רב. גם לאחר שהגרי"ז עבר להתגורר בבריסק, המשיך רבי צבי לעמוד בראשות הישיבה.

מרת שרה ראשא, בתו של הגר"ח מבריסק, לא זכתה להאריך ימים ונפטרה בדמי ימיה, בשנת תרפ"ג, כשמונחתה כבוד באהל אביה הגדול בבית החיים הנודע בוורשא.

באי החתונה העלו זכרונות נפלאים מבית המשפחות הרוממות אשר זכו לבוא יחד בברית הנישואין, ואף סיפרו כי החתן דגן מופלג בכשרונותיו ועדין לגדולות לעלות ולהתעלות להיות 'רבי חיים שני' ולאילנא רברבא יתעביד להאיר את שמי עולם התורה. אלא שאיש, לא צפה שכה מהר תתהפך הקערה על פיה.

היה זה בליל שבת קודש של השבת השניה לאחר החתונה הגדולה, כשבאמצע תפילת ערבית הפך בית הכנסת המרכזי של העיר להיות כמרקחה. אדם נכנס בבהלה עצומה אל בית הכנסת וזעק: רק חמשה קילומטרים מפרידים בינם לבין העיר... האיש לא היה צריך לומר למי כוונתו. כולם הבינו היטב: הנאצים ימ"ש בדרכם אל העיר, והם כבר קרובים.

רב העיר, רבי יצחק יוסף זילברברג, היה הראשון להתעשת, הוא הוריד מראשו את השטריימל, הכובע השבתי המובהק, כמי שאומר: פקוח נפש דוחה שבת, ואמר בקול: אחי ורעי! עת צרה היא ליעקב! כל מי שיכול לברוח - עליו לעשות זאת תיכף ומיד!

הרב אחז בידו של חתנו הטרי, רבי ישעיה גליקסון, ויצא לברוח לכיוון וורשא. הוא עבר בביתו, שם גם הייתה בתו הנשואה הצעירה, והורה להם כי יאספו כל מה שביכולתם לאסוף ויטמינו בביתו של האופה המתגורר יחד עימם בחצר, ותיכף יצאו לדרך. בתמימותם אמרו: הרי האופה הוא עובד חיוני שהכל צריכים לו; בו, בוודאי לא יעזו הגרמנים לגעת לרעה, בביתו זה המקום הטוב ביותר להחביא את הרכוש...

משהגיעה משפחת זילברברג כולה, שמנתה עשר נפשות, אל וורשא עמוסת הפליטים, הם הצליחו להסתדר בקושי בביתו של איש עני, מקרובי משפחתם, שם חיו בצפיפות ודחוקות. כך חלפו להם הימים עד שבערב ראש השנה פגעה פצצת ענק בבית בו התגוררו. הם עצמם ניצלו בנס גלוי, אולם בית כבר לא היה להם. גם מעט המלבושים שהביאו עמם לוורשא, נשרפו ונעלמו באותה הפצצה.

כשהיה נדמה כי הרוחות נרגעו מעט, החלה האשה הצעירה, מרת גליקסון, לטעון: מה לה לעשות עוד בוורשא, כשיכולה היא לשוב לקרסנושליץ? מדוע עליה לעמוד כאן בתורות ארוכים כדי לקבל פרוסת לחם, כשספק אם

וְהִשְׁפֹּתִי אֶת מְקַדְשֵׁיכֶם

ימים ספורים לאחר שהסתיימה שמחת השבע ברכות של משפחת גליקסון הצעירה. זה עתה היא הקימה בית נאמן בישראל בעיר הגבול קרסנושליץ על גדת נהר אוז'יץ. כעת, יחד עם כל בני העיר המבוהלים, היא כבר נאלצת להתמודד עם משבר נורא ואיום.

העננים השחורים ריחפו ממעל זו תקופה ארוכה, הדי מלחמה וצחצוחי חרבות שנשמעו ממרחקים החלו מתקרבים יותר ויותר, שמועות שונות ומפחידות היו מהלכות והבריות השיחו אודות וטרגדיה העולמית הממששת ובאה. ועדיין, החיים, ככל שהיה ניתן, המשיכו בשגרה. וכך חגגו בני העיר את שמחת נישואי הכלה המהוללה, מרת חיה קיילא, בתו החשובה של רב הקהילה הגאון רבי יצחק יוסף זילברברג, בן אחר בן להגאון הנודע בעל 'זית רענן' וחתנו של הגאון הנודע רבי מאיר דן פלצקי אב"ד דוואהרט ובעל 'כלי חמדה', עם החתן החשוב רבי ישעיה גליקסון, בנו של הגאון רבי צבי גליקסון, ראש ישיבת תורת חיים בוורשא, וחתנו של הגאון הנודע רבי חיים הלוי סולובייצקי מבריסק.

בסעודת הכלולות שנחוגה בליל שבת קודש היו המשתתפים משיחים ביניהם אודות המחותן הנעלה רבי צבי גליקסון שזכה לשאת את בתו היחידה של הגאון רבי חיים מבריסק ומעלים זכרונות מימי קדם על השידוך: הגר"ח מבריסק היה נוהג מפעם לפעם להגיע לוורשא. למדני העיר, צעירים כמבוגרים, היו באים בשערי מעונו כדי לשוחח עימו במילי דאורייתא, למשקל ולמיטרי בפלפול צח ונכון. בין אלו שבאו לדבר עם הגר"ח מבריסק היה בחור חסידי צעיר, מופלג בכשרונותיו, בשם צבי גליקסון, שהיה מתלמידיו של הרה"ק האבני נזר מסוכטשוב זיע"א.

הגר"ח מבריסק התפעל עד מאוד מיכולותיו המיוחדות של רבי צבי והציע לו את בתו מרת שרה ראשא לאשה. רבי צבי, שהסתופף בחצר הקודש בגור, שמע את ההצעה ופנה לשאול את דעת קדשו של רבו הרה"ק האמרי אמת זיע"א. האמרי אמת שמע את הדברים, וענה בקיצור כדרכו בקודש, תשובה קצרה המחזיקה את המרובה: אם מציעים לך - תחטוף מיד! וכך הוה. וכשנשאל הגר"ח עצמו: מה ראה על ככה לקחת לבתו היחידה בחור זה בעוד שהיה יכול לקחת בחור עילוי מפארי עולם הישיבות. נענה הגר"ח והסביר: ביקשתי לקבל חתן שיהיה בכוחי לכוונו ולהדריכו בדרך הלימוד הישרה והנכונה. אילו הייתי לוקח בחור מבוגר שכבר התרגל לצורת לימוד מסוימת, לא היה באפשרותי לכוונו אחרת. עתה לקחתי בחור צעיר, שלא למד בישיבה מסוימת, ויכול אני ללמדו דעת ולהורות לו את הדרך בה ילך.

לאחר נישואיו המשיך רבי צבי להתגורר בוורשא, וכשהגאון רבי ישעיה זאב וינוגרד יזם וכונן הקמת ישיבה למדנית בוורשא בשם 'תורת

רבי חיים ראה את הבכי ושברון הלב של הבחור, ואמר לו: "ראה, הזהרתך הרבה פעמים, ביקשתי והתחננתי. אתה הרי חוננת מהקב"ה בכשרונות נפלאים ועצומים ומדוע אתה לא מנצל אותם!" אמר הבחור: "הרב צודק, מה שהיה היה. מעכשיו אני רוצה לשנות את הדרך!"

"יש רק עצה אחת", אמר לו רבי חיים. "במשך שלושים יום ברציפות תשתדל להתמיד בתורה יומם ולילה, ותגרוס בפיך את דפי הגמרא אפילו שלא תבין מה שאתה מדבר, לא תצליח לקשר שורה אחת עם שורה שנייה, ולא תבין קושיה ולא תירוץ, וכך ייווצר מצב שיראו בשמים כיצד אתה מקיים את הפסוק (יהושע א, ח) "והגית בו יומם ולילה". לאחר מכן תכנס אלי, ובסייעתא דשמיא נראה מה ניתן לעשות".

הבחור עשה כדברי רבו. במשך שלושים יום הוא כמעט ולא זז מבית המדרש, ומלבד השעות שהקדיש לצרכים הבסיסיים כאכילה ושינה, הוא ישב והגה בתורה כל היום וכל הלילה, ואמר בפיו דפים שלמים ללא כל הבנה.

כשתמו הימים, ניגש הבחור לרבי חיים: "עמדת בניסיון!" אמר לו רבו. "בשמיים נוכחו לראות שאתה באמת מוכן לקבל על עצמך עול תורה! אתה יכול לקבל על עצמך (תהלים קט, עב) 'טוב לי תורת פיך', אבל בתנאי אחד: עליך לקבל על עצמך שמהיום ואילך תשתדל לנצל את הכישרונות ולא תעשה חלילה וחס שטויות ותאבד את הזמן היקר מכל. אם בסייעתא דשמיא תעמוד בזה, אתה יכול לקבל את הכישרונות מחדש!"

הבחור היה ירא שמיים עצום עד למאד, והוא פנה לרבו ואמר: "רבי, יש לי בקשה!"

"בבקשה, בני היקר", אמר רבי חיים. "אני מוכן לשמוע מה בקשתך".

הבחור פרץ בכבי: "אני מוכן ומזומן ורוצה מאד לקבל את הכישרונות בחזרה, אבל בתנאי אחד: שזה לא יפגע בבחור שהיה קצת חלש בכישרונותיו! אני יודע שהוא קיבל את הכישרונות שלי לאחר שראו בשמיים שאני לא מנצל אותם והוא כן מקדיש כל רגע ורגע ללימוד התורה. אך חלילה וחס איני מעוניין שיהיה עכשיו שוב מצב של 'החלפות'. אם כדי לקבל את הכישרונות בחזרה הוא יצטרך לחזור לקדמותו ויהיה חלש בכישרונות - אני לא מעוניין!"

אצל תלמידי רבי חיים וולוז'ינער ישנה מסורת ולפיה נקשרו דמעות בעיני רבי חיים, הוא הצטרף לבכיו של הבחור, נשק על מצחו ואמר בהתרגשות: "בני היקר, אשרי שראיתי אותך בדרגה נעלה ונשגבה כזו!" רק בחור שמפעפת בו יראת שמיים כה גדולה יכול היה לבקש בקשה אצילית שכזו, ורבי חיים בכה מהתרגשות של שמחה, על כך שהקב"ה חנן את הבחור הזה בשכל ישר, ובלב זהב של יראת שמיים אמיתית עם מידות טובות.

התלמיד חזר לספסל הלימודים עם כל הכישרונות המיוחדים שהיו לו קודם לכן, ואכן הלא יאומן קרה, וכל כישרונותיו הייחודיים שבו אליו בכל עצמתם. הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל ועוד גדולי ישראל העידו ששמעו איש מפי איש עד גדולי תלמידי רבי חיים וולוז'ינער, שאותו תלמיד עלה ונתעלה עד שהיה לאחד מגדולי הדור, ורק מפני הכבוד הם לא פרסמו את שמו.

(הגאון רבי אהרון טויסיג שליט"א - דורש טוב)

לאידו.

והאשה הצעירה ליבה מתפלץ בשומעה את קול בעלה מתענה ומתייסר, ולפתע נשמע קולו של מנוע המכונית נדלק שוב, המכונית נוסעת ורבי ישעיה נשמע צועק בקול לא לו, כשהקול מתרחק והולך... הרשעים הארורים כפתו את רגליו למכונית וראשו נגרר על הארץ.

לאחר שעה ארוכה של פחד, כשהיה ברור שהמכונית ונוסעיה התרחקו, חזרו כל המתחבאים ונאספו יחד אל המרכבה, כשהם שבים למאקוב. אחד לא חזר עמהם: היה זה רבי ישעיה גליקסון שהרשעים לקחו אותו עימם.

ביום המחרת הגיעו איכרים למאקוב וסיפרו כי יהודי הרוג נמצא מוטל בשולי הכביש, על אם הדרך. הסימנים שנתנו עליו היו ברורים: היה זה רבי ישעיה גליקסון הי"ד שנהרג על קידוש השם.

תחילה, השלטונות לא נתנו להביא לקבר ישראל, אך לאחר מאמצים רבים הצליחו בני המשפחה להשיג רישיון להביא לקבורה יהודית. משבאו לזהותו, ניכרה עליו הזוועה הנוראה שחוהו ושהביאה למותו הנורא. בגדיו היו העדים היחידים לטרגדיה הנוראה. רבי ישעיה, אברך החמודות שעדיו היה לגאון ולתפארת, נקבר בבית החיים של מאקוב, אך אשתו הצעירה, מרת חיה קיילא, כבר לא זכתה גם לזה, היא גם נהרגה בידי הנאצים, ומקום קבורתה לא נודע.

הרה"ק רבי שלום מבעלזא זיע"א שמע כי מספרים על הרה"ק המגיד מקוזניץ זיע"א כי בזמן בו הוא קורא בתורה את פרשת התוכחה הוא ממתיק את הדינים בשרשם ומהפך את הקללות לברכות. גמר השר שלום בדעתו לנסוע לקוזניץ ולשהות שם בשבת פרשת בחוקותי. ויהי כשמוע השר שלום את המגיד מקוזניץ קורא את הפסוק (ויקרא כו לא): 'וְנַתַּתִּי אֶת עֲרִיכְךָ חֲרָבָה וְהִשְׁמוּתִי אֶת מִקְדְּשֶׁיכֶם וְלֹא אֲרִיחַ בְּרִיחַ נִיחֻחְכֶם', התחיל לצעוק בבקשה ובתחנונים: רבונו של עולם, וויא דערלעבט מען שוין דאס!? מתי נזכה לחיות ולראות בקיום דבר זה!?! (קול יעקב)

על הרה"ק רבי מרדכי מדראהביטש זיע"א, שהיה נקרא בפי כל: רבי מרדכי לעטניר, כתב

בנו בהקדמה לספרו 'מאמר מרדכי' (למברג תרל"ז) שתחילת עבודתו הייתה בכיתות רגליו עוד כשהיה כבן י"ז או י"ח לצדיקים המפורסמים יסודי עולם הרב הקדוש מקהילת לובלין והרב הקדוש דקהילת קאזניץ זצלה"ה. ואם כי היה צעיר לימים היה נחשב בעיניהם כאיש חשוב, מלא וגדוש.

וסיפר הרה"ק כי פעם אחת היה בקהילת לובלין בשבוע פרשת בחוקותי, והיה דרכו לעמוד תחת כסא הכבוד של הרב הקדוש. ופומיה ממלל אליו רברבין בתורת אמת. ואמר הרב, כי בזה השבת הוא טוב לשבות אצל הצדיק דקהילת קאזניץ - כי הוא עושה מדברי התוכחה ברכות! וכאשר שמע את הדברים יוצאים מפי הקדוש, שינס מתניו ועלה ברגליו על שבת לקהילת קאזניץ. ולא שאל את פי הצדיק ועמד מדי קרוא המגיד הקדוש בספר תורה נגד פניו לשמוע תוכן הדברים היוצאים מפי הקדוש, על כי הפליא אותם הרב הצדיק דקהילת לובלין.

וכאשר התחיל לקרוא התוכחה, הרים קול וכמעט קול אלוקים מדבר בתוך גרונו. והקול הולך וחזק מאוד, וכאשר הגיע להקרא 'וְנַתַּתִּי אֶת עֲרִיכְךָ חֲרָבָה וְהִשְׁמוּתִי אֶת מִקְדְּשֶׁיכֶם וְלֹא אֲרִיחַ בְּרִיחַ נִיחֻחְכֶם', אמר בזה הלשון: אבינו שבשמים, מי יתן ונזכה להיות בשעה הזו! וכאשר שמע אבי הדברים הללו, אמר שעלה ברעיונו על המקרא הזה לפחות מאה פירושים!

ואלה הדברים אשר דיבר הרה"ק רבי יהושע מדזיקוב זיע"א בספרו 'עטרת ישועה' (אות טו-טז): נראה לרמז מה ששמעתי מאיש אמת אשר היה בעצמו אצל המגיד מקאזניץ זיע"א בפרשת בחוקותי, וכאשר קרא את הפסוק הזה, אמר בזה הלשון: הלאי נזכה בחיים חיותנו שיתקיים זה הפסוק 'והשימותי את מקדשיכם', והוא פלאי.

אולם נוכל לרמזו, כי הנה נודע שבהתוכחה גנוזות טובות ומלאה ברכות ונסתרים מעין כל חי, רק לפנינו נראים כי המה קללות ח"ו... כי ידוע שכל התוכחה מלאה טובות רק הם סתומים ובעלמים מעיני כל חי, כי מאתו לא תצא הרעות כו', רק לעיני בשר נראה שהם קללות ח"ו.

והנה נודע אשר מן העשרה הרוגי מלכות וכדומה מכל הנהרגים ונשחטים על קדושת שמו יתברך עולה תענוג גדול למעלה אשר אין לשער, אבל אנו מתפללים בכל יום 'ואל תביאני לידי נסיון', שלא יהיה תענוג כזה למעלה מהריגות בפועל ח"ו, ואך די לנו במה שאנו מוסרין נפשנו על קדושת שמו יתברך בשעת קריאת שמע ותפלה בכוח...

וזאת מרמז הכתוב, שהקב"ה מבטיח אותנו שלא יהיה שם תענוג למעלה מהקדושים והנהרגים בפועל ממש, ורק די לנו בכוח מסירת נפש בשעת קריאת שמע ותפלה, ובכוח המדמה לבד באמת במחשבה נחשב כאילו הקרבנו אותנו בפועל ממש. וזהו 'והשימותי את מקדשיכם', שאבטל ואשבית ההקדשים בפועל ואעשה כביכול זאת שממה. 'ולא אריח בריח ניחוחכם', שאיני רוצה עוד לקבל תענוג כזה מן הנהרגים בפועל על קדושת שמו יתברך.

וזאת היתה כוונת המגיד הקדוש זיע"א: מי יתן שיהיה כך בקרוב, שלא יוכלו האומות העולם לצער אותנו להכריח אותנו לקידוש ה', ולא יהיה תענוג כזה למעלה רק מתורה ותפלה ומעשים טובים במיציוי הנפש.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

ישארו לחמים כשתורה יגיע, בעוד בקרסנושילץ גרים היו סמוך לביתו של האופה והיו יכולים לרכוש אצלו ככרות לחם שלמים וטריים? מה לי ללבוש בלויי סחבות, כשבביתו של האופה מונח מעיל הפרווה המפואר שרכשו לה ההורים לכבוד יום חתונתה, והיא כמעט לא הספיקה להנות ממנו וללבושו!?

נתנו בני משפחת זילברברג וגליקסון את דעתם לשוב אל ביתם שבקרסנושילץ. אמרו ועשו. יצאו לדרך, אלא שתוך כדי דרכם התבררה להם האמת המרה: אין להיכן לחזור! קרסנושילץ הפכה להיות 'ודן ריין'. כל יהודיה גורשו ממנה או נמלטו מבעוד מועד. העיר ריקה, וגם האופה כבר אינו שם... רבי יצחק יוסף לא הצליח לעכל את הבשורה, אבל הוא החליט לנסוע למאקוב. שם ינסה לכלכל את צעדיו.

לדאבון ליבם, במאקוב, המצב היה גרוע מאוד. בני משפחת זילברברג מצאו את עצמם תקועים בעיר זרה, חסרי פרוטה לפרוטה, רעבים וצמאים. כאשר הגיעו מים עד נפש החליט הזוג הצעיר, רבי ישעיה גליקסון ואשתו, לחזור לוורשא, אל אביו רבי צבי, שמה יוכלו למצוא אצלו מנוח לכף רגלם. את הדרך לוורשא עשו בני הזוג בתוך מרכבה סגורה. השעה הייתה שעת לילה מאוחרת. הושך מוחלט מסביבם ודממה מוחלטת בתוך המרכבה. איש לא פתח את פיו לדבר, כולם היו שקועים במחשבותיהם והקולות היחידים שנשמעו היו הלמות הלבבות המפודחים.

בחלק מהדרך נסעו ביער סבוך. נוסעת הייתה המרכבה על השביל, כשלפתע נשמע רעש מכונית שנסעה סמוך להם, והנה היא נעצרת על ידם. הנוסעים הרגישו כי מכונית זו אינה מבשרת טובות ונוסעיה אינם נמנים על אוהבי ישראל. משעצרה המכונית בחריקה על ידם, קפצו הנוסעים מהמרכבה וברחו לכל עבר, כאילו כולם כאחד קבלו הוראה להימלט על נפשם.

כל אחד מהנוסעים מצא לעצמו מחבוא בין העצים, אלא שקולו של אדם אחד שנתפס על ידי הנאצים הארורים הרעיד את לבבות המתחבאים. היה זה קולו של רבי ישעיה גליקסון שהרשעים החלו להתעלל בו בצורה נוראה, והוא בוכה ומבקש על נפשו, ואילו הם שמחים ולועגים

94 הושלמה הסדרה המוזנזטלית הרמז המבואר

מבצע אדר 4,990 ₪ במחיר מלא 6,990 ₪

הפרוייקט ההיסטורי

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

השבוע במדור:

האם אדם שקיבל החזר עם ריבית ממס הכנסה/מע"מ רשאי לקבל את הריבית | האם מותר להודות [באופן האסור להודות לאדם רגיל] לערב קבלן | האם ברכת התורה צריך לברך דווקא בעמידה?

הגאון רבי אשר אנשיל
שווארץ שליט"א
ראש כולל צאנז בבית
שמש ומח"ס מעדני אשר

ארכיון 'עוז והדר'

האם ברכת התורה
צריך לברך דווקא
בעמידה?

שאלה: יש לחקור האם ברכת התורה צריך לברך דווקא בעמידה או דילמא אפשר לברך ברכת התורה נמי בישיבה.

תשובה: הנה קימ"ל מגן אברהם אור"ח סימן ח' דכל ברכת המצוות בעמידה, לפי הנ"ל לכאורה צריך לברך ברכת התורה דווקא בעמידה.

אבל יש לדחות: על פי מה שכתבו הפוסקים מגן גיבורים לבעל השואל ומשיב אור"ח סימן ח', וכן בפני יהושע מגילה כ"א

ע"א, ובמור וקציעה אור"ח סימן ח', ובחכמת שלמה דהא דברכת המצוות מעומד, הני מילי במצוות שצריך לעשות מעומד, לא עדיפא הברכה וצריכים לעשות מעומד, אבל במצוות שגוף המצוות עושים מיושב אפשר לברך הברכה נמי בישיבה, לפי הנ"ל כיון דתורה עצמה אפשר ללמוד בישיבה כמו דאיתא בגמ' מגילה כ"א ע"א מימות משה ועד רבן גמליאל לא היו למדין תורה אלא מעומד, משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו למדין תורה מיושב, והיינו דתנן משמת רבן גמליאל בטל כבוד תורה, אם כן ברכת התורה אפשר נמי בישיבה.

ובשו"ת מגדנות אליהו להגאון רבי אלתר אליהו רובינשטיין זצ"ל גאב"ד אנטוורפן חלק א' סימן י"ג העיר: דלפי מה שכתב הגרי"ז מבריסק בחידושיו על הרמב"ם הלכות ברכות בשם הגר"ח שברכת התורה אינה ברכה על קיום המצוה של תלמוד תורה, רק דהוא דין בפני עצמו דתורה בעי ברכה, וכדילפינן ליה ברכות כ"א ע"א מהפסוק דברים ל"ב ג' כי שם ה' אקרא וגו', לפי הנ"ל נמי אין צריך לעמוד.

אמנם, יש להעיר דלפי מה שכתב הלבוש דברכת התורה היא כמו ברכת הנהנין, לפי הנ"ל בודאי שאפשר לשבת, דהרי ברכת הנהנין בודאי בישיבה, ועיין בספר מגן גיבורים סימן מ"ז ס"ק ז' שכתב דברכת התורה היא ברכת ההודאה על נתינת התורה.

וכן כתב להדיא ברמ"ע מפאנו סימן ק"ב דיכול לברך ברכת התורה בין בישיבה ובין בעמידה. וכן בשו"ת כפי אהרן סימן כ"ג חקר האם ברכת התורה בעמידה או בישיבה, ומביא בשם הרמ"ע מפאנו סימן ק"ב שכתב דיכול לברך ברכת התורה בין בישיבה ובין בעמידה, ועיין בשו"ת חקל יצחק סימן ג'.

וכן בערוך השולחן אור"ח סימן מ"ז ס"ק ז' כתב דיכול לברך ברכת התורה בין בישיבה ובין בעמידה.

ולהלכה: אין צריך לעמוד בשעת ברכת התורה, אבל נהגו העולם לעמוד דומיא דמעמד הר סיני.

הגאון רבי עמרם פריד
שליט"א רב קהילת 'צח
ישראל' בני ברק

ארכיון 'עוז והדר'

קיבל ריבית ממס הכנסה
ומע"מ

שאלה: האם אדם שקיבל החזר עם ריבית ממס הכנסה/מע"מ רשאי לקבל את הריבית, וכן האם מותר לו לשלם ריבית. כמו כן, האם מותר לשלם ריבית על הארנונה.

תשובה: אין בזה איסור. אך לשלם ארנונה בקרדיט פעמים רבות - הדבר אסור, כי התשלומים הם הלוואה מחברת האשראי ולא מהעירייה.

מקור: מבואר בשולחן ערוך (יורה דעה סימן קעו סעיף ו') שמותר לאדם להתחייב לשלם בזמן מסוים, ולהתנות שאם יאחר יצטרך לשלם יותר, ואין בזה חשש ריבית

כיון שאין ההתחייבות תמורת תשלום חפץ, אלא התחייבות שמתחייב מעצמו. והני מילי יש לומר בנידון דידן, כיון שאין כאן הסכם בין שני הצדדים, ואף כשנוצר חוב, הוא חוב שנוצר על ידי צד אחד ולא כמשה ומתן בין שני הצדדים, לכך אין בזה איסור ריבית. [מלבד מה שיש לדון בעצם החובה לשלם זאת, עיין נדרים מח ע"א, ובתוספות שם מז ע"ב בד"ה ומותרים, ובפירוש הרא"ש שם ד"ה שתייהם אסורים. ויש לחלק בין ממון מדינה לממון עיר, ומכל מקום מותר כנ"ל].

הודאה לערב קבלן

שאלה: האם מותר להודות [באופן האסור להודות לאדם רגיל] לערב קבלן. **תשובה:** מותר.

מקור: נחלקו הראשונים (עי' רש"י, רמב"ן, רשב"א ור"ן עמ"ס ב"מ ע"א): האם ערב קבלן נחשב כלווה מן המלווה ומלווה ללווה. הנפקא מינה בפלוגתתם היא האם מותר לישראל להיות ערב קבלן בהלוואה שלווה ישראל בגוי בריבית. השולחן ערוך (יורה דעה סי' קע ס"א) הביא את ב' הדעות, ולדינא נקטינן לכתחילה כשיטת רש"י [כמ"ש הב"י, הובא בש"ד סק"ב] דאסור ליהודי להיות ערב בהלוואה עם ריבית שבין ישראל לעכו"ם, דחשיב כאילו לווה הערב מן העכו"ם ומלווה לישראל בריבית. לפי זה יצא שכשם שאסור להודות באופן מיוחד למלווה כך אסור להודות באופן מיוחד לערב קבלן.

אמנם כתב הט"ז (יורה דעה שם סק"ג) דמותר ליתן שכר לערב קבלן, וטעמא דמילתא הוא דאף שערב קבלן חשיב כלווה ומלווה [לשיטת רש"י], אף על פי כן מותר כיוון שהשכר שמקבל אינו בעבור ההלוואה אלא בעבור שדואג שהמלווה ילווה מעות ללווה על ידי שמקבל על עצמו אחריות המעות כדי שהמלווה יהיה בטוח יותר, ואף דחשיב כלווה ומלווה מותר ליתן לו שכר, כיוון שלא עלה על דעתו שיצטרך הוא לשלם ולהלוות ללווה, דאם היה חושב כן ודאי לא היה ערב בעדו. והחוות דעת (שם סק"א) תמה על דברי הט"ז ופליג וס"ל דאסור ליתן שכר לע"ק, ורק לערב סתם שרי. אמנם החכמת אדם (כלל קלב סי') והגר"ז (הלכות ריבית סעיף א) פסקו כהט"ז דשרי, ועל כן לעניין ההודאה לערב - יש להקל.

כ"ד אייר תשל"ט

הגה"צ רבי בנימין מנדלזון זצ"ל גאב"ד קוממיות

מדוע ביטל חומרתו שלא ללבוש צמר

על הרב מקוממיות הגר"ב מנדלזון זצ"ל מסופר, שנודמן פעם לירושלים ביום חורפי, ושרר קור גדול, ולא היו עמו בגדי חורף, וביקש מבנו גאב"ד קוממיות י-ם רי"י מנדלזון שליט"א, לקנות לו צעיף להתחמם בו, שאל הבן את אביו: הרי הנך נוהר בבגדי צמר? (כדרך החסידים שהיו מקפידים בבגדי צמר מחמת חשש לשעטנט).

ענה לו אביו: זו עצת היצר, להצטנן לפני שבועות, ולהיבטל מתלמוד תורה ולהתירשלה בהנהגת הקהילה וכו', עכשו עלי לבטל את החומרא שנהגתי בה וכן ללבוש צעיף מצמר.

(דברים של טעם)

✚ ✚ ✚

כ"ה אייר תקצ"ב

הגאון רבי יעקב מליסא זצ"ל בעל "חוות דעת" ו"נתיבות המשפט"

קו עקום - ארוך יותר מקו ישר

שאלו את החוות דעת מפני מה ספריהם של מחברים בימינו מלאים פלפולים ארוכים, ואילו ספריו 'חות דעת' ו'נתיבות המשפט' ועוד, מלאים משפטים קצרים בתכלית הקיצור.

השיב הגאון, מצינו בגמרא 'כל אמתא בריבוע, אמתא ותרי חומשא באלכסונו' (סוכה ט, א), היינו אמה בריבוע, היא אמה ושתי חמישיות באלכסון, הוה אומר קו עקום ארוך יותר מקו ישר, לפיכך פלפולים עקומים ארוכים יותר מסברות ישרות... (גן יוסף לבעל הפרדס יוסף ע"ה, ערך ספרים)

שלושה ספרים-מחבר אחד

בקרב קהילה אחת, התעורר הצורך למנות רב חדש. הם פנו אל זקן חכם, שהיה ידוע בחדות שכלו ובבקיאותו העצומה בספרים. אותו גדול מעולם לא טרח להביט בשערי הספרים כדי לדעת מי המחבר, אלא תמיד העמיק בלימוד התוכן עצמו. היו ספרים רבים שלימודם כלל לא מצא חן בעיניו והוא דחה אותם.

ענה, כשביקשו ממנו בני הקהילה עצה חשובה כל כך - את מי ראוי למנות לרבם - השיב להם הזקן: "לאחרונה נתקלתי בשלושה ספרים שהלך המחשבה המובע בהם הרשים אותי במיוחד. לדעתי, יהיה זה נכון לבחור באחד מבעלי המחברים של ספרים אלה."

הוא הוסיף ופירט: "שלושת הספרים הללו הם: 'נתיבות המשפט' על חלק 'חושן משפט', הספר 'חוות דעת' על חלק 'יורה דעה', והספר 'מקור חיים' העוסק בהלכות חג הפסח. לדעתי, כל אחד משלושת המחברים הללו ראוי להנהיג את קהילתכם."

הזקן החכם, בעומק לימודו ובהתמקדותו בתוכן, לא ידע ששלושת הספרים הללו נכתבו על ידי אדם אחד ויחיד.

(מפי השמועה)

✚ ✚ ✚

כ"ו אייר תש"ה

הרה"ק רבי שלמה גולדמן מזוועהיל זי"ע

האדמו"ר מזוועהיל

היכן למצוא הזיווג

אחד מנכדי בעל התפארת שלמה האדמו"ר מרדאמסק זיע"א ניגש אל רבנו, ושאלו לשידוך עבור בתו שהגיעה לפרקה.

נענה לו רבנו ש"ירד להתפלל ב"שטיבלאך", בבתי התפילה שבשכונת בית ישראל, ויראה שם בחור העומד ומברך ברכות השחר לפני אדם אחר, העומד ועונה אמן אחר ברכתיו - אותו בחור הוא הזיווג המיועד לבתו.

ירד אותו אדם ל"שטיבלאך" במטרה למצוא את הבחור שתואר, אך לא נתקל באיש העונה לסימן. ביום השני ירד שוב לשטיבלאך, משתאה לדעת התצליח הפעם דרכו, כשעיניו תרות בכל בתי התפילה אחר אותו בחור, אך גם הפעם לא העלה דבר.

אולם ביום השלישי, כששב אל ה"שטיבלאך", לפתע פג לבו בקרבו בראותו בחור עומד ולוחש את ברכות השחר לאיש שניצב מולו וענה "אמן" לאחר כל ברכה. ואכן, אותו צעיר היה לחתן המיועד לבתו.

(צדיק יסוד עולם ח"ב עמוד 76)

הוצאות החתונה אינן ככלל ההוצאות

סיפר הרה"ג רבי יעקב קוזליק זצ"ל, שכאשר אביו ז"ל עמד לגמור שידוך אצל אחד מצאצאיו, הוא נכנס אל הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זיע"א להתייעץ על כך, שרצונו היה שהצד השני יקבל על עצמו בנוסף להשתתפות בהוצאות הנישואין גם נתינת 'קעסט' לזוג, החזקת החתן והכלה למשך זמן.

אמר לו הרה"ק: למה לך שהשפעה תעבור על ידי מישהו אחר, תן אתה 'קעסט' והשפעה תעבור דרכך.

ומטו משמיה דהרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זיע"א שאמר שקבלה לו מאבותיו הקדושים שעל הוצאות החתונה יש אוצר מיוחד ואינו בכלל שאר מזונותיו שאמרו בגמרא (ביצה טז). כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים חוץ מהוצאת שבת ויו"ט, וכמו כן חוץ מהוצאות החתונה של בניו.

(ספרי והלום - נישואין - להגה"ח ר' מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

✚ ✚ ✚

כ"ז אייר תשל"ז

הרה"ק רבי ירחמיאל יהודה מאיר קאליש זי"ע

האדמו"ר מאמשינוב

גם זו לטובה - ולטב עבדי

כאשר נפגש עמו הרה"ק הלב שמחה זיע"א, שאלו, חז"ל מלמדים מפי נחום איש גם זו לומר

גם זו לטובה' (תענית כא.), ואילו משמו של רבי עקיבא תלמידו נאמר, 'כל דעביד רחמנא לטב עביד' (ברכות ס:).

צריך ביאור מה פשר שינוי הלשון, הלא הרי רבי עקיבא תלמידו של נחום איש גם זו היה, כנאמר במסכת חגיגה (יב.) 'אתה ששימשת את נחום איש גם זו עשרים ושתים שנה', ומדוע לא אמר רבי עקיבא בלשון רבו.

נענה רבינו ואמר, יתכן כי שתי דרכים לפנינו, נחום איש גם זו לימד כי הדבר עצמו, אם נראה רע, גם הוא לטובה, אם כי בהסתר. ואילו רבי עקיבא אמר, כל שעושה ה' הכל לטובה, בסוף יצא ויצמח מזה עצמו טוב.

וכן משמע בשני הסיפורים בגמרא, מעשה נחום שהוברר כי העפר היה טוב בעצמו, ומעשה התרנגול החמור והנר, שהיה הכנה לנס הצלתו מידי האוייבים.

(אור זרוע לצדיק)

שיעור באהבה וסבלנות מהרבי מאמשינוב

יהודי הגיע בוקר אחד לבית המדרש של אמשינוב להתפלל בזמן ותיקין, מנין שייסד הרבי. הוא לא הכיר את הרבי וכאשר נכנס לבית המדרש, שאל אותו הרבי (הרה"ק רבי מאיר מאמשינוב זי"ע) מה שמו, ועוד שאלות שונות.

אותו אדם איבד סבלנותו ושאל את הרבי: אולי תשאל אותי מה מספר הנעליים שאני נועל?

היהודי נכנס לבית המדרש והחל בתפילה. בעת קריאת התורה עמד הרבי ליד הבימה ואותו אדם שאל את שכנו מי היהודי הזה שעומד ליד השלחן. הלה השיב לו שזהו הרבי ר' מאיר'ל מאמשינוב.

נחרד האורח מאד וניגש אל הרבי וביקש ממנו את סליחתו על שפגע בו ואמר לו דברים שאינם ראויים להיאמר.

השיב לו הרבי "אל דאגה, דע לך, אם יהודי אחד אוהב את השני, אז לא נורא אם הוא יודע גם מה מספר הנעליים שלו..."

(הצדיק רבי מאיר'ל, עמ' 187)

✚ ✚ ✚

כ"ט אייר תר"ע

הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע

למה הדבר דומה

המשיל הרה"ק מפרמישלאן זי"ע את משלו על אלו שענים רעה בהצלחת זולתם ויאמר:

כאשר בא הסוס אל הנהר לשתות מים, הוא רואה את דמותו נשקפת במים. דומה לו שסוס אחר מבקש גם הוא לשתות, והוא אינו סובל שגם זולתו ירווה את צמאונו. ואף שבדאי יש די מים לשניהם, רעה עינו בשל רעהו. ולכן מתחיל הסוס לרקוע ולבעוט ברגליו, כדי לגרש כביכול את הסוס האחר, עד שהמים נעשים עכורים ודמותו כבר אינה נשקפת בהם, ורק אז הוא נפנה לשתות. אילו היה שותה מיד, היו לו מים צלולים, וגם היה בהם די והותר לזולתו. אך הוא בכסילותו מעדיף לשתות מים עכורים, ובלבד שלא ישתה עוד אחד...

(שרפי קודש, עמ' תסב)

לכל ישראל האיר

מעמד נדיר ומיוחד בביתו של הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א בהשתתפות הרבנים המקובלים עורכי ביאור "הכתר והכבוד" על הזוהר הקדוש של ממלכת התורה "עוז והדר - אור לישרים"

ימים ספורים קודם ל"ג בעומר, התכנסו רבני ועורכי הזוהר הקדוש המבואר "הכתר והכבוד", בממלכת התורה "עוז והדר - אור לישרים" למעמד רווי הוד בראשות הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א אשר חיזק את ידם והרחיב במעלת הלימוד בספר הזוהר הקדוש

רש"י, שהיה מייחס לאביו את כל דברי תורתו ומשפטיו אשר עשה עם ישראל, ויחדיו נעשית העברת המסורת מדור לדור. בהמשך דבריו עמד על חשיבות הלימוד בזוה"ק "דביה יפקון מן גלותא ברחמי", באופן שכל העת מתווספים עוד ועוד חידושים, ומתרבים העוסקים בהם. הוא הדגיש את המורכבות הכרוכה במלאכת ההדרת הזוהר הקדוש ואת המניעות שעמדו בפני העורכים, וב"ה שהגיעה נושאת פירות, בדרך אל המוגמר בעזה"י.

מרב הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א פתח בדבריו על 'אשרינו מה טוב חלקנו', שבדורנו יש את האפשרות לכל אחד להגיע ללימוד הזוהר הקדוש "דביה יפקון מן גלותא" וכל אחד יכול לעסוק בזוהר הקדוש ולהגיע לבחינת 'דביה יפקון מן גלותא'. ריבוי המפרשים המבארים את דברי הזוהר נותנים לכל אחד את האפשרות ללמוד זוהר, ויכול כל אחד להכין את עצמו בימות השבוע עם דברי תורה המובאים בזוה"ק ולאומרם אח"כ בשולחן שבת, וכן משפיעים וכדו' שיש להם השפעה על האחרים, ואין הכוונה לדברי קבלה ועניינים עמוקים, אלא דרשות חז"ל המובאות בזוהר, דיבורים קדושים של רבי שמעון בר יוחאי ושל רבי אלעזר בנו והתנאים הקדושים.

הגה"צ שליט"א הפליג במעלת לימוד הזוהר הקדוש, שמן הראוי היה

רבני ועורכי הזוהר הקדוש שיצא לאור עולם בפאר והדר למען רבבות לומדי והוגי הספר הקדוש ע"י ממלכת התורה "אור לישרים - עוז והדר", התכנסו לביל פסח שני למעמד נורא הוד בראשות מרב הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א אשר ביקש לחזק את ידם נוכח מלאכת הקדוש בה הם עוסקים, מלאכת האדרת והפצת תורת התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי.

תחילה נשא דברים ריש מתיבתא עוז והדר, הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, אשר נוסף על כל עשייתו הנרחבת להגדיל תורה ולהאדירה באופן שלא נראה דוגמתו בדורות האחרונים, ניצב בראש עורכי הזוהר הקדוש בהוצאת אור לישרים, יחד עם הרבנים המקובלים ועורכי הזוהר הקדוש, ביגיעה הנמשכת על פני שנים.

הגרמ"מ ביאר את הבטחת הרשב"י "שלא תשתכח תורה מישראל שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו", ועמד על חשיבות מסורת התורה מדור לדור, שהיא הערובה להמשך הדורות כראוי. בדבריו שזר בחריפות ועמקות את מאמר הרשב"י שאם יצטרפו זכותיו יחד עם זכויות רבי אלעזר בנו והמלך יותם בן עוזיהו, יש בהם כדי לפטור את כל העולם מיום שנברא ועד סופו, לפי שרבי אלעזר מסמל את המשך העברת התורה מאב לבן, מרשב"י לבנו, ויותם היה סמל לכיבוד אב כדברי

<<<

התרגשות והתפעלות בירך בברכות מאליפות את הגרמ"מ פומרנץ שליט"א שתחזקנה ידיו במלאכת הקודש ביתר שאת. לאחר מכן עברו עורכי הזוה"ק בפני הגה"צ שליט"א, אשר האציל ברכתו אליהם ועל הפרויקט הגדול של הוצאת הזוה"ק, ואף זכו לקבל הדרכות מפורטות על אופן עריכת הביאור על פי כתבי האריז"ל ותלמידיו הקדושים.

עורכי הביאור על הזוהר הקדוש יצאו מן המעמד המיוחד בתחושה מרוממת ובמשנה חיזוק במלאכה הגדולה הניצבת לפתחם, בהוצאה המושלמת והמלאה של כלל כרכי הזוהר הקדוש, עם ביאור הכתר והכבוד.

הזוהר הקדוש עם ביאור 'הכתר והכבוד' שיצא לאור עולם ע"י "אור לישרים - עוז והדר", נערך בעמל רב ע"י רבנים מופלגים ותלמידי חכמים העוסקים בתורת הקבלה, המהדורה החדשה מוגהת ומזוקקת בדקדוק רב עפ"י דפוסים ישנים, והביאור הנפלא 'הכתר והכבוד' ערוך במלאכת מחשבת, בביאור נכון ומדויק, בשפה ברורה ונעימה המשולבת בתוך תיבות הזוהר הקדוש, באופן המסייע ללומדים בהבנת העניין. הביאור נערך עפ"י מפרשי הזוהר, ונוספו עליו הערות וצינונים רבים לתוספת עיון והרחבת העניין, וכן הפניות לפירושים רבים אחרים.

מדובר במפעל אדירים העומד תחת נשיאותו של כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, שמדברך את הרבנים המקובלים העושים ימים ולילות במלאכת הקודש, ומתייגעים ביגיעה שאין לה שיעור וגבול לבאר כל חמיר"א בעיון רב כדי להעמיד ביאור מדויק לכל החפצים להיות דבוקים באילנא דחיי, לימוד הזוהר הקדוש, בהבנה ובבהירות.

עד כה יצאו 20 כרכים ובקרוב עורכי הזוהר הקדוש גדולה התקווה שכבר בקרוב נזכה לברך על המוגמר בהשלמת המלאכה בסיעתא דשמיא עם סיום הוצאתם לאור עולם של שאר כרכי ספר הזוהר הקדוש.

לקבוע לאברכים שיעור בלימוד זה לעיתים מזומנות, בדרשות ואגדות חז"ל המובאות בזוהר, וצריך להאמין במה שנאמר 'דביה יפקון מן גלותא', ובפרט שבנו תלוי הדבר, בכך שנלמד בדיבורים הקדושים, עד שיבערו הדיבורים הקדושים בקרבנו, וימלאו בתוכנו חיזוק וקדושה, בזכות רבי שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר זכותם תגן עלינו.

הגה"צ רבי אביש ציינווירט שליט"א אשר ידו רב לו בלימוד הקבלה ומלווה את ההדרת הזוהר הקדוש, הביא בראשית דבריו את המובא מאדמו"ר האמצעי מליובאוויטש בשם אביו 'הרב' בעל התניא ז"ע, שהיעוד של 'דביה יפקון מן גלותא' הכוונה ללימוד הזוהר בעיון ובהבנה, והדגיש את המעלות שבהוצאת הזוה"ק, המבאר כל דבר ועניין, עפ"י ספרים ומפרשים רבים, למען יהיו הדברים מאירים וברורים בפני הלומדים.

בהמשך דיבר הרב ציינווירט שליט"א על מעלת יום פסח שני עפ"י המובא בזוה"ק, שביום זה יוצא הכרוז למי שלא זכה עד עתה, ויכל להיכנס בשבעת הימים הבאים טרם יסגרו השערים. ובפשטות הכוונה שהשערים הפתוחים מחג הפסח נותרים פתוחים למשך שבעה ימים נוספים אחרי פסח שני, ואם כן מה 'העסק' הגדול שהיו עושים בכל הדורות מימים אלו של 'תרעין פתיחין' יותר מהימים שלפניהם, ופלא שאף אחד ממפרשי הזוהר אינו מעיר עניין זה. וביאר הרב ציינווירט שהכוונה גם לאלו שלא זכו לחוג את חג הפסח כראוי ולשאוב מאוצרותיו הגדולים, גם אלו יוכלו עתה להתקרב ולהתעלות, בימים אלו אשר השערים פתוחים בהם והכרוז קורא לכל החפץ להיכנס, לבוא ולהיכנס.

רגעים מפעמיים היו כאשר הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א סקר את היצירות הנפלאות שכבר יצאו עד עתה מהזוהר הקדוש, הן הכרכים שכבר יצאו ממכשב הדפוס, והן ספר הזוהר היומי וספרים נוספים, נתן את ברכתו הקדושה להמשך המלאכה, ומתוך

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריץ שליט"א

ב"ד, גיליון כ"ג

דברים האסורים בשבת מדברי קבלה

ה. דברים שאסור לעיין בהם בשבת משום ממצוא הפציד.

ה. מודעות רחוב, אם אין בהם חשש של קריאה בענייני מסחר, מותר להסתכל בהם. [שש"כ שם סמ"ה, והגר"מ סירוטה מורה להחמיר בזה].

ו. מודעות אבל [כגון הודעה על לוי'ה והספד] שיכול לבוא על ידם לצער, אסור להסתכל בהם.

ז. שלטים ותמונות, אסור להסתכל בהם בשבת, גזירה אטו שטרי הדיוטות, אולם תמונות של רבנים שנותנים לילדים, גם אם כתוב מתחת לתמונה שם הרב, מותר להסתכל בהם. [ע"פ שו"ע שם סט"ו, שולחן שלמה שם סכ"ד אות י, וברי"ש שם"ו אות א].

ח. שלטי שם הרחוב יש מתירים להסתכל בהם. [שש"כ שם הע' קט, וע' בשו"ש ריש שם"ו אות א].

ט. כיתוב שעל גבי אריזות מזון או בקבוקי שתיה, אינו בכלל האיסור ומותר להסתכל בהם.

י. הזמנה של בר מצוה או חתונה מותר להסתכל בהם, ואינו בכלל איסור שטרי הדיוטות. [ילקוט יוסף שם סע' יב-כא].

ו. שכר שבת.

א. אסור ליטול שכר על דבר הנעשה בשבת. [והוא משום איסור ממצוא הפציד, ערוך השולחן שם ס"ט].

ב. שומר יהודי אסור לשכרו עבור שבת לבד, משום לפני עור לא תתן מכשול, דמכשילו בכך שיטול שכר שבת, אלא שוכרו גם לימות החול, וישלם לו בהבלעה על מה שמשר בשבת. [מ"ב שם סקכ"א].

ג. בייביסיטר השומרת על הילדים, אסור לשלם לה עבור שבת לחוד, אלא תשמו גם בימות החול, וישלם לה עבור ימי החול ויבליע בדמיו גם עבור יום השבת. [שש"כ פכ"ח הע' קכד].

ד. מלצרים, או עובדי נקיון, יתנה עמהם שיתחילו לעבוד בערב שבת, או שינקו את המקום במוצאי שבת, ויקבלו את השכר בהבלעה עבור כל העבודה יחד. [שם סנ"ט].

ה. השוכר חדר לשבת לחוד, יתנה עמו שהשכירות תחול גם על ערב שבת ומוצאי שבת, כדי שישלם לו בהבלעה. [שם סס"ב-ס"ג ובהע'].

ו. מותר לשלם לפני השבת או אחריה עבור השימוש במקום בשבת, ואין בו משום שכר שבת, כי התשלום הוא עבור הוצאות החימום והנקיון שנעשים בערב שבת, ולאחר השבת. [שו"ת שבט הלוי ח"ט סימן ס"ו].

ז. חזן או בעל תוקע, נחלקו הפוסקים אם יש איסור ליטול שכר, דהוי דבר מצוה, וגם לדעת המתירים, אין בזה סימן ברכה, ולכן נכון שיתפלל או יתקע לפחות פעם אחת ביום חול, ויטול שכרו בהבלעה. [שו"ע ומ"ב שם ס"ה, שש"כ שם סס"ו].

ח. אמירת תהילים בשכר, יאמר גם במוצאי שבת, ויקבל השכר בהבלעה. [אשל אברהם בוטשאטש שם ד"ה עוד מצאת].

ט. רופא יהודי, מותר לדרוש לאחר השבת שכר על מה שהעניק טיפול

רפואי בשבת, דהוי שכר מצוה דפיקוח נפש. [פמ"ג במשב"ז שם סק"ד].
י. השכרת מקומות בבית הכנסת, מותרת, גם עבור אלו ששוכרים רק עבור שבת ויום טוב. [שו"ת מהרש"ג ח"ב ס"ט].

ז. מתנה בשבת.

הרוצה לתת מתנה לחתן בר מצוה בשבת, יקנה אותה לחתן על ידי אחר בערב שבת, דאסור לתת מתנה בשבת, ואם לא עשה כן, יתכוון המקבל שלא לזכות במתנה עד מוצאי שבת. [שש"כ פכ"ט סכ"ט].

ח. דיני שבת התלויים בדיבור.

א. על מה שכתוב ודבר דבר, דרשו חכמינו זכרונם לברכה [שבת שם] שלא יאה דיבורך בשבת כדיבורך בחול, לפיכך אסור לומר שיעשה איזה דבר לאחר השבת, כשהדבר הוא אסור לעשותו בשבת, גם אם איסור עשייתו אינו אלא מדרבנן.

ב. גם בשיחת דברים בטלים שאין בהם זכר עשיית מלאכה כלל, אסור להרבות בשבת, שלא יאה דיבור השבת כדיבור החול. [שו"ע ומ"ב סימן שז ס"א].

ג. כתב המשנה ברורה [שם סק"ה]: והנשמר מלדבר בשבת דברי חול, קדוש יאמר לו, ואנשי מעשה נזהרים ביותר מזה, שלא לדבר בשבת אפילו דברים הכרחיים כי אם בלשון הקודש, ונראה שטעמם הוא למגדר מלתא כדי שלא יבואו לשיחה בטלה. [כ"כ בא"ר, עכ"ל].

ד. אסור לדבר בשבת דברים המציעים אותו. [מ"ב שם סק"ג].

ה. אסור לחשב בשבת חשבונות בפיו כשיש לו או לחבירו תועלת בחישובם, כגון שמחשב בהוצאות הנישואין לבנו, או בהוצאת קניית חפץ פלוני, משום איסור ודבר דבר, ואם אין לו או לחבירו שום תועלת בזה, מותר לחשבם, כגון שמחשב כמה מעות השתכר בחודש שעבר, ומכל מקום יש למנוע מזה, משום שאין שיחה בטלה ראוי ליראי חטא, דגם ביום חול אינו יפה כל כך לתלמיד חכם, דעל ידי זה מתבטל מלימודו. [שו"ע ומ"ב שם ס"ו].

ו. מותר לומר בשבת, למחר אלך למקום פלוני, כיון שאינו מזכיר האיסור, שהוא הנסיעה במכונית. [מ"ב שם סק"ל, שש"כ פכ"ט סס"ה].

ז. השואל מחבירו איזה דבר בשבת, לא יבקשו בלשון הלואה, אלא יאמר לו תן לי ואחזור ואתן לך, וכן כשמחזירו בשבת, לא יאמר בלשון פריעה אלא בלשון חזרה, דסתם הלואה שלושים יום וחיישינן שמא יכתוב המלוה הלואתו כדי שיוכר, ומכל מקום אין להחזיר בשבת דבר ששאל מחבירו אלא דבר מאכל שיש בו צורך לשבת. [שו"ע ומ"ב שם ס"א, והוסיף שם המ"ב בשם מ"א דמקום שנוהגים לתבוע הלואה מיד, אין לאסור לבקש בלשון הלואה. ויש לעיין בזמנינו, ששואלים חפצים משכנים, כיון שיכולים לתבועם מיד, אפשר דמותר לשאול בכל לשון שהיא].

ח. מותר להרהר בעסקיו בשבת, דכתיב "ודבר דבר", דיבור אסור הרהור מותר, ומכל מקום משום עונג שבת מצוה שלא יחשוב בהם כלל, ויהא בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה, ומכל שכן אם יש לו על ידי הרהורו טרדת הלב ודאגה, דזוהר בזה. [שו"ע ומ"ב סימן שו ס"ח].

הלכות מוקצה

א. טעם האיסור.

א. אסור חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו מה אם הזהירו נביאים וצווי שלא יאה הלוכך בשבת כהלוכך בחול ולא שיהיה השבת כשיחת החול שנאמר [ישעיה נח, יג] "ודבר דבר", קל וחומר שלא יאה הטלטול בשבת כטלטול בחול, כדי שלא יאה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפנינה לפינה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהם, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה [דברים ה, יד] "למען ינוח".

ב. ועוד מפני גדר הוצאה נגעו בה, שמא ישכח ויוציא הדבר שמטלטל בידו לרשות הרבים, והיה מן הראוי לפי זה לאסור אפילו טלטול כלים שצריך

להם, אלא שאין גוזרים על הציבור יותר מדאי.

ג. ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומנות אלא בטלים כל ימיהם כגון הטיילים ויושבי קרנות שכל ימיהם הם שובתים ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שבייתה הניכרת, לפיכך שבייתה מדברים אלו היא שבייתה השוה בכל אדם, ומפני זה נגעו באיסור הטלטול ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים שצריך להם כמו שיתבאר. [שו"ע הרב סימן שח ס"א].

ב. כללים בדיני מוקצה.

סוגי מוקצה העיקרים הם: מוקצה מחמת חסרון כיס. כלי שמלאכתו לאיסור. מוקצה מחמת גופו. בסיס לדבר האסור. ודיניהם יתבאר להלן בע"ה.

פנים
מתוך הספר

ספר ויהי

עברת קודש

פניא דמעלי שבתא ההכנה הרוחנית לשבת

אבדה נפש

בתפלת ערבית של ליל שבת אחר ברכת 'השכיבנו', תקנו לומר את פסוקי 'שמרו בני ישראל את השבת וגו', וביום השביעי שבת וינפש'.

על המלים 'שבת וינפש' דרשו חכמינו ז"ל במסכת ביצה (טז.) שנסמה יתרה טותן הקדוש ברוך הוא באדם בערב שבת, ולמוצאי שבת היא נלקחת ממנו וצועק האדם על לקיחתה 'וי אבדה נפש'.

כי מלבד הנשמה הטהורה שנמצאת בגוף האדם בימות החל, נוספת עליה בשבת קדש עוד נשמה קדושה וגבוהה ביותר, וכמוכא בזהר הקדוש (ח"ב פתח) שביום שבת נוהגים לאדם נשמה עליונה מלאה בכל שלמות מעין העולם הבא. ויש להבין דברי חכמים ורמזיהם: לשם מה נזכרה בפסוק רק הסתלקותה של הנשמה? האם לא מוטב היה לו היתה כותבת התורה על בוא הנשמה הקדושה? ועוד קשה, מדוע מזכירים זאת בתפלה עם כניסת השבת, הלא רומזים אנו על הסתלקות הנשמה היתרה כמאמרם 'וי אבדה נפש'. וכי לא מוטב היה להזכיר זאת בסיומה של שבת שאז היא מסתלקת מקרבנו, ולא עתה בשמחים אנו כבואה?

באר דבר יש בידינו מאוד שבעת הימים מן הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, שהסביר שמתנה טובה שכזאת וכזאת נפש עצומים כאלו, חייב האדם לנצל היטב ולהעריך יקרתם, ולכן תכף ומיד בכניסת הנשמה היתרה לטף האדם מזכירים אנו שאין הנשמה היתרה קבועה בקרבנו כי אם לזמן קצר, ולמחרת לעת ערב עתידה היא לפרח ולשוב לשרשה.

או-אז יראה כל אחד לנצל מתנה טובה זו ולדבק בה יותר ויותר, ולהוסיף שמחה והתלהבות בשמירת השבת, וחס ושלום לא ילך בשל בעת המצאות הנשמה היתרה בקרבנו. כך זוכה להמשיך השפעות טובות בקרבנו מיום השבת לימות החל. (הובא בספר 'זכרון זאת בהשגחות לפי כי תשא')

אך לכאורה עדין יש להבין לפי באור זה מדוע רמזו את הענין בלשון עבר – 'וי אבדה נפש', הרי עומדים אנו עתה בכניסת השבת והיינו צריכים לומר 'וי תאבד נפש', בלשון עתיד!

התשובה היא שבקרב אנו נאנחים על הנשמה היתרה של השבת שעברה, כי בכניסת השבת רואה האדם את מעלת הנשמה היתרה, ונזכר בגדל הכאב וההפסד שהיה לו במוצאי שבת שעברה בשנאבדה ממנו הנשמה היתרה.

הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ זי"ע (אמרי פנחס, שער השבת אות כא) 'שב תמיהה זו באופן אחר: משל לאדם החולה לגמרי בכל גופו וכתוצאה מכך אינו מרגיש בשום כאב, כי אין לו שום אבר בריא שירגיש את הכאב. לעומתו, אדם בריא מרגיש בכל כאב קטן הפוקד את אחד מאיבריו.

כך גם היהודי: בכל ימות החל חולה הוא בכל איברי נפשו ואינו מרגיש כלל בחליו, אבל בבוא שבת קדש, פאשר נכנסת בקרבנו הנשמה היתרה, הוא מחלים קמעה, ומתחיל לחוש בגדל הכאב ובכבד חלי נפשו עד שצועק הוא 'וי אבדה נפש'.

פרוש נפלא אחר מצאנו בדברי הרב הקדוש רבי מנחם נחום מששרטוביל זי"ע בספרו 'מאור עינים' (פר מקץ ד"ה שבת) שבשבת אין האדם חסר כלום, ונאבד הי"י שהיה לו בימות החל, שבין שבאה השבת – אבדה הנפש בחינת י"י, הם כל חסרונות האדם שעליהם הוא אומר 'וי', ועל ידי השבת הם נאבדים, וכמאמר חכמינו ז"ל (הובא ברש"י בראשית ב ג): "באת שבת באת מנוחה".

ולענין שאנו עוסקים בו יש להביא את תרועו של הרב הקדוש רבי מנחם מגדל מוקצק זי"ע (אהל תורה פר כי תשא), שגדול פח השבת והנשמה היתרה

לעודר את האדם לתשובה וחרטה מעמק הלב, וכבוא עת כניסת שבת קדש מתמלא האדם בהרהורי תשובה ויראת שמים, ומתאוונ על ימי החל שעברו עליו בבטול תורה ותפלה, אזי צועק הוא במרירות מעמק הלב 'וי אבדה נפש', כלומר, או לי שאבדתי את נפשי בששת ימי החל.

הרי לנו שערב שבת זהו זמן ראוי לתקון המעשים ולתשובה שלמה מעמק הלב, ובכך זוכה האדם לטהר את נשמתו ולהבינה להיות כלי קבול לקדשתה של השבת.

מקרא ותרומה

קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום

ויהי משנה

בין כל ההכנות לשבת, מקום של כבוד ישנו לקריאת פרשת השבוע 'שנים מקרא ואחד תרגום'. במסגרת זו משנן האדם פעמים את פסוקי הפרשה, כשהקריאה השלישית שמוזהר לקריאת התרגום.

מקור המנהג בדברי חכמינו זכרונם לברכה במסכת ברכות (ה): 'לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריך לו ימיו ושנותיו'.

להלכה משמעה מדברי חלק מהפוסקים (הרמב"ם הל תפילה פ"ג הכ"ה ושו"ע ס' רפ"ה) שחייב יש לאדם לנהוג כן, ואכן הפך מנהג זה לנחלת הכלל, ורק משום כך יש לנו להתבונן בפרשיו: מהו מקורו של התרגום שזכה להאמר בכפיפה אחת יחד עם פסוקי הפרשה, מי חברו ומה יחוסו.

מפרש – זה תרגום

במסכת מגלה (ג) אמרו חכמינו, שהתרגום לפסוקי התורה נתקן על ידי אונקלוס הגר כפי שקבל מרבותיו, התנאים הקדושים רבי אליעזר ורבי יהושע. אמנם, מסקנת דבריהם היא, שאין התרגום מצאנו כבר בימי עזרא הסופר, ובכתוב 'ויקראו בספר בתורת האלקים מפרש ושום שכל ויבינו במקרא' (נחמה ח ח), ו'מפרש' משמעותו 'תרגום', שכבר אז מתרגמים היו את פסוקי התורה ומפרשים אותם לכל העם, אלא שבמשך הדורות נשתבח התרגום מבני ישראל, ובזרד מאחר יותר קם אונקלוס הגר ותרגם מחדש את פסוקי התורה לארמית, כפי שקבל מרבותיו.

ובאמת, ממקורות נאמנים למדנו (רש"י קידושין טז.), שהתרגום נתן בהר סיני בשעת מתן תורה, ולפי זה מקור התרגום קדום מאד, ובמשך הדורות רק נתקן ונתפרש מחדש.

אמנם, בשונה מדעתם של חכמינו במסכת מגלה, שהתרגום נתקן על ידי 'אונקלוס הגר' כפי שקבל מרבותיו רבי אליעזר ורבי יהושע, בתלמוד ירושלמי (מגילה פ"א מ"ט) מצאנו נסחה שונה בדבר, שהתרגום נתקן על ידי עקיילס הגר, שהרצה את דבריו לפני רבי אליעזר ורבי יהושע שקלסוהו על כך.

מסתבר לומר, שאין קשר בין שני התרגומים, ומלבד התרגום הארמי שכתב אונקלוס הגר מפי רבותיו, היה תרגום אחר בלשון ויגית אותו חבר עקיילס הגר לפני רבי אליעזר ורבי יהושע.

אמנם גם אם נאמר שעקיילס הוא אונקלוס, יתכן שאדם אחד שני תרגומים שונים, בארמית וביגית.

ביום מצויים בידינו תרגומים נוספים המפרשים את פסוקי התורה, כתרגום ירושלמי, או תרגום יונתן בן עזיאל, אך תרגום אונקלוס מתחבר מביניהם בכך שהוא מפרש ברבו לפי הפשט הפשוט בלבד, בשונה מתרגומים אחרים, המוסיפים נפך משלהם על פרושם הפשוט של הפסוקים. כפי הנראה מסבה זו נדפס תרגום אונקלוס בחמשים שבידינו, ואותו אנו קוראים בעת אמירת 'שנים מקרא ואחד תרגום' בכל שבוע מחדש.

מילין יקדין ויהיושים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה תא

חזרתא

חזרתא דאורייתא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

עיקר התכלית עמל ויגיעה בתורה

הארץ על שלא בירכו בתורה תחילה, כמו שממשיך הפסוק (שם פסוק יב) 'ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו' ולא הלכו בה, כי יגיעת התורה היא הנקראת בלשון הליכה, כמו שדרשו חז"ל 'אם בחקותי תלכו' להיות עמלים בתורה, ועל זה אמרו 'שלא ברכו בתורה תחילה' שלא התקיים בהם לשון הברכה 'לעסוק בדברי תורה' בדרך יגיעה וטורח.

היגיעה בעבודת ה' חשובה כמנוחה

לימוד התורה ועבודת ה' יש והם באים לו לאדם בקושי, מכל מקום אם עושים את העבודה באהבה ובחשק אין זה עמל ויגיעה אלא עונג ושמחה. כך רואים בבית המקדש שהיו הכהנים והלוים עובדים עבודתם, ועם זאת היה נקרא מקום המקדש 'מנוחה ונחלה', כיון שמצאו בו מנוחה בעבודתם. וכן פירש בדברי חיים (ד"ה בפסוק אם) שאם עוסק בתורה בשמחה גם היגיעה נחשב לו לתענוג, ומכל מקום גם מי שאינו זוכה למדרגה זו, והתורה חשובה אצלו כעמל ויגיעה, גם הוא זוכה לכל הברכות האמורות בפרשה, כפי שפירש רש"י 'אם בחקותי תלכו' שתהיו עמלים בתורה, לשון עמל וכבדות, ועל זה אמרה תורה 'ונתתי גשמיכם בעתם וגו'.

נמצא כי עצם העמל ללימוד ייחשב, כי העמלים בתורה הקדושה זוכים ומקבלים שכר על עמלם גם אם לא השיגו כל כך, כמו שכתוב בגמרא (ברכות כח): 'אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר', ופירש בשו"ת כתב סופר (או"ח יז ד"ה ולהיות) שבדאי גם העמלים בעיני העולם הזה מקבלים שכר על עמלם, אבל שכרם הוא על מה שהרויחו במסחרם ולא על עמלם, ואם היו יכולים להשתכר בלי עמל היו מרוצים בכך ביותר. אמנם העמלים בתורה, אדרבה עיקר שכרם הוא לפי יגיעתם ועמלם, וכמו שאמרו (אבות פ"ה מכ"ג) לפום צערא אגרא, ועיקר השכר הוא בעבור היגיעה ולא בעבור הריווח. והבן יהוידע (ברכות כח: ד"ה אני עמל) פירש הכוונה במה שאומרים 'אני עמל ומקבל שכר' שהעמלות עצמה נחשבת כקבלת שכר בעיניו לפי שהוא שמח ומשתעשע בעמל התורה.

'לעסוק בדברי תורה', שיהיה לימוד התורה בעסק וביגיעה, וזכות יגיעת התורה בכוחה להגן על ישראל מן הפורענות, וכיון שחדלו מלטרוח בעסק התורה התגלגל הדבר שנאבדו ישראל מארצם.

כי בעודם יגיעים בתורה הגינה עליהם זכות עסק התורה מפני הפורענות, ואפילו שהיו נכשלים בג' עבירות חמורות כמבואר בגמרא (יומא ט:), בכל זאת לא נאבדו מן הארץ עד שהתשלשו מיגיעת התורה, כמו שדרשו (ב"מ פה:): על הפסוק (ירמיה ט יא) 'על מה אבדה

אם בְּחֻקֵי תִלְכוּ (כו ג). כתב רש"י: שתהיו עמלים בתורה.

עיקר מעלת לימוד התורה הוא מתוך עמל ויגיעה, ולא שיהיה הלימוד רק בדרך תענוג, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות סג:): שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, וזה אמרו 'שתהיו עמלים בתורה' שיהיה הלימוד בדרך עמל ויגיעה לפלפל ולישא וליתן בעומקה של הלכה, כי הלימוד בלי יגיעה אינו מתקיים באדם. בזה פירש הט"ז (או"ח סי' מז סק"א) הטעם שתיקנו בנוסח ברכת התורה

מילתא דפליאה

יעקב אבינו נטל ערבון מאליהו לגאולת בניו

וְיִכְרְמֵי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֵף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֵף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר (כו מב). כתב רש"י שבחמשה מקומות כתוב 'יעקוב' מלא באות ואו, כי נטל יעקב אות ואו משמו של אליהו הנביא, בתורת ערבון שיבוא ויבשר את גאולת בניו.

בביאור מה שלא מציינו כן אצל אברהם ויצחק, ורק יעקב הוא שדאג לגאולת בני ישראל, יש לומר שאברהם ויצחק יצאו מחלציהם גם ישמעאל ועשו, ואין ראוי שיבקשו עבור גאולת זרעם שנכלל בהם גם זרע פסול, אבל יעקב אבינו שהיתה מיטתו שלימה וכל זרעו קודש, הוא שהתמסר לגאולת כל זרעו וביקש על כך ערבון.

נטילת הערבון משמו של אליהו

ונלקח הערבון משמו של אליהו הנביא, כי אליהו הנביא כל תכלית בריאתו כדי שיגאל את ישראל, כמו שכתוב (מלאכי ג כג-כד) 'הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו', והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, וידוע ששמו של האדם רומז על שליחותו בעולם, וכל זמן שלא נגאלו ישראל מגלותם לא נשלמה שליחותו של אליהו הנביא, ולכן נחסר שמו עד שישלים את שליחותו.

נטילת הערבון כתקיעת כף

והנה דרך בני אדם בלקיחת ערבון לתקוע כף ידם זה לזה, כמו שכתוב (משלי ו א) 'בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך', והרי בכל כף יד יש חמש אצבעות, ולכן נטל יעקב חמש פעמים את האות ואו מאליהו הנביא, כי האות ו' רמז לאצבע כמו שאמרו (תיקו"ז כה): שהאצבע צורתה כצורת האות ואו, וגם כל אצבע יש בה ו' פרקי איברים (אהלות פ"א מ"ח), ולפיכך נטילת האות ואו ה' פעמים היא כנטילת חמש אצבעות של כף היד, והוא כעין תקיעת כף של ערבון.

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

ארץ ישראל מסוגלת לעבודת ה' ולריחוק מן הגשמיות

אינו אומר דברי תורה על שולחנו הרי אין שום חיות למאכליו וכאילו הם כבר מתים, וכיון שעומדים המאכלים להיפסד חשובים הם כאילו כבר נפסדו.

עבודת האדם לייחד הגשמיות עם הרוחניות

וזו עבודת האדם לייחד את גשמיות העולם עם הרוחניות, ועל זה אנו אומרים קודם כל מעשה המצוות 'ליחד שם יו"ד ה"א בו"ו ה"א', והרמז הוא כי שם י"ה רומז לרוחניות העולם ושם ו"ה רומז לגשמיות העולם, וזוהי עבודת האדם לייחד את הגשמיות עם הרוחניות, ועל ידי קיום מצוות התורה במעשה גשמי זוכים להשיב את הגשמיות ולהופכה לרוחניות. והעצה לזכות לקדש את העשייה הגשמית, היא על ידי שיתכוון בכל מעשיו לשם שמים, ושני סעיפים התייחדו לכך בשולחן ערוך, והם הסעיף הראשון (או"ח סי' א ס"א) 'שוית' ה' לנגדי תמיד' הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים. ועוד סעיף (שם סי' רלא ס"א) בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב (משלי ג ו) 'בכל דרכיך דעהו'. ואמר על כך הרה"ק רבי זושא מאניפולי ע"ה שכל עבודת ה' של האדם תלויה בסעיפים אלו, והרמז לכך הוא בדבריו של אליהו הנביא לבני ישראל (מלכים א' יח כא) 'עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים', כלומר עד מתי לא תתגברו לקיים את שתי ההלכות האלו, לזכור את ה' בכל שעה ולעשות את כל המעשים לכבודו יתברך.

עבודת ה' בכל דבר ובכל מעשה

ובכל דבר ובכל מעשה אפשר למצוא איך לעבוד בו את ה' יתברך, כי כל מה שהקב"ה ברא בעולמו לא ברא אלא לכבודו (אבות פ"ו מ"א), ואפילו עניינים ארציים וגשמיים לא נבראו אלא להרבות בהם כבוד שמים, להרים ולהגביה את ניצוצי הקדושה הנמצאים בתוכם אל שורשם למעלה, וכך היה הבעל שם טוב הקדוש ע"ה מדריך את תלמידיו כי זה עיקר תכלית עבודת האדם בעולם הזה, להתבונן בכל דרכיו ופעולותיו שיהיו כל מעשיו לשם שמים ולצורך עבודת גבוה.

טוב לשם שמים. וכן כתב האוהב ישראל (ליקוטים חדשים ירמיה) בביאור הפסוק (ירמיה ד כב) 'חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו', ש'להרע' זה הימנעות מאכילה ו'להיטיב' זה אכילה, ויש אנשים חכמים בעיניהם, שיודעים לעבוד את ה' בדרך של 'להרע' וסיגופים, ו'להיטיב' בעבודת האכילה בקדושה 'לא ידעו'.

כל מעשיך יהיו לשם שמים

דרך זו של קידוש הגשמיות לשם שמים מבוארת בלשון המשנה (אבות פ"ב מ"ב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, ופירש רבינו יונה (שם) שאפילו דברי הרשות כאכילה ושתייה והליכה וישיבה וקימה ושאר צרכי הגוף, יהיו כולם לעבודת הבורא או לדבר הגורם עבודתו. וכמו שפירש בשמונה פרקים לרמב"ם (פ"ה) שמכלל מצות (דברים ו ה) 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך', שיהיו כל חלקי נפשנו מיוחדים לאהבת ה', וכל מעשינו הגשמיים יהיו מכוונים לאהבת ה' ועבודתו, ובזה יתקיימו דברי חז"ל (ברכות סג.) על הכתוב (משלי ג ו) 'בכל דרכיך דעהו' אפילו לדבר עבירה, היינו שאפילו דברים שיש בהם צד עבירה נעשה אותם לשם שמים.

קידוש הגשמיות נותן נצחיות לבריאה

אם מתכוון האדם במעשיו הגשמיים שיהיו נעשים לשם שמים, בבחינת 'בכל דרכיך דעהו', להיות כוונתו בכל דרכיו הגשמיות לתכלית עבודת הבורא, הרי הוא זוכה לקרב הדברים לשורשם הרוחני, אבל אם אין כוונתו אלא לצורכו ולהנאתו הרי הוא משפיל את הגשמיות ומונע ממנה את האפשרות להגיע לתכלית האמיתית, וכמו שפירש החסיד יעב"ץ ע"ה בדברי המשנה (אבות פ"ג מ"ד) 'שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים', ופירוש המשנה, שכל הדברים הגשמיים אין להם קיום בזכות עצמם, וכל בריאתם היא כדי לסייע לאדם להתקרב על ידיהם לעבודת ה', ולפיכך העוסק בתורה על שולחנו וכוונתו באכילה לסייע להגיע אל התורה, הרי הוא נותן קיום וחיות למאכליו הגשמיים כי הם נעשים טפלים לתורה הנצחית, אבל אם

את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך. אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים (כה לז-לח).

עניין ישיבת ארץ ישראל לזכות בה להשראת השכינה ולקבל בה עול מלכות שמים, כמו שאמרו חז"ל (תו"כ שם) כל בן ישראל היושב בארץ ישראל מקבל עליו עול מלכות שמים, וכתב באור החיים על דברי הפסוק הוציא אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען, שאין תכלית ישיבת ארץ ישראל לאכול מטובה ולשבוע מפריה אלא להיות לנו לאלקים, אשר זהו עיקר שבח מעלת הארץ לחסות בה תחת מלכותו יתברך, אבל לא להימשך אחר ההנאות הגשמיות אשר ריבויים מרחיק את האדם מעבודת ה', אלא להיות בבחינת 'צדיק אוכל לשובע נפשו' (משלי יג כה), וכמו שנאמר ובמרבית לא תתן אכלך שלא להרבות במאכל ובהנאות הגוף, כי כשהולך אדם אחר תאות גרונו יחשיך אור נפשו, וריבוי התאוה הגשמית ממעטת את התענוג הרוחני.

עבודת ה' גם בדברים הגשמיים

כי עבודת ה' צריכה להיות גם בדברים שהם מצד הגוף, כמו שכתוב (דברים ו ה) 'בכל לבבך ודרשו חז"ל (ברכות נד.) בשני יצריך, ופירוש הדברים שיעבוד את ה' גם בגשמיות שלו, ואותם הדברים שהיצר הרע מעורר אותו להימשך אחריהם ישם לעצמו גדר להתקדש בהם, ובזה פירש בזרע קודש (לחג השבועות ד"ה הגבל) את הכתוב (שמות יט כג) 'הגבל את ההר וקדשתו', היצר הרע נקרא הר (סוכה נב.) ונצרך לאדם להגביל את עצמו שלא להימשך אחרי פיתויי יצרו, וכל הנאותיו הגשמיות יהיו מוגבלות במידה ובמשקל, ועל ידי כן יזכה ל'וקדשתו' שגם היצר הרע בעצמו יתהפך לסייע בידו לבוא אל הקדושה.

מעלת קידוש הגשמיות יותר מן הפרישות

אכן קידוש הגשמיות קשה עוד יותר מן הפרישות ממנה, כמו שאמר החתם סופר שיותר קל להתענות ולהסתגף ביום כיפור מקיום עונג שבת ושמחת יום

עסק התורה בכל מצב שנמצא האדם

קונה ידע והשכלה, לא יקבל על כך שכר. אך בתורה שונה הדבר, כי אף העמל עצמו נחשב למצווה, ואף אם אינו משיג הרבה, כהלומד כל היום פסוק 'ואחות לוטן תמנע' שאין בזה לימוד מיוחד ואף אינו מתקדם בהשגתו, עם כל זה שכר תורה בידו.

גם על לימוד שלא לשמה יקבל שכר

ובכלל השכר על העמל בלבד נכלל גם הלומד שלא לשמה, שאף שבעצם לא למד כפי הנדרש ממנו, כי תכלית לימוד התורה מתקיים רק אם עוסק בה לשמה, בכל זאת מקבל שכר על העמל שעמל בתורה. דהנה אמרו חז"ל (פסחים נ:): 'לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה'.

והוא חסד הבורא יתעלה עלינו עם קרובו. כי האדם בתחילת דרכו עדיין אינו מבין ערך התורה וחשיבותה, וממילא אינו יכול ללמוד תורה כראוי לשם שמים, ולכן ניתנה הרשות לעסוק בתורה שלא לשמה, וע"י שלומד שלא לשמה מגיע לדביקות בנותן התורה, שהרי ידוע כי כח הפועל בנפעל (מו"נ ח"ב פ"ד), ועל כן אף אם כוונתו שלא לשמה כדי להתפאר ולהיקרא רבי או לשאר הנאות עצמיות, אך מאחר שבכל אלו נמצא כח הפועל שהוא הבורא יתברך שמחיה ומהווה כל הבריאה בכל רגע, יכול אף בלימוד שלא לשמה למצוא את חיות הבורא ולהתעורר ללמוד לשמה.

ועל כך אמרו חז"ל 'הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו וכו' המאור שבה היה מחזירן למוטב', שאף אם עוסק בתורה שלא לשמה בבחינת 'אותי עזבו', שעזב את נותן התורה בלימודו וכל מחשבתו לעצמו, עם כל זה אומר עליו הקב"ה 'הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו', הלוואי שגם כאשר יעזבו אותי חלילה יעסקו בתורה ולא יעזבוה, כי כאשר לא יעזבו את התורה מובטח להם שהמאור שבה יחזירם למוטב, ומתוך שלא לשמה יבוא לשמה.

יש יתרון ושכר גם על עצם העמל.

עמל בפרנסה לצורך התורה - כלימוד ייחשב

והוא הדבר שתיקן רבי נחוניא בן הקנה בתפילתו (ברכות כח:): 'מודה אני לפניך ששמת חלקי מיושבי בית המדרש וכו' אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר'. וקשה, וכי הם עמלים ואינם מקבלים שכר, הלא רואים שאף יושבי קרנות אם עמלים הם מקבלים שכר על פעולתם. אלא מבאר אור החיים הקדוש בספרו חפץ ה' (ברכות שם) שכוונת רבי נחוניא שכאשר קובע אדם עת לתורתו ומכורח פרנסתו יוצא להביא לחמו בעמל ויזע, נמצא כי כל עמלו הוא בכדי שיוכל ללמוד כי הרי 'אם אין קמח אין תורה' (אבות פ"ג מ"ז), אם כן כל עמלו וטרחתו בעולם הזה הם מכשירי מצוה לעת הזאת שלומד בו ומכשירי מצוה הרי הם כמצוה עצמה. ולכן מודה ומשבח לקב"ה שזיכהו להיות מיושבי בית המדרש בקביעת עתים לתורה, כי אז הגם שעמל הוא, מקבל על כך שכר כאילו למד באותה שעה. אך יושבי הקרנות שאינם עמלים בתורה לתוהו והבל כל יגיעתם כי אינו לצורך מצוה.

אף הלומד ואינו מרבה השגתו יקבל שכר על עמלו

כיון שכך, שעל עמל התורה בפני עצמו מקבלים שכר, מצינו בדברי חכמינו ז"ל שאף הלומד ואינו משיג מה בלימודו, אף הוא יקבל שכר על עצם עמלו, וכך איתא בתנא דבי אליהו (זוטא פ"ב): אפילו אם אין בידו של אדם לא מקרא ולא משנה אלא הוא יושב וקורא כל היום הפסוק (בראשית לו כב) 'ואחות לוטן תמנע' אפילו הכי שכר תורה בידו. שבכל עניני העולם מקבלים שכר על התוצאה ומי שאינו

אם בַּחֲקָתִי תֵּלְכוּ וּגו' (כו, ג). כתב רש"י: שתהיו עמלים בתורה.

יש לנו להקדים ולבאר מה שאומרים: אמר רבי יהודה, אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו. גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה בחכמתו (קהלת ז א) 'טוב שם משמן טוב, ויום המוות מיום הוולדו'. למד תורה הרבה ויתנו לך שכר הרבה, ודע מתן שכרם של צדיקים לעתיד לבוא.

ויש להקשות, מה הוא שאמר 'עמלו בתורה', הוי ליה למימר 'שעמל בתורה'. ועוד, למאי נפקא מינה שהינו 'גדל בשם טוב', הרי העיקר והתכלית שיהיה נפטר מן העולם בשם טוב, שאם יהא גדל בשם טוב ולא יישאר בכך, הלא יפסיד דרגתו. וגם, מה בא לומר 'למד תורה הרבה ויתנו לך שכר הרבה', הלא הוא דבר ברור שכאשר ילמד תורה הרבה יקבל שכר הרבה. וכן מה בא ללמד באמרו לאחר מכן 'ודע מתן שכרם של צדיקים לעתיד לבוא'.

אם יעמול בתורה שקדמה לשמש יקבל שכר על עצם העמל

אפשר להבין הדברים בהקדם מאמר חז"ל (שבת ל:): על הפסוק (קהלת א ג) 'מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש' ודרשו 'תחת השמש הוא דאין לו, קודם שמש יש לו', וכפי שפירש רש"י: אם יעמול בתורה שקדמה לשמש, יש יתרון. כלומר, בכל עמל שיעמול בעולם הזה בדברים הגשמיים אין לו יתרון ושכר על עצם העמל, ורק אם יניב עמלו תוצאה יקבל שכר על התוצאה. למשל חייט, אם ישלים את תפירתו של הבגד יקבל שכר, אך אם לא יסיים מחמת כל סיבה שהיא, ויבוא ויאמר ללקוח, הרי עמלתי די והותר, שלם לי שכרי על עמלי. וודאי כי זה האיש לשוטה ייחשב, כי מה עניינו של הלקוח לעמל החייט. הלא הזמין בגד, ורק אם יקבל בגד כרצונו ישלם עליו. אבל בעמל בדברים רוחניים שהם מעל השמש -

אֵצְנֹת

לְשִׁמּוֹן שֵׁבֶת

פְּרֻשַׁת הַהַר - מַחְמֵי

כס"ד, אֲדִינוּ רצ"ד

עֵינַי גּוֹרְלֵי כֹהֵן אִי אֶפְשֵׁי לְהַכְרִיעַ בּוֹ לְבָדִי, צָרִיק לְהַמְלִיךְ בְּדַעַת גְּדוֹלִים, וּמִכִּיּוֹן שְׂאֲנוּ שְׂרוּיִים עֵתָהּ בְּשֵׁנַת הַשְּׂמֵטָה, וְעוֹד מַעֲט יָבֹא הַמְּשִׁיחַ, כְּדַבְּרֵי חוֹ"ל 'בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית בֶּן דָּוִד בָּא', וְאַלְהֵוּ הַנְּבִיא יָבֹא לִפְנֵי כֹן לְבִשְׂרֵנוּ, אִין זֶה אֶגּוֹן שְׂמִי שְׂהוּ אַחַר יִפְסַק בְּדַבֵּר, בִּידְעֵנוּ שְׂתוֹךְ זְמַן קֶצֶר הוּא בָּא, מוֹטֵב נַחֲכָה עֲלֵיו וְנִשְׁאִיר עֲבוּרוֹ אֶת הַהַכְרָעָה. רַבִּי מֵאִיר שְׁהִיָּה נֹכַח בְּאוֹתוֹ מַעֲמֵד חֵיד קְלִילוֹת, וְכֹאֲשֶׁר הַחֶפֶץ חַיִּים הַבְּחִין בְּזֹאת תִּפְסוּ לְרַבִּי מֵאִיר בְּשְׂרוּלוֹ, וְאָמַר: מֵר מִסְתַּפֵּק בְּדַבֵּר, אֲצִלִּי הוּא בְּחֻזְקַת וַדָּאִ! (פֶּאֶר הַדּוֹר' ח"א עמוד פ).

אִין לְהַתִּיאֵשׁ מֵהַגְּאֻלָּה הָעֵתִידָה

עַל הַפְּסוּק (ויקרא כה מח): 'אַחֲרֵי נִמְכַר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ אֶחָד מֵאֲחֵיו יִגְאֻלוֹ', פֶּרֶשׁ רַבְּנֵי הָאֲבִיר יַעֲקֹב זִיעָב זִיעָב שֵׁיט כֹּאן רָמַז שְׂאִין לְהַתִּיאֵשׁ מֵהַגְּאֻלָּה הָעֵתִידָה, וְאֵע"פ שִׁיתְמַהֲמָה עִם כָּל זֹאת אַחֲכָה לוֹ בְּכָל יוֹם שְׂיִבֹא, וְאֵלוֹ דְּבָרָיו בְּסִפְרוֹ 'פְּתוּחֵי חוֹתֵם': אֶפְשֶׁר לְרַמֵּז דְּאֵלֶּה הַפְּסוּקִים רֹמְזִים עַל אֲרֶךְ הַגְּלוּת, שְׂלֵא יִקְוָעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֲרֶךְ הַגְּלוּת וְלֹא יִתְאֲשׁוּ מִן הַגְּאֻלָּה חֵס וְשְׁלוֹם, כִּי הַקַּב"ה אִמַּת וְדְבָרָיו אִמַּת, וְלֹא יִפֵּר אֶת בְּרִיתוֹ שֶׁהִבְטִיחָם לְפָדוֹתָם...

וְזֶהוּ כּוֹנֵן הַפְּסוּקִים 'אַחֲרֵי נִמְכַר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ', מְדַבֵּר עַל קֹהֵל יִשְׂרָאֵל, וְאֹמֵר: אִף עַל פִּי שְׂאֵתָה רוּאָה אֶת עַם יִשְׂרָאֵל נִמְכַר בְּגֻלוֹת, וְנִתְאַרְךָ הַרְבֵּה זְמַן הַגְּאֻלָּה, אֵל תִּתְיאֵשׁ מִן הַרְחָמִים, כִּי סוֹף סוֹף גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ. וְהִנֵּה 'נִמְכַר' בְּמִלּוֹי גִימְטְרִיא 'עַמִּי קֹהֵל יִשְׂרָאֵל', לְרַמֵּז דְּעַל גְּלוֹת יִשְׂרָאֵל מְדַבֵּר, וּמִנַּחֵם אוֹתָם וּמְדַבֵּר עַל לְבָם... ה' בְּרַחֲמָיו הַרְבִּים יַעֲשֶׂה לְמַעַן שְׂמוּ וְיִקְרַב בִּיאַת מְשִׁיחֵנוּ בְּקֶרֶב בְּעִגְלָא וּבְזְמַן קָרִיב, אָמֵן כֹּן יְהִי רְצוֹן. (סִפְר סְפִיר וִיהִלוּם - לְהַרְבֵּה הַגְּאֻלָּה רַבִּי מִנַּחֵם מִנְדֵּל פּוֹמֵרֶנֶץ שְׁלִיט"א)

בְּתִשׁוּבָה לְהַחְזִיר הַרְבִּית קָדָם שְׂיִמּוֹתוֹ שְׂאֵל"כ אֵז שׁוֹרַת הַדִּין מַחְיָבַת לְהַעֲמִים עֲלֵיהֶם סָךְ גְּדוֹל עֲבוּר קְבוּרָה, דְּמֵאֲחַר שְׂאִין קָמִים בְּתַחֲתֵי הַמַּתִּים נִמְצָא הַקְּבָר שְׂלֵהֶם הוּא חְלוּט לְהֶם לְעוֹלָם שְׂהוּא דִּירַת עוֹלָם לְהֶם וְאִינוּ דִּירַת עֲרֵאִי, וְכֹאֲשֶׁר טַעַן הַגְּאֻלָּה הַנּוֹ"ל לִפְנֵי הַנְּסִיךְ וְהוֹדָה לְדְבָרָיו (הַגְּאֻלָּה רַבִּי יוֹסֵף חַיִּים מִבְּגַד דְּצ"ל, 'עוֹד יוֹסֵף חִי' פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים).

מִצְפִּים לְגְּאֻלָּה

הַגְּאֻלָּה רַבִּי מֵאִיר קָרְלִיץ זְצ"ל נִצַּב בְּרֵאשׁ הַמַּאֲבָק שְׂחַרְדֵי הָעִיר וְיִלְנָא נְהִלוּ כְּדִי לְגוֹנֵן עַל מַעֲמָדוֹ שֶׁל הַגְּאֻלָּה רַבִּי חַיִּים עוֹזֵר גְּרוֹדִין סְקִי זְצ"ל נִגְדָה אוֹתָם אִינְשֵׁי דְלֹא מַעֲלֵי שְׂחֻצְבוּ לְהֶם בְּאֲרוֹת נִשְׁבָּרִים. בְּגִין עֲמִדְתוֹ הַנּוֹעֶזֶת עוֹרֵר עֲלָיו רַבִּי מֵאִיר קָרְלִיץ אֶת הַצָּפֶס שֶׁל אֶפּוֹסְטְרוֹפְסִי הַקְּהֵלָה שְׂאֵלְצוּהוּ וְלְהַתְּפִטֵּר מִכְּהַנְּתוֹ כְּחֹבֵר וְעַד הַרְבֵּנִים. הִיָּה זֶה בְּשֵׁנַת תַּר"ץ, קֵהֶלֶת קָרְלִין פִּינְסַק הַמַּעֲטִירָה בְּחֵרָה אֵז בְּרַבִּי מֵאִיר כְּמַמְלָא מְקוֹמוֹ שֶׁל גְּאֻלָּה הַדּוֹר רַבִּי דָּוִד פְּרִיִדְמוֹ, הַמְּכַנֶּה ר' דָּוִד קָרְלִינֵר, וְשִׁגְרָה אֲלָיו כְּתַב רַבְּנוֹת שְׂנַכְתֵּב וְנַחֲתֵם בְּיוֹם ל' נִיסָן עַל יְדֵי מֵאוֹת יְהוּדֵי הָעִיר וּבְרֵאשֶׁם רַבִּי אֲבֵרָהָם אֲלִימְלֶךְ פְּרִלּוֹב הַאֲדַמוֹר מִסְטוּלִין קָרְלִין. הֶלְךְ וּבָא רַבִּי מֵאִיר לְרֵאדִין כְּדִי לְשָׂאֵל בְּעֵצַת הַחֶפֶץ חַיִּים אִם יִקְבַּל עֲלָיו אֶת הַמְּשִׁרָה אוֹ לֹא. בְּתַחֲלָה הַתְּנַגֵּד הַחֶפֶץ חַיִּים לָכֶה, עַל כִּי רַחוּמָה הִיָּתָה קָרְלִין מוֹיִלְנָא, וְלִיהוּדֵי כְּרַבִּי מֵאִיר אֶסוּר לְפָרֶשׁ מְכַלל יִשְׂרָאֵל, שְׂכֹן פְּרִישְׁתוֹ מִמַּחְצַת רַבִּי חַיִּים עוֹזֵר וּפַעֲלוּתָיו הָרִי זֶה כְּפִרְיָה מְכַלל יִשְׂרָאֵל, אוֹלָם אַחֲרֵי שְׂפָרְנְסִי הַקְּהֵלָה בְּקָרְלִין נַחְפְּזוּ גַם הֵם לְבֹא לְרֵאדִין וְשִׁפְכוּ תַחֲנוּנֵים בְּפִנְיֵוֹ שְׂיִסְפִּים לְהַכְתָּרָה, הִרְהָר הַחֶפֶץ חַיִּים רָגַע קֵט וְאַחַר כֶּן אָמַר:

אֶסוּר רְבִית

מַעֲשֶׂה הִיָּה בִימֵי הַגְּאֻלָּה רַבִּי עֲקִיבָא אִיגְר זִיע"א שְׂמַת בְּעִיר פּוֹזְנָא עֲשִׂיר גְּדוֹל שְׂהִיָּה מְלוֹה בְּרְבִית, וְלֹא רְצוֹ אֲנִשֵׁי חֲבָרָא קְדִישָׁא לְקַבְרוּ עַד כִּי יִתְנֵוּ יוֹרְשָׁיו סָךְ אֶלְף שְׂקָל מְעוֹת קְבוּרָה, וְיַחַר לְהֶם מֵאֵד וְיִלְכוּ אֶל הַנְּסִיךְ הַמוֹשֵׁל שָׂם, וְיִצּוּ לְקַרָא אֲלָיו אֶת הַרְבֵּי הַגְּאֻלָּה הַנּוֹכַר, שְׂהוּא הִיָּה רַב וּמֵאִיר דְּאִתְרָא בְּפוֹזְנָא, וְיָבֹא לִפְנֵי וְיַדְבֵּר אֶתוֹ קְשׁוֹת: מְדוּעַ אַתֶּם רוֹצִים סָךְ גְּדוֹל כִּזֶּה בְּעַד קָרְקַע מוּעֵט שֶׁל אַרְבַּע אַמוֹת, וְעוֹד מֵאֲחֵרִים אִין אַתֶּם לּוֹקְחִים מְעוֹת קְבוּרָה אֲלֵא דְבַר מוּעֵט וְרַק מְזֶה אַתֶּם רוֹצִים סָךְ גְּדוֹל.

וְעַן הַרְבֵּי אֲלֵיו: הִנֵּה בְּתַלְמוּד שְׂלֵנוּ אִיתָא, שְׂהַמְלוֹה בְּרְבִית אִינוּ קָם לְתַחֲתֵי הַמַּתִּים אֲלֵא יִשְׁאָר בְּמִקּוֹם קְבוּרָתוֹ. וְהִנֵּה הָאִישׁ הַזֶּה כָּל פְּרִנְסָתוֹ הִיָּה רַק מְרִבִּית, וּמְזֶה הִיָּה עֲשִׂיר גְּדוֹל, וְהִנֵּה מִשְׁאָר אֲנִשֵׁים כְּשִׂמְתִים אִין לּוֹקְחִים מְקוֹם הַקְּבָר לְחֻלוּטִין אֲלֵא לְדִירַת עֲרֵאִי, יַעַן כִּי כְּלָנוּ מִצְפִּים לְתַחֲתֵי הַמַּתִּים שְׂתִהְיֶה בְּקֶרֶב, וְיִתְכַן שְׂזֶה הַנְּקָבֵר לֹא יִשְׁאָר בְּקַבְרוֹ יוֹתֵר מִשְׂנֵה אַחַת אוֹ שְׁנַתִּים, כִּי תִהְיֶה תַחֲתֵי הַמַּתִּים, וְיִצָא וְיַחֲיֶה גַם הוּא וְיַעֲזֹב אֶת הַקְּבָר וְיִצָא מִמֶּנּוּ, וְלִכְּן לּוֹקְחִים מִמֶּנּוּ מְעוֹת קְבוּרָה דְּבַר מוּעֵט כִּי אִין זֶה לְקַנְיֵן עוֹלָם אֲלֵא רַק הוּא שְׂכִירוֹת לִימֵן מוּעֵט, וְאִין אֲנַחְנוּ יְכוּלִים לְהַעֲמִים עֲלָיו שְׂכִירוֹת שֶׁל זְמַן מְרַבָּה, כִּי אִין אֲנַחְנוּ יוֹדְעִים מִתִּי תִהְיֶה תַחֲתֵי הַמַּתִּים, וְאוּלַי תִּהְיֶה בְּתוֹךְ שְׂנֵה, מֵה שְׂאִין כֹּן הָאִישׁ שְׂהִיָּה מְלוֹה בְּרְבִית עַד סוֹף יְמָיו, בְּרוּר הוּא שְׂלֵא יְקוּם בְּתַחֲתֵי הַמַּתִּים, וְנִמְצָא הַחֲבָרָא קְדִישָׁא מוֹכֶרֶת לוֹ הַקְּרַקַע לְחֻלוּטִין, הִנֵּה מְקוֹם הַזֶּה נַחֲלָה כָּל הַיָּמִים וְהַשָּׁנִים, וְלִכְּן הַקְּרַקַע הַזֶּה נַחֲלָה שְׂהִיא יְקָרָה מֵאֵד אֵז לְמַכְרָה לְחֻלוּטִין אֶפְלוּ בְּאֶלְף שְׂקָל הוּא בְּזוּל. וְיִיטֵב הַדְּבַר בְּעֵינֵי הַנְּסִיךְ, וְיִצּוּ שְׂיִתְנֵוּ הַיּוֹרְשִׁים פְּאֲשֶׁר הוֹשַׁת עֲלֵיהֶם בְּלִי מַגְרַעַת, וּלְפִי זֶה נִמְצָא עֲשֶׂה טוֹבָה לְאֵלוֹ הַמַּלְוִים בְּרְבִית שְׂהִיָּה חוֹזְרִים

חִידוֹן אֵצְנֹת - נוֹשֵׂא פְּרִסְיָם בְּאִיזָה פְּסוּק בְּפֶרֶשָׁה זוֹ (-בְּהַר) יֵשׁ 6 מַלְיָם רְצוּפוֹת שְׂמַתְחִילוֹת כִּלְן בְּאוֹתָהּ אוֹתָהּ?

פְּתוּרֹן הַחִידָה - פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים:
ש. אִיזוֹ מִילָה מוֹזַכֶּרֶת בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ 6 פְּעָמִים בְּפִסְוֹק אַחַד.
ת. עַל כָּל דְּבַר פְּשָׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוּר עַל שָׂה עַל שְׂלֵמָה עַל כָּל אֲבָדָה אֲשֶׁר יֵאמֵר כִּי הוּא זֶה... (שְׂמוֹת כב, ח).
שֵׁם הַזּוֹכָה בְּסִידוֹר מַתִּיבַת מִנַּחֵם מְעִרִיב בְּהוֹצֵאת "עוֹז וְהַדֵּר":
פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים:
ה' מֵאִיר פּוֹקֵס מֵת נֹדַע בְּשַׁעֲרֵים מִבֵּית שִׁמְשׁ.

פְּתוּרֹן הַחִידָה וְכֵן שֵׁם הַזּוֹכָה, יִפּוֹרְסוּ אִי"ה בְּגִלְיוֹנוֹת הַבָּאִים הַפּוֹתְרִים נִכּוֹנָה יִכְנָסוּ לְהַגְרָלָה אִי"ה עַל סִידוֹר מַתִּיבַת מִנַּחֵם מְעִרִיב בְּהוֹצֵאת "עוֹז וְהַדֵּר".
אֶת הַפְּתוּרֹנוֹת יֵשׁ לְשַׁלּוֹחַ אֲלֵינוּ עַד לְיוֹם שְׁנֵי לְמַסְפַּר פֶּקֶס: 077-470-26-81
אוֹ לְמִייל: magdenot@gmail.com
נֹא לְכַתּוֹב שֵׁם, כְּתוּבַת מְדוּקָה וְטַלְפוֹן.
בְּרֵאשׁ הַדָּף לְצִיּוֹן "עֲבוּר חִידוֹן לְנוֹעַר".

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון ל"א

פרשת בהר בחוקותי | תשפ"ה

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל וְהִשְׁגִּיחַ יָדוֹ וּמָצָא כָּדִי גֹאֲלָתוֹ" (כה, כו).

בא הורות לנו דרך מוסר, כי זה שלא יהיה לו גואל יבא לידי כך שתשיג ידו, דמי שיש לו גואל והוא בוטח עליו מסיר בטחונו מה, משא"כ אם אין לו על מי לסמוך הרי הוא חוסה בו יתברך, והקב"ה יודע חוסי בו וממציא לפניו כדי גאולתו.

וכתיב 'וְאִישׁ', ולא 'וְאִם' לא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל, ללמדנו דגם הבוטח בה', מכל מקום צריך להיות איש היודע את בוראו ומשתדל בתפלה ובקשה ממנו יתברך, וכמבואר (ויקרא רבה ז), 'טוב ה' לִקְנוֹ', יכול לכל, תלמוד לומר 'לְנַפְשׁ תִּדְרָשְׁנִי', פירוש גם יבקש בתפלה (העמק דבר).

"אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם" (כו, א).

עוד ירצה על דרך אומרו (תהלים עב, ה): 'יִרְאוּךָ עַם

ואני תפילתי

צדיקים ועבדת התפילה - בראי הפרשה

בסוף פרשת בחקתי נאמר (כו, לב): "וְכָל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֵשְׂרִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַיהוָה". לענין התפילה נוכל למצוא כאן רמז מתוק על גודל הזכות הכבירה של יהודי המקדיש מזמנו ומצטרף כעשירי להשלמת מנין.

המעשה הבא, אותו סיפר בהתרגשות הגאון ר' מאיר שלום ועקנין שליט"א ראש מוסדות 'לב יצחק' באשדוד, מעיד כאלף עדים עד כמה רב שכרה של מצוה זו, וכיצד ניתן לראות בחוש כי משמים משלמים על כך בכפל כפליים.

היה זה כאשר נקרא הרב לסעודת אצורה, 'אראציט', באחד המושבים הסמוכים לאשדוד. תחבורה ציבורית סדירה אין בין אשדוד לאותו מושב, ולפיכך דאגו בני המשפחה להזמין מונית 'ספיישל' על מנת לאפשר לרב לבוא ולהשתתף באצורה.

ויסעו, ויחנו, והנה השמש נוטה מערבה. זמן המנחה תיכף מסתיים, דמדומי החמה כבר ניבטו ברקיע וצבעו אותו בגוון אדמדם מרהיב, אולם מבט קל סביב הבהיר כי מנין - אין בנמצא. לא אם נכללים במנין זה אך ורק בני המשפחה וקרובי המנוח.

אי מי שלח מבט מרמז אל נהג המוניות, אחר היה יותר מעשי והזמין אותו בחום להשלים את המנין ולהשתתף בתפילה, והנהג מצדו חישב שכר מצוה כנגד הפסדה ונענה לכך בסבר פנים יפות.

באצורה כמו באצורה, העניינים זורמים בעצלתיים. פה טעימה במטרה לברך לעילוי נשמת הנפטר, שם מכבדים את הודו המבוגר לשאת הספר קצר, ורק כעבור זמן מה קם הציבור ונעמד לתפילת מנחה במתינות וברצינות כנדרש.

'תיכף ערבית' קבע אי מי בטון רומז, מפנה מבט רב משמעות אל הנהג.

הנהג, מתוך רגש יהודי וחמימות לדבר קדושה, נעתר גם לכך והחליט להישאר עד אחר תפילת ערבית. אלא שזה לא היה הסיוף.

'לא תשב איתנו?' פנה אל הנהג אי מי מבני המשפחה בסיום התפילה, ובמחווות יד נדיבה הזמין אותו לקחת חלק בסעודת האצורה ולהיטיב את לבו במגדנות ושאר ירקות. מנהג ועוד מנהג, דברי תורה מתובלים בפרפראות מחידושי הנפטר וחידושי בניו שזכו לשבת על התורה ועל העבודה כך מצא את עצמו הנהג בסופו של ערב ארוך, מלא סיפוק וגדוש שמחה של מצוה, אך גם לאחר הפסד של זמן עבודה ניכר.

כאן הראו לו משמים בחוש ממש כיצד מתקיימים דברי המדרש (דברים רב, ד, ה): "אמר הקדוש ברוך הוא שמעו לי שאין אדם שומע לי ומפסיד".

מאן דהוא מבאי האצורה שמע כי הנהג עושה את דרכו בחזרה לאשדוד, העיר אליה מועדות פניו אך לא כתחנה סופית.

'תוכל להקפיץ אותי אחר כך מאשדוד למירון, וחזור?' בירר אצלו הלה.

'להקפיץ...?' הנהג היה משועשע ומאושר בו זמנית. נסיעה למירון יש בה כדי לכסות שכר עבודה של כמה ימים, ולזכות במציאה כשרה כזו בשעת ערב מאוחרת כשכבר חשב שהיום תם ונגמר ללא שיצליח להרוויח פרוטה נוספת!

אך ההפתעה הגדולה יותר ציפתה לו דווקא לאחר כמה שעות, כשהוריד בשעת לילה מאוחרת את הנוסע על ידי ביתו.

'אתה מעוניין לבצע נסיעה יומיומית מיישוב סמוך לאשדוד?' הציע האיש, 'הלך ושוב, ובשכר נאה כמובן!'

שָׁמֶשׁ, ואמרו ז"ל (ברכות כט, ב) כי כל הנבראים זמן עבודתם הוא בזמן שהשמש עולה בבוקר זמן תפלת שחרית, ובזמן שהשמש יורדת וכו', והוא אומרו 'אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ' על דרך אומרו (תהלים נה, ט): 'בְּבֵית אֱלֹקִים נְהַלֵּךְ בְּרַגְשׁ'. ואמרו 'וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ' ירמוז לאומרו ז"ל (ברכות לב, ב): 'חֲסִידֵי הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִים שְׁעָה אַחַת וְכוּ' ואחר תפלה שעה וכו', וכנגדן אמר 'וְאֵת מִצְוֹתַי וְכוּ'. ואמרו 'וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם', פירוש, בזה יתקנו המאורות, כי על ידי מעשה התחוננים כשהולכין בדרך לא טוב המאורות לוקין (סוכה כט, א) (אור החיים ק).

"אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם; וְנִתְתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְכוּ" (כו, ג-ד).

שמעתי מפי מורי ורבי הגאון החסיד מו"ה דוב בער ז"ל שהכוונה דהנה מתחבולות היצר כשהאדם עומד בתפילה או בלימוד, אז הוא מבלבל במחשבת פיגול וחוף ומערב דברי גשמיות בתוך דברי רוחניות, משא"כ 'אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ', שתהיו צדיקים, אז 'וְנִתְתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם', רצה לומר הגשמיות שלכם, דהיינו המחשבה על משא ומתן ועבודת הארץ לא יהיה כי אם בעתו, בשעה שעוסק בגשמיות ולא בשעה שעוסק ברוחניות (תפארת עוזיאל בשם המגיד ממעריטש).

לכה דודי

מטבע הדברים, עם התקדמות הדורות ותפוצת ישראל במושבותיהם השונים, איש על דגלו ועדתו, קמו מנהגים שונים ונוסחים השונים זה מזה אם במעט ואם בהרבה. בהתאם לכך, נקל לתאר כי לא כל פיוט התקבל בכל תפוצות ישראל, וככל שחלפו הדורות כך התמעטו הפיוטים אשר נטמעו במרבית הקהילות.

ליחס מיוחד במינו זכה הפיוט הקדוש 'לְכֵה דוּדִי', אשר אף כי נתחבר בתחילת תקופת האחרונים והיה מאוחר בהרבה מפיוטים קדומים מבית מדרשם של משוררי ספרד וחסיד אשכנז, לדוגמה, בכל זאת נטמע הפיוט והתקבל בכל תפוצות ישראל ללא יוצא מן הכלל.

למעשה, ניתן להצביע על פיוט זה בתור קטע התפילה האחרון ביותר שנוסד, ואשר מופיע כחלק בלתי נפרד מתפילתה של כל עדה וקהילה באשר היא.

את הפיוט חיבר אחד מגדולי מקובלי דורו, הלא הוא רבנו שלמה אלקבץ, והוא עוסק בראש ובראשונה בקהלת פני שבת המלכה, אך יחד עם זאת חלק נרחב בו מוקדש גם לבנין ירושלים והגאולה השלימה שתבוא במהרה בימינו.

מנהגים חלוקים ישנם בנוגע לאופן אמירת הפיוט, אם בעמידה או בישיבה. אולם בבית האחרון: 'בּוֹאֵי בְּשִׁלּוֹם', המנהג הרווח בכלל קהילות ישראל לאומרו בעמידה מפני כבוד שבת המלכה, ואף לפנות לצד מערב - שם, על פי חז"ל (בבא בתרא כה, א), נמצאת השכינה.

בדורות האחרונים, בעיקר בארץ ישראל, נשתרש המנהג בקהילות רבות לפנות באמירת בית זה לאחוריה, ללא קשר להיותו צד מערב או כל צד אחר. יש שתלו זאת בכך שכביכול נכנסת השכינה דרך פתח בית הכנסת הממוקם באחוריו. בסיום בית זה נהגו בקהילות רבות לקוד לצד ימין ושמאל באמירת 'בּוֹאֵי כְּלָה' פעמיים, ויש המוסיפים לאמורה פעם שלישית תוך קידה לנגדם.

פיוט נשגב זה, ככל הנראה, זכה לכמות הלחנים הרבה ביותר מבין כלל הפיוטים המושרים במקהלות ישראל, ומלבד מקצת קהילות - הקפידו במרבית עדות ישראל לאומרו בנעימה ובניגון.

צהר לתיבה

הארת מושגים ומונחים בתפילה

קבלת שבת

הגמרא מספרת (שבת קט, א) אודות האמורא רבי חנינא, אשר היה מתעטף במלבושים נאים ומהודרים בערוב היום לקראת כניסת שבת קודש, והיה אומר: "בואו ונצא לקראת שבת המלכה". כך גם מובא שם אודות האמורא רבי ינאי, אשר נהג באופן דומה והיה אומר בנוסח שונה מעט: "בואי כלה בואי כלה".

על בסיס עובדות אלו נשתרש בעם ישראל מדורות קדומים לקבל את פני שבת המלכה בסדר תפילות מיוחד, אשר הוטמע בסדר התפילה ונכלל בנוסחי התפילה כולם. שמו קבע, כפי המשתמע משמו - על שם קבלת פני שבת המלכה.

במקור נהוג היה לומר בסדר קבלת שבת מזמור צ"ב שבתהלים: "מִזְמוֹר שִׁיר לַיּוֹם הַשֶּׁבִּיט", וכן מזמור צ"ג הסמוך לו: "ה' מֶלֶךְ גֹּאֲלֹת לְבָשִׁי", וזאת על פי נוסח ארץ ישראל אשר רווח בדורות קדומים [ראה באריכות מדור 'סדרא דצלותא' על חומש בראשית].

לצד זאת, כבר בתקופת רבותינו הגאונים נהגו להוסיף ולומר פרק 'במה מדליקין' שבמסכת שבת, והדבר נזכר בסדר רב עמרם גאון (סדר שבתות).

הנוסח המקובל כיום, הכולל מזמורי תהלים נוספים, יסודו בהררי קודש מבית המקובלים בדור האר"ל. לפי דעה מסוימת (סידור יעב"ץ) נהג האר"י לומר את המזמורים האמורים וכן את מזמור כ"ט - "מִזְמוֹר לְדָוִד הָבֹו לְה' בְּנֵי אֱלִים", ואילו הרמ"ק הוא שהוסיף את ארבעת המזמורים הנוספים.

על פי נוסח הספרדים נהגו להוסיף ולומר "מִזְמוֹר לְתוֹדָה" (תהלים ק), ובחלק מהקהילות הוסיפו לאחר מזמור כ"ט ואמרו את הפיוט הקדוש "אֶנְאָא כְּכָח".

האר"י ותלמידיו הקדושים נוהגים היו לקיים בפועל ממש את לשון הגמרא 'בואו ונצא', והיו יוצאים בעת כניסת שבת אל השדה, עטויים בגדי לבן כנדרש על פי תורת הסוד, ושם היו מקבלים את פני המלכה.

פרק בפני עצמו תופס הפיוט הקדוש 'לכה דודי', ועל כך במאמר הבא.

הבה נלמד קטע גמרא (סנהדרין צא, א - ב).

"אמר ליה אנטונינוס לרבי: גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין, כיצד? גוף אומר: נשמה חטאת, שמיים שפירשה ממני - הריני מוטל כאבן דומם בקבר. ונשמה אומרת: גוף חטא, שמיים שפירשתי ממנו - הריני פורחת באויר כצפור".

על פניה, נשמעת טענה זו הגיונית למדי.

כיצד אכן ניתן לתלות את האשם במי שאינו מסוגל לחטוא, לפעול באופן שאינו ראוי? הרי לא ניתן לטעון כי הוא ביצע זאת, משום שהיה לו שותף שבלעדיו לא יכול היה לחטוא.

"אמר ליה, אמשול לך משל", וכאן הציג לפניו רבנו הקדוש את אחד המשלים הידועים ביותר מבית מדרשם של חכמינו וזכונם לברכה.

"למה הדבר דומה, למלך בשר ודם, שהיה לו פרס נאה, והיה בו בכורות נאות [תאנים נאות המבכרות ומבשילות ראשונות]. והושיב בו שני שומרים, אחד חיגר ואחד סומא. אמר לו חיגר לסומא: בכורות נאות אני רואה בפרס, בא והרכיני ונביאם לאכלם. רכב חיגר על גבי סומא, והביאום ואכלום.

"לימים בא בעל פרס. אמר להן: בכורות נאות היכן? אמר לו חיגר: כלום יש לי רגלים להלך בנעל? אמר לו סומא: כלום יש לי עינים לראות? מה עשה - הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד. אף הקדוש ברוך הוא מביא נשמה וזורקה בגוף, ודן אותם כאחד".

המשל ידוע, לקחו פשוט ונוקב בעמקי הנפש, אולם יש לתת את הדעת לנקודה נוספת. ידועה קביעת חז"ל (סוטה יא, א) כי "לעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות". מתבקש אפוא להתבונן במשל זה ולהסיק ממנו לא רק את הבעייתיות שבטענה זו של הגוף והנשמה, כי אם אדרבה - את היכולת המופלאה של שניהם גם יחד לעשות רצון קונם.

הגוף והנשמה, כפי שבראם הקדוש ברוך הוא, מהווים יחידה אחת מלוכדת ומופלאה באמצעותה ניתן ואף חובה לעבוד את הבורא בכל רגע, בכל מצב ובכל היבט שהוא.

ידועה לשון רבותינו הראשונים, שהתבטאו כי 'תפילה ללא כוונה - כגוף ללא נשמה'. וכעין זאת כתב החובות הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג): "ודע, כי המלות התיינה בלשון והעיון בלב והמלות כגוף לתפלה והעיון כרוח".

יקום אדם ויטען: אם כן למה זה אנכי? מה לי ולפעולות גשמיות רדודות ושטחיות, לעבודת התפילה בגוף ובפה, כשביכולתי להקדיש את כל משאבי הכח והזמן שלי בעבודה שבלב כפשוטו, ככוונה בלבד וללא פעולות גשמיות כלשהן? הלא זהו עיקר התפילה!

את התשובה לכך ניתן ללמוד מהמשל שנשא רבנו הקדוש באוזני אנטונינוס. כשם שהגוף ללא הנשמה איננו ולא כלום, עפר ואפר, כך גם הנשמה מבלי הגוף אין בה את היכולת לעבוד את הבורא כלל וכלל. עד כדי כך שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים פח, ו): "בַּמַּתִּים חֶפְשִׁי", ודרשו חז"ל (שבת ל, א): "כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות".

עבודת ה' משלבת בתוכה את הגוף והנשמה גם יחד, את הפעולות הגשמיות לצד כוונת הלב, ורק יחד, כיחידה אחת, יכול האדם לרצות את קונו ולהעלות לפניו את עבודתו לריח ניחוח ולרצון.

פרשת בחקתי פותחת (כו, א): "אִם בְּחֻקֵי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם", ורבנו האביר יעקב (בספרו 'מחשוף הלבן') עומד על כמה דיוקים בלשון הפסוק.

ראשית, תמוה מדוע חילקה התורה את הפסוק לשתי לשונות שונים: 'תִּלְכוּ' ו'תִּשְׁמְרוּ', הלא לכאורה לשתי הלשונות משמעות זהה. זאת ועוד, הפסוק מסיים בלשון: 'וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם', לכאורה זהו היינו הך - הלא זה עתה נאמר כי יש ללכת בחוקות הש"ת ולשמור מצוותיו, אם כן מה עובר נדרש להוסיף בתיבות 'וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם'?

אלא, מקדים העביר יעקב ומביא את דברי הזוהר הקדוש (ח"ג ק, ב) אודות עבודת התפילה, כי יש לה להיעשות באופן של 'עוֹרְדָא וְמוֹלָא', היינו - מעשים ודיבורים. בחלק המעשים ניתן למנות את עטיפת הציצית, הנחת התפילין וכיוצא בזה, ואילו הדיבור מורה על הגיית מילות התפילה.

רבנו האריז"ל הוסיף על כך ולימדנו (שער הכוונות דרושי תפילת השחר דרוש ב) כי בכח המעשה לתקן את חיצוניות העולמות שבבריאה, ואילו הדיבור נועד כדי לתקן את פנימיות העולמות. רק שניהם יחד מביאים את עבודת התפילה לידי שלימות, ואינם שייכים כלל זה בלא זה.

זאת מלמדת אותנו התורה הקדושה כאן: 'אִם בְּחֻקֵי תִלְכוּ' היינו פעולה מעשית וגשמית של ההליכה לבית הכנסת, 'וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ' בקיום המצוות המעשיות כמו הנחת תפילין ועיסוף הטלית.

ובל יאמר אדם כי די לו בכוונת הלב, לכן מבהירה התורה היטב: 'וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם' - על מנת לתקן את העולמות כולם, הן הפנימיים והן החיצוניים, חובה על האדם לקיים את שני החלקים גם יחד, גם את המצוות המעשיות וגם את החלק הנוגע לעבודת הלב.

אך כיצד ישים זאת האדם לנגד עיניו תמיד, על מנת שלא יישכח ממנו יסוד חשוב זה? לכך מרומז בסוף הפסוק: 'וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם' בכתוב חסר, משל נאמר 'אִתָּם'. כלומר, הביטו בעצמכם והתבוננו בגוף והנשמה המרכיבים את הבריאה האלוקית הנקראת 'אדם', ובכך תיווכחו לדעת כי אין תוקף לגוף ללא נשמה ואין כל משמעות לנשמה ללא הגוף.

כן הדבר אף בעבודת התפילה - מעשה התפילה הרי הוא כגוף, וכוונת התפילה היא כנשמה, ואי אפשר שיתקיים זה בלא זה!

מאצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

להבין את דברי התורה הקדושה. שהרי הקיש הנביא את הדברים זה לזה: "וְתִהְיֶינָה יְרֵאָתָם אֵתִי מִצְוֹת אֲנָשִׁים מְלַמְּדֶה... וְאֶבְרָה חֻקֵּי חֻקֵּי".

על פי זה מבאר החיד"א באופן נפלא את לשון הפסוק (כו, א): "אִם בְּחֻקֵי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם", ובפרט על פי פירוש רש"י: "אִם בְּחֻקֵי תִלְכוּ - שתהיו עמלים בתורה".

לשם קיום חלק עמל התורה: 'אִם בְּחֻקֵי תִלְכוּ', והבנת התורה כדבעי, נדרש לקיים את מצוות הש"ת דווקא באופן של 'וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ', שיתייחס אליהם האדם כאל מצוות הבורא יתברך אשר הן נשגבות ונעלות גבוה מעל גבוה, שיבין כי בכך הוא מקיים את רצון קונו, ולא יקיים אותן חלילה רק מן השפה ולחוץ ובבחינת 'מִצְוֹת אֲנָשִׁים מְלַמְּדֶה'.

תוכחה נוקבת ומייסרת נשא הנביא ישעיהו (כט, יג - יד): "וַיֵּאמְרוּ ה' יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעַם הַזֶּה בְּפִי וּבְשִׁפְתָי פְּדוּנִי וְלָבו רַחֵק מִמֶּנִּי וְתִהְיֶינָה יְרֵאָתָם אֵתִי מִצְוֹת אֲנָשִׁים מְלַמְּדֶה... וְאֶבְרָה חֻקֵּי חֻקֵּי וּבְנָיו תִּסְתַּמְּרוּ".

מכך למדו הקדמונים אודות מידת הזהירות הנדרשת בהתייבב האדם מול קונו בתפילה, עד כמה יש לו לכוון את לבו ולהתפלל בכובד ראש ובכוונה הראויה, למען לא תהא חלילה תפילתו בבחינת 'מִצְוֹת אֲנָשִׁים מְלַמְּדֶה'.

לא זו בלבד, מחדש החיד"א (חומת אנך), אלא שהמתפלל ללא כוונה - אין תורתו עולה בידו ולא יתכן שיצליח

קרבת אלוקים

לאדם של גדולי הדורות

הנחרצת. 'הגוי הלא אינו מתפלל' הסביר הרבי בשנינו, 'ומתי אפוא ייצא לו לערוך את חשבונותיו ולעלות על הטעות שחלה באחד מהם?...'.

מאידך, המעשה הבא מספר את הסיפור הנגדי, מייצג את עולמם של בני העלייה ושרפי מעלה אשר לדידם - זמן עבודה שבלב זו תפילה הינו גבוה מעל גבוה ומה להם לעיסוקים שפלים והוויות העולם הזה בשעה של קורת רוח זו.

היה זה באחד הימים, בעיירה מוש שבבלרוס. מביתו של רב העיר הגה"ק ר' יחיאל ממוש נפוצה הוראה חריגה ובלתי שגרתית - לפיה יש להוציא מן הבתים את מצבורי אבק השריפה - 'פולווער' בשפת היידיש, ולא להותיר בבתיים ממנו כחוא זה.

יהודי העיר, אשר אמונת החכמים היתה מושרשת בליבם וההכרה בקדושתו הנוראה של רבם הגדול נטועה היתה בליבם זה מכבר, פעלו תיכף ומיד כמתבקש וערכו מעין 'ביעור חמץ' יסודי על כלל מצבורי אבק השריפה.

לא חלף כי אם זמן מועט, וזאת העיירה שטף גודו חמוש, בולשת חמורת סבר אשר סובבה מבית לבית ותרה אחר אבק השריפה האסור למסרה על פי חוק. הלשנה מכוערת או מקור מודיעיני אחר הביאו לסדרת חיפושים נרחבים אחר החומר האסור, אך לשווא. בתי בני העיירה התבררו כנקיים מכל שריד לאבק השריפה, והחייילים המאוכזבים יחד עם מפקדיהם שבו כלעומת שבאו.

'לא רוח הקודש התגלתה בבית מדרשי' הבהיר ר' יחיאל נחרצות אל מול חרושת השמועות שפשטה בעיירה, 'לא מיניה ולא מקצתיה. רק מה, בתפילתי עלתה שוב ושוב המילה 'פולווער' במוחי, ומה לה למילה זו בפרט ולמושגים מעולם המעשה בכלל בתפילתי. הדבר המתמיה אותי, ולאחר דין ודברים עם עצמי הגעתי למסקנה כי מן השמים מרמזים לי משהו, מה שהתברר כנכון'.

ספרי החסידות והמוסר מבית מדרשם של רבותינו הראשונים והאחרונים, ועוד קודם לכן דברי חכמינו זכרונם לברכה, גדושים ומלאים תוכחת מוסר על אותם הנוהגים להתפלל בפיהם ובלשונם, כשבד בבד עסוק מוחם בדברי הווי ובטרדות העולם הזה.

עד כדי כך היה הדבר חמור בעיני חז"ל, שאף לנוכח ההנחה - בתור 'היה אמינא' - כי אדם שב ואמר פסוק בקריאת שמע בשל היעדר כוונה בפעם הראשונה, התבטאו בחריפות (ברכות לז, א): "חֲבֵרוֹתָא כִּלְפֵי שְׂמִיא מִי אִיכָא? אִי לֹא כוון דעתיה מעיקרא - מחינן ליה במרופתא דנפחא עד דמכוין דעתיה [וכי ינהג אדם מנהג חבירות כלפי בוראו?! הלא אם לא כיוון מלכתחילה - יש להכות אותו בקורנס-נפחים כדי שיכווין!"]

אולם למגינת לב ענין זה הוא מהדברים הצריכים חיזוק תמידי, עד כדי כך שהוא הוליד את המעשה הבא, המעלה חיך ומבוכה גם יחד.

הופיע יהודי לפני הרה"ק ר' דוד מטאלנא והציג לפניו את חששו. לאחרונה בא בענייני מסחר עם פריץ פלוני, ולשם כך ערכו יחד את חשבון העסקה ותשלומיה. לרוע מזלו של הפריץ, אחז הוא בעת החשבון לאחר כוסית משקה גדושה ושמא יותר מכך, צלילתו לא היתה שלימה ורחוק מכך, ובחשבון חלה טעות לטובת היהודי.

היהודי שתק, ניצל את ההזדמנות ושם במציאה הכשרה שהזדמנה לו, שהרי 'טעות הגוי מותרת' (ראה ב"ק ק"ג, ב). אולם עה לבו נוקפו, והוא חושש עד מאד שמא יתפקח הפריץ ביום מן הימים ויעלה על טעותו. וטעות כזו, ידע היהודי היטב, יכולה לעלות לו בחייו.

'אין לך מה לדאוג' פטר אותו הרה"ק מטאלנא בהיגד יד, 'הפריץ דין ישים לב לך'.

'ומנין רבי הביטחון בכך?' הלה ככל הנראה לא חונן במידה מרובה של תבונה, והעז לתהות על התשובה

מילתא חדת"א

פניי תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

הצדיק מביא שפע לעולם

בעת הגלות הקדוש ברוך הוא ברחיקות מציץ מן החרפים (שיה"ש ב ט) ומשפך אינו נראה, ועל ידי הצדיקים יש בכח כל יהודי לראות התגלות השגחת ה' בבריאה. וזאת כי הצדיק נקרא 'חלון' כמו שכתוב בירמיה (טו ט) 'כי עלה מות בחלוננו בא בארמנותינו, ודרש החתם סופר (דרשות דרוש הספר שובבי"ם תקנ"ד) כי הצדיק נקרא 'חלון' רקיע, שעל ידו יורדים השפע וההשגחה כמו שיורד לאמות העולם על ידי כוכביהם מחלוני רקיע, ועל פי זה אומר החתם סופר, גם הפתוח משיג מן החלונות רומז להשגחת ה' שעל ידי הצדיקים שהם הנקראים חלונות, ועל ידם משיגים הקדוש ברוך הוא עלינו ומשפיע לנו שפע חסדים ורחמים, עד כאן דברי החתם סופר.

הצדיק הוא האשנב הפתח והחלון שדרכו עוזרים התפלות של עם ישראל ודרכו באים כל השפעות טובות לישראל בגשמיות וברוחניות, כי הצדיק מחבר ומקשר כמו שאמר משה רבנו ע"ה (דברים ה ה) 'אנכי עמוד בין ה' וביניכם' שהוא המחבר בין ישראל לאביהם שבשמים. וכך אמר יתרו למשה רבנו ע"ה (שמות יח ט) 'היה אתה לעם מול האלקים והבאת אתה את הדברים אל האלקים, ופרש רש"י, שליח ומליץ בינותם למקום. ומבאר בתפארת שלמה (פר' יתרו ד"ה ויגד) שהצדיק ימליץ כל טוב על ישראל בכל עניניו בקשטם.

ועוד כתב בספרו הקדוש (מטות ד"ה ויקרבו): כל תפלה וכל תחנון וכל מצוה אשר יעשה האדם בעולם הזה אין לו מבווא לעלות בית ה' וזולת על ידי הצדיק יסוד עולם, אשר אף הוא המוליד והמביא לרצון לפני ה' כל המצוות ומעשים טובים של בני ישראל, כי הוא המיוחד ומקשר כל עולמות עם כל התפלות הנלוים אליו לטובה. וכתב בלקוטי מוהר"ן (תורה ט): וצריך כל אדם לקשר את תפלתו לצדיק הדור, והצדיק יודע לכוון השערים ולהעלות כל תפלה ותפלה לשער השער, כי כל צדיק וצדיק הוא בחינת משה' משיח' וכו'.

ומשה רבנו ע"ה הוא המוכן לכך לחבר עליונים ותחתונים שהיה חציו איש וחציו אלקים כמו שלמדנו (דבר' יא ד) מהנאמר בו (דברים לג א) 'איש האלקים, מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה האלקים'. ולפיכך מצינו שאמר 'האזינו השמים וגו' ותשמע הארץ ודרשו בספרי (האזינו טו) לפי שהיה משה קרוב לשמים לפיכך אמר (דברים לב א) 'האזינו השמים, ולפי שהיה רחוק מן הארץ אמר 'ותשמע הארץ אמרי פי'. כלומר, האזנה היא לעומד מקרוב, ושמיעה היא לעומד מרחוק, כי אכן משה רבנו היה הממצע בין ישראל לאביהם שבשמים והיה קרוב יותר לשמים ובכחו העלה את בני ישראל ותפלותיהם לרצון לפני אדון כל.

אמר דוד המלך עליו השלום בזמירותיו (תהלים פז ב): "אהב ה' שערי ציון מפל משקנות יעקב". מכאן דרוש חז"ל (ברכות ה, א): "אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. והיינו דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא, מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד".

מאמר זה, אם כי על פניו הוא נראה כמאמר אגדה שיש בו פן של מוסר בעיקר, לאמיתו של דבר נושא בחובו השלכה הלכתית של ממש וכפי שיבאר בהרחבה בשורות הבאות.

קביעת מקום התפילה

בהמשך הגמרא מובא כיצד נהגו האמוראים הקדושים לנוכח מאמר זה: "אמר אביי, מריש הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא [מלכתחילה הייתי נוהג להגות בתורה בביתי, ולהתפלל בבית הכנסת]", אך כיון ששמע אביי את המאמר הנ"ל אודות מעלת מקום הלימוד, הוא מסיים ואומר: "לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא [התחלתי להתפלל אך ורק במקום בו הנני לומד]".

כך גם האמוראים רבי אמי ורבי אסי, "אף על גב דהוה להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא מצלו אלא ביני עמודי, היכא דהוה גרסי [אם כי עמדו לרשותם שלש עשרה בתי כנסת בטבריה, הקפידו הם שלא להתפלל כי אם היכן שהיו עוסקים בתורה]".

להלכה נפסק כן בשלחן ערוך (או"ח צ, יח): בית המדרש קבוע קדוש יותר מבית הכנסת, ומצוה להתפלל בו יותר מבית הכנסת, אולם מדגיח המחבר: "והוא שיתפלל בעשרה".

במי דברים אמורים

מאמר חז"ל שהובא זה עתה עומד לכאורה בסתירה מובהקת לדברי חז"ל (ברכות ו, א): "אין תפלה של אדם שמענת אלא בבית הכנסת", וכבר נדרשו רבותינו הראשונים ליישב את הסתירה ולבאר במה ובמי דברים אמורים.

יש מהראשונים שהבחינו (רבנו יונה ברכות ה, א) בין אדם מהמון העם, אשר לו ראוי ואף חובה להתפלל דווקא בבית הכנסת, לבין אחד שתורתו אומנתו אשר לידו העדיפות העליונה היא להתפלל דווקא במקום בו הוא עוסק בתורה, שגדולה מעלת מקום זה על פני מעלת בית הכנסת.

מעלתה על פני תפילה בצבור

כאמור, המחבר פוסק כי ההוראה להתפלל בבית המדרש ולא בבית הכנסת תקפה אך ורק במידה ומתפלל במנין עשרה. אולם הרמ"א (בשם הראשונים, עיי' טור שם) חולק, ותוך הסתייגות משמעותית הוא מביא דעה שונה: "ויש אמורים דאפי' בלא עשרה עדיף להתפלל בבית המדרש הקבוע לו. ודווקא מי שתורתו אומנתו ואינו מתבטל בלאו הכי. ואפילו הכי לא ירגיל עצמו לעשות כן, שלא ילמדו עמי הארץ ממנו ויתבטלו מבית הכנסת".

גידון זה נתון למעשה במחלקות ראשונים.

יש הסבורים (תור"י ברכות שם בשם רבני צרפת) כי אכן יש לבכר תפילה במקום בו לומד, ואף על פני תפילה במנין. אולם אחרים סבורים (שם בשם רבנו משה, וכן ברמב"ם הלכות תפילה ה, א) כי עדיפות תפילה בבית מדרש היא אך ורק לעומת בית כנסת, אולם מעלת תפילה במנין עולה על שניהם ויש להתפלל במנין בכל מצב.

חלק מהראשונים (רבנו יונה שם ועוד) מבדילים בין אדם הלומד בבית מדרש, לבין אחד הלומד בביתו או שייחד לעצמו בית מדרש בביתו.

לדעה זו, אף המחמירים וסבורים כי יש להעדיף תפילה במנין - הדבר נכון כל עוד הוא ממילא הולך לבית המדרש וזמן ההליכה על כל פנים מתבזבז, אי לכך עדיף שילך לבית הכנסת בו מתפללים במנין. אולם אם לומד בביתו או בבית מדרש שייחד לעצמו בבית, כך שאין זמן המתכלה ממילא לשווא, במקרה כזה יודו אף המחמירים כי יש להעדיף תפילה בביתו - במקום בו לומד.

תורתו אימננתו

תנאי נוסף אותו מציב הרמ"א הוא: "ודווקא מי שתורתו אומנתו ואינו מתבטל בלאו הכי". רק אדם כזה, מבהיר הרמ"א - הוא שמוותר לו להתפלל בבית המדרש אף שלא במנין.

דבריו מבוססים על דברי הטור (בשם אביו הרא"ש, הובא בתשובותיו כלל ד ס"א), לפיהם בימינו אין דין זה שייך כלל, שהרי הדברים אמורים בדורות קודמים שהיתה תורתם אומנתם ולא היו מבטלים כהוא זה מלימודם, ולשם כך היתרו להם לבטל תפילה במנין כדי שלא להפריע לעצמם בתורתם. אולם בימינו, שבין כך אנו מכלים לשווא שעות רבות על דברי הווי, אין כל היתר להימנע מתפילה במנין בתואנה זו.

זאת ועוד, כתבו בראשונים (שם ועוד, הובא ברמ"א לעיל) כי במידה ולא יתפללו תלמידי החכמים עם הציבור, עלולים המון העם שלא לדונם לכף זכות, אלא אדרבה ילמדו ממעשיהם ויבאו לזלזל בתפילה במנין.

פרשה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

נפילת אפיים על הקרקע

"ואכן משיפית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה כי אני ה' אלקיכם" מצווה אותנו התורה הקדושה בפרשתנו (כו, א). איסור זה כולל השתחויה על רצפת אבנים בכל מקום מלבד בית המקדש, ואף בבית הכנסת כשברור שכוונת המשתחויה היא להשתחוות לקב"ה.

וכך נפסק ברמב"ם (הלכות עבודה זרה ה, ו): "אבן משכית האמורה בתורה, אף על פי שהוא משתחוה עליה לשם, לוקה... מפני שהיה דרך עובדי כוכבים להניח אבן לפניו להשתחוות עליה, לפיכך אין עושין כן לה". לצד זאת תוחם הרמב"ם ומסייג את האיסור: "ואינו לוקה עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן, ונמצא כולו מוטל עליה, שזו היא השתחויה האמורה בתורה".

אודות האמורה הקדושה רב מסופר בגמרא (מגילה כב, ב) כי נקלע עיר בבל (עיר בשם זה - בתוך ארץ בבל) והשתתף בתפילת הציבור. אולם בעוד הציבור כולו נופל על פניו, וכמקובל באותן דורות נפלו כולם על פניהם ממש, רב נמנע מכך.

הגמרא תולה את הנהגת רב בהסברים שונים, ואחד מהם משלב את האיסור המדובר. לפי זה, קרקע בית המדרש היתה מחופה אבנים אך ורק באזור מקום מושבו של רב, סביר להניח שמשום כבוד המתפללים בקדמת בית הכנסת, ולפיכך רק ממנו נבצר ליפול על פניו משום איסור זה, שלא היה שייך אצל שאר המתפללים ששהו בחלק האחר של בית הכנסת שלא היה מרוצף.

על השאלה הפשוטה מדוע לא פסע רב לאחריו והשתתף עם הציבור בנפילת אפיים - באזור הלא-מרוצף בו הבעיה ההלכתית אינה שייכת, משיבה הגמרא כי לא חפץ רב להטריח את הציבור לקום לפניו בעוברו ממקומו.

אודות עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים נאמר במשנה (יומא ה, א) כי היה מתפלל תפילה קצרה על ישראל. תוכן התפילה המדוברת מובא בגמרא (יומא ג, ב), ואחד הקטעים בה עוסק בבקשה הבאה: "ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים".

תפילת עוברי הדרכים, הפגיעים תחת מטר השמים ונושאים עיניהם למרום בתחניה נרגשת כי ייפסק המטר, יש בה כח עצום. עד כדי כך, שהכהן הגדול נדרש ביום המקודש בשנה ובמקום המקודש מכל להתפלל לכל ייכנסו תפילות אלו לפני הקב"ה.

עם זאת, ציינו חז"ל (תענית כד, ב) עובדה מבהילה אודות התנא רבי חנינא בן דוסא אשר הלך בדרך והנה החל לרדת גשם. נשא רבי חנינא תפילה: "רבונו של עולם, כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער", ונענתה תפילתו. הגשם פסק, והוא יכול היה להמשיך בדרכו בבטחה.

הגיע רבי חנינא לביתו, ונשא תפילה בשנית: "רבונו של עולם, כל העולם כולו בצער, וחנינא בנחת", ואף תפילתו זו נענתה. תיכף ומיד והגשם התחדש וירד כמקדם.

לנוכח מעשה זה התבטא האמורא רב יוסף, כי אין כל תועלת בתפילתו של הכהן הגדול - למוול תפילתו של רבי חנינא שגברה על כך.

לצד מעשה זה, ממנו עולה לכאורה מסקנה שגויה כי חז"ל הקדים רבי חנינא את טובתו לטובת שאר העולם, חשוב להדגיש את שמביאה הגמרא בהמשך: "בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת, כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת". הוי אומר - טובתו של רבי חנינא הינה טובתו של עולם, ולהיפך - צערו של רבי חנינא יש בו כדי להשפיע על העולם כולו!

האחרונים עמדו על תמיהה מסוימת ביישוב זה של הגמרא, שכן אף בשחרור העבד עובד במצות עשה, ומדוע ראו להעדיף את שחרורו כדי לא לבטל מצות עשה אחרת של תפילה?

על כך מצאנו תירוץ מתוק מדבש בספר 'קהלת משה', על פי היסוד המובא בספרי הראשונים - כי במידה ולפני האדם ניצבות שתי מצוות עשה הסותרות זו את זו, עליו להעדיף את קיומה של זו שהעונש עליה יבוא מוקדם יותר.

והנה אמרו חז"ל (ברכות ו, ב): "בשעה שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה - מיד הוא כועס", אם כן יש להעדיף לקיים מצוה זו של תפילה בעשרה, שכן העונש עליה יבוא מיד.

פרשת בהר עוסקת, בין השאר, בענין עבד כנעני והדינים השייכים בו. בין המצוות השייכות אליו נאמר (כה, מו): "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ", מה שפירושו חז"ל כמצות עשה של ממש - להחזיק בעבד הכנעני ושלא לשחרר אותו.

יחד עם זאת, מצאנו בגמרא את תיאור המקרה הבא (גיטין לח, ב): "מעשה ברבי אליעזר שנכנס בבית הכנסת ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה". הגמרא רואה בכך סתירה, לכאורה, לדין האמור, ועל כך היא משיבה כי אכן האיסור בתוקפו, אך הוא נדחה מפני דבר מצוה.

כך אכן נפסק להלכה (ש"ע י"ד רסו, עט): "המשחרר את עבדו עובר בעשה... ומותר לשחררו לדבר מצוה, אפילו היא מדבריהם, כגון שלא היו בבית הכנסת עשרה, הרי זה משחרר עבדו ומשלים בו מנין עשרה".

יד ושם
פסקי שמות והטמון בהם

ישעיהו

"יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו" (תהלים קד, לא).

לפסוק זה קודם תיאור אודות גויעת האדם והסתלקותו מן העולם: "תסף רוחם יגעו ואל עפרם ישובו", ומבאר המלבי"ם כי זהו שיבחו הגדול של הבורא יתברך ובכך ניכרת גדולתו הנוראה.

עצם העובדה שדור הולך ודור בא, ואין הבריות נותרות בעולם לנצח אלא אך ורק הבורא יתברך הוא שמחדש בטובו דור אחר דור, בכך ניכר כבודו, ועל כך נאמר: "יהי כבוד ה' לעולם, וממילא ישמח ה' במעשיו".

ביאו לפניו - בדיעה
הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז הודו

בסוף אמירת פרשת 'פיטום הקטורת', אשר סגולותיה ומעלותיה הנשגבות הובאו כבר בדברי חז"ל ובקדמונים, נהוג לומר סדר פסוקים שוני כדלהלן.

פוחתים בכמה פסוקים מתוך ספר תהלים: "ה' צב-אות עמנו משגב לנו אלקי יעקב סלה" (מו, ח); "ה' צב-אות אשרי אדם בטח בך" (פד, ג); "ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו" (כ, י). פסוקים אלו נאמרים במרבית הנוסחים תוך שחוזרים עליהם ג' פעמים.

אודות שני הפסוקים הראשונים הובא בתלמוד ירושלמי (ברכות פ"ה ה"א) אזהרה לכל יהיו זזים פסוקים אלה מפינו, ובספרי המקובלים (פע"ח שער עולם העשייה ספ"ד ועוד) הובא לומר כל שלושת פסוקים אלה בכל פעם שאומרים פרשת פיטום הקטורת.

לאחר אמירת פסוקים אלו הובא ברוב הסיפורים לומר (תהלים לב, ז): "אתה סתר לי מצר תצוני רני פלט תסובבני סלה", ובנוסף פסוק מתוך נבואת מלאכי (ג, ד): "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם פימי עולם וכשנים קמניו" - הנועדה כדי לעורר רחמים לפניו יתברך שיחזיר לנו במהרה את עבודת המקדש כקדם.

במקור נאמר פסוק זה האחרון לאחר אמירת פרשת התמיד (ראה טור או"ח מח), אולם מקדימים לאמירתה אף את אמירת פרשת פיטום הקטורת - כדי שתחול הבקשה על שני העניינים יחד.

בברכת השיבה שופטנו' אנו משבחים לפניו יתברך שהוא מלך אוהב צדקה ומשפט. מה הכוונה בברכה זו?

א) כל משפטו צודק וישר, וצדקה' מלשון צדק.
ב) הקב"ה שופט בדיו, אך גם מרחם ופועל בצדקה.
ג) הקב"ה אוהב שהאדם פועל במשפט ונוהג בצדקה.

בסדר פיטום הקטורת נאמר: 'אלו היה נתון בו קורטוב של דבש'. מה מבין השיעורים הבאים נכון בנוגע למידת 'קורטוב'?

א) קורטוב הינו מידה מדויקת המהווה חלק יחסי של אחד משישים וארבע בלוג.
ב) קורטוב אינו מידה מוגדרת, אלא משמעותו - כמות מועטת ולא משמעותית.
ג) קורטוב אינו נמדד במדויק, אלא הכוונה לכמות הנכנסת בין האצבע והאגודל.

בברכת 'מעין שבע' שבתפילת ליל שבת אנו אומרים: 'לפניו נעבד ביראה ופחד'. מהו ההבדל בין יראה לפחד?

א) 'יראה' היינו יראת חטא, ואילו 'פחד' הוא יראת העונש.
ב) 'יראה' היינו יראת הרוממות, ואילו 'פחד' הוא יראת חטא.
ג) 'יראה' היינו יראת העונש, ואילו 'פחד' הוא יראת הרוממות.

הפלא ופלא
שאלות וחיידות מבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם פר' אמור:

1. תשובה ג' שתי התשובות נכונות.
2. תשובה א' בכל יום מודים לשמו יתברך בברכות המתאימות לאותו יום, בחול ובשבת.
3. תשובה ב' הקב"ה חזק אף יותר מן המלאכים, שהרי הרג את שר מצרים, המלאך שלהם.

שם הזוכה בגיליון פר' ויקהל: ה' רייזר, בית שמש

פירונו יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

זו לשון רבנו בפרשת בחוקותי (הביאור השלושים ושמונה): **"והוא אמרו 'אם בחקתי תלכו, פרוש, הנם שהוא בזמן שבו הראה עליו המזל לרעה שלך ולא ישוב, אם את מצוותי תשמרו יש כח בכם להפך המזלות ולתקן אותם, והוא אמרו 'ועשיתם אותם'."**

בענין שינוי מזלו של האדם על ידי שיפור דרכיו, מובאת מחלוקת בגמרא כדלהלן (שבת קנ"ו, א'): **"רבי חנינא אומר, מזל מחכים, מזל מעשיר, ויש מזל לישראל. רבי יוחנן אומר: אין מזל לישראל."**

בביאור הענין כתבו הראשונים כי נחלקו האמוראים באשר ליכולתו של יהודי לשנות את מזלו בכח תשובה ומעשים טובים. אולם חשוב להבהיר כי לולא זאת, המזל אכן קיים ויש לו השפעה לכל הדעות.

מעניין לציין לעובדה כי אף עצם קיומו של עם ישראל ויסודו נעוצים בכך שאין מזל לישראל, וכפי שמביאה הגמרא בסמוך: **"מניין שאין מזל לישראל - שנאמר (בראשית ט"ו, ה'): 'וייצא אתו החוצה'."** אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, **"בן ביתי יורש אתי"** (שם פסוק א'). אמר לו: לאו, **"כי אם אשר יצא ממעיך"** (פסוק ד'). אמר לפניו: רבונו של עולם, נסתכלתי באיצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד בן. אמר ליה: צא מאיצטגנינות שלך, שאין מזל לישראל."

אנושיות לכך גדוש מטעמים שהתרוקן והתמלא שוב ושוב על ידי האורחים והמלצרים בהתאמה. שלומיאל ניער קלות את שולי החליפה, מתח את העניבה ואף טרח לתחוב בצווארונו ממחטה כלשהי ולו רק כדי להיראות מנומס ולהתאים עצמו למעמד, ותיכף ניגש לאזור שהיווה מבחינתו את גולת הכותרת: הבר, פסטלים ממולאים כל טוב; כנפי עוף מתובלות בטעם פיקנטי ופרוסות לוחטות של קוגל למיניו השונים גדשו את צלחתו, מיץ אשכוליות בעל ניחוח טבעי ומרענן מילא שוב ושוב את כוסו. אך הופיע המלצר והוא אץ אליו, נחוש לברר היכן בן הדוד בעל השמחה ולאחל לו מלב נרגש ברכת מזל טוב חגיגית.

פסיעה אחת קדימה לעבר המלצר, והוא עצר באחת על מקומו.

יד הונחה על כתפו, אוחות בו בעדינות, ומאן דהוא קורא בשמו בלבביות: **"שלומיאל!"**

לא היה מקום לטעות. היה זה קולו של עוזיחו. אבל משהו בהמשך הפגישה הלבבית הזו לא היה נראה לו, כלל וכלל.

- 'מה בדיוק אתה עושה כאן, שלומיאל?'

הוא רצה למחות על ההשפלה, להבהיר כי הוזמן וללמד את בן הדוד כמה פרקים בהליכות שבין אדם לחברו, אלא שאז הלה המשיך: **"אינך יודע שהחתונה מתקיימת באולם ממול, ב'היכל השמחה' אשר מעבר לכביש?'**

רגע. היכל השמחה, ארמון השמחה, יש הבדל? כשעבר שלומיאל את הכביש והציג את כף רגלו על מפתן האולם היוקרתי באמת, נכח לראות את מנות השף עליהם חלם ולהבין כי הכל עד עכשיו היה פיקציה, אשליה וטעות אחת גדולה, נפל תחתיו מתעלף תוך שהוא פולט בשארית כוחותיו: **"מזל טוב, בן דו..."**

אוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם

האור החיים הקדוש בפרשת בהר מתייחס לאשר יתרחש לעתיד לבוא, והוא מחדד בדבריו נקודה שיש לתת עליה את הדעת ולהתעורר, להתעלות טפח וטפחיים מעל ההשגות הרדודות אשר קנו שביתה בלב בני האדם, ואלו דבריו (כה, כה):

"והגאלה תהיה בהעיר לבות בני אדם, ויאמר להם: השוב לכם כי תשובו חוץ גולים מעל שלחן אביכם? ומה יערב לכם החיים בעולם וזלת החברה העליונה אשר יעיתם סמוכים סביב לשלחן אביכם, הוא אלקי עולם ברוך הוא לעד. וימאס בעיני תאות הנדמים, ויעירם בחשק הרוחני גם נרגש לבעל נפש כל חי עד אשר יטיבו מעשיהם."

בדברים אלה מקרב רבנו אל הדעת ומחזק את החיבור וההבנה הפנימית בעומק דברי חז"ל (ברכות ג, א'): **"מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם."**

כך גם מספרת הגמרא (חגיגה ד, ב) אודות האמורא הקדוש רב הונא, אשר היה בוכה תמרוורים בהגיעו ללשון הפסוק

שולחן שבת עם האור החיים

הזמנה מהודרת, קשיחה ומחוספסת. אותיות מוזהבות בולטות על גבי הנייר המשובח ועימוד יוקרתי אנין טעם. שלומיאל רפרף באצבעו, מעביר מבט על המילים המסולסלות ובוחן לעומק את העיטורים שבצד.

בכל זאת, לא כל יום הוא מוזמן לחתונה. ודאי לא לאולם יוקרתי שכזה. בטח שלא לשמחת נישואי בנו של הרבני הנגיד ועוד שלל תארים שהוצמדו בכותרות העיתונים לעוזיהו בן דודו, איל נדלן עתיר הנכסים, תומך תורה ומוקיר רבנן ורודף צדקה וחסד אשר שמו ותמונתו הפכו לחלק בלתי נפרד מכל מיזם של תורה וחסד.

ביום-יום הוא אינו פוגש אותו. אחת לתקופה ארוכה הם חולפים זה על פני רעהו, בערב משפחתי מורחב כזה או אחר, וגם אז עסוק עוזיהו בשיחות קדחתניות דרך אוזניה בלתי נראית ובפנופי ידיים נמרצים, תוך שהוא שולח הנהונים בלתי מחייבים לבני דודים כאלה ואחרים, לאמור: **"ראיתי אותך, תזכיר לי מי אתה?"** אך הנה, עוזיהו זכר אותו.

מסתבר שהוא כן יודע על קיומו, ויותר מחמיא מכך - הוא רואה לנכון להזמין אותו לשמחת כלולות בנו, מה שמעיד על העובדה שהשתתפותו בשמחה תסב לו נחת רוח. הוי אומר, והמסקנה הזו מרחיבה כמה חדרים בלבו של שלומיאל - יש לו דרך ללבו של בן הדוד המפורסם, ומי יודע מתי וכיצד זה יבוא לו לעזר.

תמיד לעג שלומיאל לאלה המענים עצמם טרם השתתפות בחתונה כזו או אחרת, בזלדלפונים השומרים מקום בכרסם למנה באירוע הקרוב. אולם הפעם, היה הלעג ממנו והלאה. כבר השכם בבוקר הזכיר לעצמו שוב ושוב שלא לטעום מאומה, ואף על כוס הקפה עליה אינו מוותר אף יום - התחולל קרב איתנים בלבו.

בעיני רוחו ראה את מנות הדגל של השף הדגול מוגשות בעיצוב משובח, את המשקאות הצוננים הניצבים בקנקני קריסטל בוהקים. הוא דמיין את לחיצת ידו האיתנה של עוזיהו ואת קבלת הפנים לה יזכה בכניסתו לאולם, את הרכב התזמורת השמור לאירועים יוקרתיים במיוחד ואת ההתחככות בשועי עולם אשר ודאי ינהרו לאירוע.

כל גורם אנושי בעל שתי אוזניים בסביבתו של שלומיאל נפל קרבן לתיאורים עסיסיים אודות העתיד להתרחש באירוע בו - כך הדגיש שוב ושוב - רק הוא ושכמותו מוזמנים.

ליום אחד הרגיש שלומיאל בר מזל, משל דבק בו משהו מההילה האופפת את חוג העשירון העליון. הוא הרגיש חלק ממהו גדול, מרגש ומסעיר, ולבו כמעט שלא עמד בהתרגשות שגאתה בו מרגע לרגע, איימה להציף את כולו.

הרגע הגדול הגיע. שלומיאל, חנוט באי-אלו מחלצות שנראו עליו כמו הכלאה מוזרה וענוב בעניבה כחלחלה אותה שאל מחבר, התייצב בפתח האולם ובקושי הסדיר את נשימתו.

משכן האירועים 'ארמון השמחה' קיבל את פניו בסבר פנים יפות ובחיוך רחב, אם ניתן לייחס אי אלו תכונות

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

שהיה רחב ט"ז אמה, ונכנס אצל החכם להוכיחו על משרתיו איך הם רשעים שמדליקים אש ביום השבת, כי ראה עשן יוצא מביתו.

ויען החכם ויאמר לו: 'יש לנו בכית אשה אחת שילדה בזה היום, ואחזה קור, וגזרו הרופאים עתה להדליק לה אש תיכף, לחמם בגדים באש ולתת עליה, ועוד נתנו לה סממנים שצריכים בישראל היום, כי היא בסכנה, ולכך הבעירו האש. ואף על פי שדבר זה מותר היהודי לעשות בידו, עם כל זאת הבעירה אותו שפחה גויה שיש בבית'.

'אמנם אתה המשיך החכם ואמר לו, 'אשר לבשת קנאה בחסידותך לבא אצלינו להוכיחנו בביתנו על דבר אשר צריך אתה לדון מדעתך שהוא נעשה בהיתר ולא באיסור, הנה אתה בעצמך נכשלת עתה בשבעה איסורים בבת אחת, ולא הרגשת ולא ידעת בין האיסור לבין המותר'.

אמר לו: 'מה זאת'.

אמר לו: 'תחילת הכל עשית שתי עוונות, שהוצאת מן רשות היחיד לרשות הרבים, ומן רשות הרבים לרשות היחיד, כי הוצאת את המטריה מביתך לרשות הרבים, והכנסת אותה מן רשות הרבים לבית'.

אמר לו: 'חשבת שזה כמו מלבוש, כיון דעשוי להגין, ועוד מה עשית'.

אמר לו החכם: 'פתחת זה המטריה ופרשת אותו עליך כאהל, הרי שלושה, ועוד, כשנכנסת לחצר שלי ראיתי שסחטת זאת המטריה מריבוי מי גשמים אשר היו עליה, הרי ארבעה עוונות'.

אמר לו: 'מעולם לא ידעתי ולא שמעתי שאסור לסחוט בשבת, ולא חשבת בדעתי שסחיטה היא מלאכה, ועוד מה עשית'.

אמר לו: 'ראיתי בעת שבאת לסגור המטריה בחצר שלי, נעקם עמוד אחד מעמודי הברזל הדקים שבה, ואתה תקנת אותו בידך, וזה תולדות מכה בפטיש, הרי חמשה עוונות'.

אמר לו: 'לא שמעתי איסור בזה מימי ולא ידעתי, ועוד מה עשית'.

אמר לו: 'איסור מוקצה, שזאת המטריה שלקחת בידך היא מוקצה, הרי ששה. ועוד יש בידך עוון שביעי, כי זה בגד העליון שאתה לובש עליך בשביל הקור הוא צמר ותפור בחוטי פשתן וזה איסור כלאים'.

אמר לו: 'מעולם לא ידעתי שיש כלאים גם בחוטי התפירה'.

אמר לו: 'הרי שבע עבירות עשית מחסרון ידיעתך, ובאת להוכיחני על האש מחמת מראה העשן שראית, וכי לא היה לדון בדעתך אולי יש חולה שיש בו סכנה או יולדת. כמה גדולים דברי חכמים ז"ל שאמרו 'ולא עם הארץ חסיד'.

הפירוש השישי במשנתו הקדושה של האור החיים הקדוש על הפסוק (כו, ג): "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם", עוסק בהיבט חשוב בכל הנוגע להנהגת איש ישראל על פי הדרך הישרה ובאופן שאכן ימצא חן בעיני ה' ויעלה לנחת רוח לפניו.

וזו לשון רבנו: "יתבאר על דרך אומרים (אבות ב, ה): 'ולא עם הארץ חסיד, פרוש, שאסור לעם הארץ להתנהג בחסידות שיעשה המרות וגדרים כמנהג החסידים. כי לפעמים יעשה חומרא בדבר שהוא אדרבה עבירה... לזה צונו חז"ל שאין לעם הארץ להתנהג במדת חסידות. הוא מאמר ה' פאן: 'אם בחקתי תלכו שהוא עסק התורה, או את מצוותי תשמרו, פרוש, תעשו לכם משמרת כדי לקיים גדרים ושמירות, ולא זולת זה'.

תרי"ג מצוות יש לנו, ובכל אחת מהן דקדוקים והלכות, פרטי דינים והנהגות שנמסרו מפי חכמי ישראל לדורותיהם. עוד הוסיפו הפרושים שבכל דור, חסידים ואנשי מעשה המתחסדים עם בוראם, חומרות וסייגים כיד ה' הטובה עליהם.

אמנם כן, ישנו סיכון משמעותי הכרוך בכך. שומה על האדם לדעת כי ההלכה והחומרא צועדים יחדיו, ידיעת התורה הקדושה והלכותיה מהווים תנאי יסודי לקיום המצוות, ולא זו בלבד שקשה עד בלתי אפשרי להיחשב 'חסיד' כל עוד לא מילא האדם את כרסו בדבר ה' זו הלכה, אלא שהדבר חמור ביותר ואסור באופן מוחלט.

בענין זה סיפר הגה"ק בעל 'בן איש חי' מעשה שהיה, הממחיש עד כמה יכול האדם לשגות בדרכו ולסלף את דרך הישר במידה ויתחרר בעטרה לו לא, ועד כמה נוראים דברי התנא רבן שמעון בן גמליאל (משנה ברכות ב, ח): "לא כל הרוצה ליטול את השם - ייטול!"

לשונו הזהב של הבן איש חי אינה צריכה עריכה או תוספת, והנה הדברים כלשונם במתק שפתו (נפלאים מעשיך מעשה כא):

מעשה באיש אחד, עם הארץ גמור, שהיה מתחסד לפי דעתו, והיה דר בבית אחד כנגד ביתו של חכם אחד, ורק רשות הרבים מפסיק ביניהם.

ויהי ביום השבת, ראה אותו עם הארץ עשן יוצא מבית התבשיל אשר בחצר אותו חכם. ויתלהב ויתקנא קנאה גדולה ללכת אצלם להוכיחם ולהפרישם מאיסורא, כי חשב שמחמת הקור הדליקו המשרתים של בית החכם אש להתחמם בו.

אך אותו היום היה גשם יורד בזעף, לכך לקח כלי המגן שקורין 'מטריה', ופתח אותה להיות לו על ראשו אוהל להגין מן הגשם, ויצא מביתו והמטריה בידו, ועבר מביתו לבית החכם דרך רשות הרבים.

(דברים כז, ז): "וּזְבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֶׁם וְשִׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ". וזאת למה? "עבד שרבו מצפה לאכול על שלחנו יתרוק ממנו?".

לעתיד לבוא, כאשר תתקיים הנבואה (ישעיהו יא, ט): "כִּי מִלֵּאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת ה' כְּמִים לַיִם מְכֻסִּים", או אז יתברר מעל לכל ספק כי כל הנאות העולם הזה והווי החולין אותו חווינו במשך אלפי שנות גלות, כל המותרות, הסחי והמיאוס והדומים להם, הרי הם כאין וכאפס לעומת האור האלקי וההנאה הרוחנית הנשגבת מכל תפיסה אנושית - להסתופף בצל השכינה ולאכול על שלחן אבינו שבשמים, פשוטו כמשמעו.

או אז נרגיש, בדיוק כמו אותו שלומיאל, כי פשוט היינו במקום הלא-נכון. חגגנו באולם שגוי, מילאנו את פינו במאכלים נחותים - כשמעבר לכביש המתינו לנו ברבורים אבוסים ומעדנים טובים באמת.

עולם הבא - בעולם הזה

אך הבה נתעשת בזמן, ובמקום לקונן על הקיים ננסה להקדים ולהחיל בקרבנו מעט מאותו עולם מופלא הצפון לנו לעתיד. נטעים את נפשנו בטעימה שיש בה ממש מאותה הכרה נפלאה שתהיה מנת חלקנו לעתיד לבוא.

נכון, אין ספק שעל האדם לעסוק בצרכי הקיום ולעשות את כל הדרוש לשם כך. חובת ההשתדלות היתה ועודנה חובה לכל דבר. אולם לכל הפחות נדע, נפנים כי אין מדובר ביותר מאשליה הרחוקה מהמציאות, דמיון מתמשך המשלה אותנו כי יש בו ממש.

הוויות העולם הזה קיימות, ניצבות מול עינינו דבר יום ביומו ומהוות פיתוי של ממש להיגרר אחריהם ולאפשר להן לנהל את חיינו. אולם כבר נאמר (קידושין ל, ב): "כך הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל, בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה - אין אתם נמסרים בידו".

לא כתוב כאן שהיצר הרע ייעלם, יתנדף כלעומת שבא. אבל מה, 'אין אתם נמסרים בידו! לא תהיה לו את השליטה הזו, היכולת להוליך את האדם שולל ולשכנע אותו כי יש ממש בכל אותן אשיות שמציג עולם השקר.

טעימה מאורה הזך של התורה, יש בה כדי לדחות חושך רב. יש בכח התורה הקדושה וקיום מצוותיה כדי לעדן ולזכך את האדם, מחשבותיו והלך רוחו, עד שיבין שהשלחן האמיתי הוא זה שעליו נסב לעתיד לבוא. אותו שלחן עתיר תפנוקים רוחניים, אשר כל הנאות העולם לא ישוו לו ואף אינן כצל חיזור לעומתו.

שביבי אור

ניצוצות אש שלהבת

מבית מדרשו של האור החיים

ייסורי הגלות משתרגים על צווארנו, צרה רודפת רעותה וחבלי משיח מורגלים ביתר שאת, וכאן הבן שואל: 'עד מתי?!'

בביאורו לפסוק (כה, כח): 'וְאִם לֹא מִצָּאָה יְדוּ דֵי הַשִּׁיב לֹו וְהָיָה מִמְּקָרוּ בֵּיד הַקְּנָה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וַיֵּצֵא בִּיבֹל וְשָׁב לְאַחֲזָתוֹ', מביא רבנו נוחם ללבנו ומרעיף טללי תחייה על נשמות ישראל המתענות ומצפות לגאולה השלימה, ואלו דבריו:

"וְאוֹמְרוּ 'וְאִם לֹא מִצָּאָה יְדוּ דֵי הַשִּׁיב, פְּרוּשׁ, אִם יִרְאֶה הָאָדָוֶן כִּי אֵין כַּח בְּעַם לְסַבֵּל חֻבְלִים עוֹד וְרַבּוּ חוֹבוֹתֵיהֶם לְמַעַלָּה רֹאשׁ וְאָפֶס בָּהֶם כַּח הַסִּבֵּל, וְהָיָה מִמְּקָרוּ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל שֶׁהוּא זְמַן הַמְּגַבֵּל לְגֵאֻלָּה בְּעַמָּה, וְאֵז וַיֵּצֵא בִּיבֹל וְשָׁב לְאַחֲזָתוֹ, כִּי קֶץ הַגְּלוּת יִשְׁנֹו אֶפְלוּ יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים גְּמוּרִים ח"ו".

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

ידיים, והוא עמד לפוש תחת צל אילן. כדרכו בקודש. תוך כדי חידוש רבנו ביאורים נפלאים על פרשת השבוע, תוך שהוא מפליא ומחדש לא פחות מארבעים ושנים הסברים שונים בפסוק הראשון בפרשה.

כעבור זמן מה עשה רבנו את דרכו אל העיירה הסמוכה, שם התארח בשבת אצל אחד מאמיידי המקום אשר פתח לפניו את לבו וביתו.

בליל שבת, כמנהג המקום, התלווה רבנו למארחו אשר הלך לבית הרב, אדם קדוש אשר יד לו בנסתרות והוא מלמד את בני עדתו מדי שבת בשבתו מהחידושים הנאמרים במתיבתא דרקייעא.

הפעם שיתף הרב בארבעה עשר חידושים נפלאים שאמרו במרום על הפסוק הראשון בפרשת בחקותי, בשם לא אחר מאשר איש האלקים אשר דבור - רבנו חיים בן עטר. אולם האורח הור, הלא הוא רבנו שהסתיר את זהותו, מתקן בקול נמוך: 'חיים בן עטר'.

הזדעזעו הנוכחים ומחו על כבוד התורה, אולם הרב השיב את רוחם בטענה כי יש להמתין ולראות הישפר האורח את דרכו. אולם אף בסעודת היום וכך גם בסעודה שלישית, כשבכל אחת מהן הוסיף הרב וציטט ארבעה עשר חידושים נוספים שנתגלו לו בשם רבנו, חזר על עצמו הדבר. הרב מצטט את חידושי רבי חיים בן עטר, ואילו רבנו מתקן: 'חיים בן עטר'.

בסעודה שלישית הגדיש הדבר את הסאה אף לדעת הרב, והוא הורה לחבוש את האורח בחדר פנימי עד לבירור העונש שיושט עליו. אך הנה, טרם ניגש הרב להבדיל על הכוס, רוח סערה החלה נושבת ומטר עז ניתך ארצה, ונראה היה בחוש כי משמים מנסים למנוע ממנו בכל דרך להבדיל.

הרב, אשר כאמור אדם קדוש היה, ערך 'עליית נשמה' ושאל על מה ולמה הסער.

התשובה הכתה אותו בהלם. 'מדי שבת כידוע שובת הגיהינום, ורק במוצאי שבת הוא חוזר ופועל. אלא שזוהי קורה אך ורק לאחר שהאור החיים הקדוש מבדיל על הכוס, וכעת כשהוא שרוי בצער ונאסר על ידך בחדר - שר הגיהינום משתולל על כך שאינו יכול להשיב את הגיהינום לפעילותו הסדירה'.

בנוך הרב והצטער עד לאחת על שפגע במלאך האלקים, ותיכף ניגש לפייסו ולהתחנן למחילה, אולם רבנו, אשר היה מן הנעלבים ואינם עולבים, ובפרט שאכן נהג הרב כשורה בכך שמחה על כבוד רבנו, מיהר והשיב את נפשו בדברי נועם ותנחומים.

בהזדמנות זו נתבשר רבנו ממרום כי תמה שנת גלותו, כאשר אותה שבת ומנת הייסורים שנחל עלו לו כשנה תמימה של גלות.

הסיפור ידוע וגרסאות שונות לו, אולם דומה כי אי אפשר שלא להביאו כאן בגרסתו המוכרת והרווחת יותר, היות והוא קשור בקשר איתן לביאורו של רבנו לפרשתנו.

נוהג היה רבנו בעת שבתו בעיר סאלי, לשחוט מדי ערב שבת עגל בקר רך ומשובח, כשבשרו מחולק אחר כבוד למשפחות תלמידי חכמים, בהם תמך רבנו ככל אשר השיגה ידו.

ויהי היום, ובסאלי נבוכו הקצבים וסוחריו הבקר, מחלה מסתורית הכתה בעדרי הבקר ועשתה בהם שמות, ואם לא די בבהמות שמתו בפתאומיות בזו אחר זו - אף אלה שנותרו לפליטה ונמכרו לקצב בטרם ימותו, התבררו במרבית המקרים כסריפיה.

אם השפיע הדבר לרעה על שוק הבשר וגרם מורת רוח רבה לבני העיר בכלל, שבעתים היה צערו של רבנו, אשר חשש כי לא יזכה לקיים גם באותו שבוע את מנהגו מקדם.

רק לאחר מאמצים מרובים מצא רבנו עגל צעיר אשר טרם נגעו בו יד המגיפה, הורה לשחוט לשחוט ונשא תפילה לאלוקיו כי ייצא העגל כשר, שהרי לא לכבודו ולא לכבוד בית אבא הוא עושה כי אם למען תלמידי החכמים.

לשמחתו של רבנו, אכן נבדק העגל והתברר מעל לכל ספק כי הוא כשר וישר ללא סרך וחשש, וכי הוא ראוי לעלות על שלחן מלכים, מאן מלכי רבנו.

בתוך כדי עיסוקו של רבנו בקבלת תלמידי החכמים בחום וחלוקת הבשר כהרגלו, נכנס בראש מורה אחד מעשרי העיר אשר גונבה לעצמו הידיעה כי רבנו שם את ידו על עגל, בעוד הוא עצמו לא מצא בהמה כשרה לשבת.

עשיר יענה עזות, ובגסות רוח דרש הלה כי ייתן לו רבנו חלק באותו עגל.

'אין די בבשר העגל כי אם בקושי עבור תלמידי החכמים' השיב רבנו, 'פשוט אפוא שלא אקציב מהכמות הזעומה גם כך - כדי לחלק גם לשאר בני העיר'.

כאן פער הגביר פיו ללא חוק, החל לבזות תלמיד חכם שנכח במקום והטיח בו צוור נאצות, כשרבנו מבליג ושוקק.

משמים ראו את שתיקתו של רבנו בשעה זו, והקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה. על כך שלא מזה רבנו באותו עשיר על בזיון התלמיד חכם, נגזר על רבנו כי ייצא לגלות בת שנה תמימה כדי לכפר על כך.

צור רבנו את מטלטליו המעטים, ויצא לדרכו בלב שבור, נחוש לכפר על שארע.

בערב שבת פרשת בחקותי מצא עצמו רבנו במרכזו של שדה רחב

בנתיבי החיים

פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

מועיל לבעל השדה הפנימית ולפיכך אין סיבה לחייבו להשתתף בהוצאות הקמת הגדר.

אולם במידה והוא עצמו הלך וגדר את הצד הרביעי, בכך הוכיח כי הקמת הגדר מועילה לו והוא מרוצה ממנה, ובכזה מקרה אכן נחייב אותו לשלם אף על הצדדים האחרים שהוקפו על ידי בעל השדות החיצוניות.

על פי יסוד זה - מבאר הגאון מוילנא, ניתן להבין הפלא ופלא את דברי המשנה באבות.

אמת שהאדם נוצר, נולד וחי על כורחו. אכן, משול הדבר לאותו בעל שדה פנימית, כאשר בירור הענין לאשורו יהיה בחלק האחרון - בשלב בו נגזר על האדם להסתלק מן העולם. אם ברגע גורלי זה הוא קם ועושה כל שלא ידו כדי להימנע מכך, רץ לרופאים ומנסה לבטל את רוע הגזירה ולהישאר בחיים, אזי מתברר כי אף שאר החלקים היו לרצונו.

כאן מתברר כי הוא נוצר, נולד וחי ברצונו ולתועלתו, ואם כן ראוי לו לתת דין וחשבון על כל מעשיו בעודו בחיים.

בביאורו העשירים ואחד במספר של רבנו האור החיים לפסוק: "אם פְּחָקְתִי תִּלְכּוּ", מביא רבנו את דברי המשנה באבות (אבות ד, כב): "שעל כרחק אתה נוצר ועל כרחק אתה נולד ועל כרחק אתה חי ועל כרחק אתה מת ועל כרחק אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא".

בענין זה מעניין לציין להסבר נפלא של הגאון מוילנא, כמענה לתמיהה העולה מאליה - אם אכן נוצר האדם בעל כורחו, נולד וחי בעל כורחו, אם כן מה מקום יש לדון אותו על מעשיו ולהביאו לתת דין וחשבון על כך, הלא כל זה לא היה בבחירה חופשית שלו?

אלא מקדים הגאון ומביא את דברי המשנה (בבא בתרא ד, ב): "המקיף את חבירו משלש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית - אין מחייבין אותו; רבי יוסי אומר: אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל".

המדובר באדם שברשותו שדה, המוקפת מכל צדדיה בשדות שאינם שלו. אם עמד השכן הסמוך והקיף את שדותיו בגדר הניצבת בין השדה הפנימית לאלה שבחוץ - הרי אין הדבר

אור הישועות מכתבי הלומדים

אל תלכו לרופא, כי אם לצינונו של האור החיים הקדוש

שמעתי מכ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, כי אחד המשמשים בקודש אצל אביו כ"ק אדמו"ר רבי מאיר אביחצירא זיע"א לא זכה להיפקד בבנים. כיתתו הללו את רגליהם אצל רופאים ידועי שם ועשו הכל בכדי למצוא מזור למכאובם. באחד הימים, הגיעתם השמועה על רופא גדול בירושלים שיש בכוחו להושיעם, קבעו תור לרופא, אך לא הודיעו לרבי מאיר על שהם עומדים לעשות. זאת מפני שחששו שלא יקבלו את הסכמתו לכן.

יום לפני הנסיעה, שח המשמש לרבי מאיר כבדרך אגב, כי יעדר מחר מהבית בשל צורך כלשהו שלמענו הוא נאלץ להיטלטל לירושלים. נענה לו רבי מאיר ואמר: יכולים אתם לנסוע לירושלים, אך אל תלכו לרופא, כי אם לצינונו של האור החיים הקדוש שבהר הזיתים ושאו שם תפילה, ובעז"ה תבשרו בשורות טובות. נפעמים מרוח קדשו של רבי מאיר עשו כך בני הזוג, ולפקודת השנה הכניסו את בנם בכורם בביתו של אברהם אבינו ע"ה.

מעשה נוסף אירע בכמה אברכים שביקשו מרבי מאיר ברכה לזרע של קיימא, אך הברכה בוששה מלבוא. פעם אחר פעם ביקשו, אולם לא זכו לשמוע ממנו ברכה מפורשת. ביום מהימים, הזדמנו חמשה מהם יחד לביתו של רבי מאיר ואחד מהם הזכיר את כולם. רבי מאיר הורה להם לעלות לקברו של רבנו האור החיים הקדוש ולהתפלל שם. הודריך אותם רבי מאיר שיסעו בנפרד, כל אחד וביתו, וישתחוו כל אחד בזוית אחרת של הציון, ואיחל להם ישועה בזכותו של הצדיק. ארבעה מהם הזדרזו למלא אחר דבריו של רבי מאיר ואכן נושעו בזרע של קיימא. ואילו החמישי שהתמהמה לא זכה לכן.

(ספרי ויהלום להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המוערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

מתיבתא אור החיים

עד שיקדים דברי תורה שנאמר (תהלים פה יד) צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו, צא ולמד מה שאמרו בזהר (ח"א סט ב) על ההולכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה שמתחייבים בנפשם, והוא מאמר ה' אם בחקותי תלכו, פירוש כשיש לימוד תורה תלכו תלך לבטח דרכך כי כשיש עסק התורה כוחותיה מליון את האדם עכ"ל הקדוש וזה נמי הכוונה במדרש הנ"ל שמספר מהתנהגות של דוד המלך ע"ה שבכל עת שהי' חושב לילך לאיזה דרך הי' מקדים קודם לימוד התורה שהיו רגליו מוליכות אותו קודם לבית המדרש ללמוד איזה לימוד שיהיה בידו וכות לימוד תורה ואז נתן לדרך פעמיו וע"י כך בכל אשר פנה היה מצליח ויען שהלימוד בבית המדרש הוא יותר הגון ובטח הי' לו בית המדרש קבוע סמוך לביתו על כן נקט בית המדרש, אבל באמת אם אי אפשר בבית המדרש בביתו ג"כ טוב הוא אף לימוד פסוק אחד אם העת דחוק, כמו שפירש מרן החתם סופר ודברת במ ולא בדברים בטלים בשבתך בביתך ובלכתך בדרך בשכבך ובקומך (דברים ה ז) ר"ל כשאתה בביתך תהי' עיקר עסקך במ ולכתך בדרך אז עכפ"י בשכבך ובקומך קודם השכיבה וקודם הליכה לעסקיו תלמד פסוק אחד עכ"פ.

ובזה יובן נמי ביאור המדרש (ב"ר סח א) בפסוק ויצא יעקב מבאר שבע 'אז תלך לבטח דרכיך' (משלי ג כד) אם תשכב לא תפחד מעשו ולבן, ר"ל דיעקב אבינו עשה כמו שעשה דוד קודם כל דרך שהיה לו לעשות הלך ללמוד בבית המדרש וע"י כך היה אתו זכות התורה, וזהו שאמר הכתוב 'ויצא יעקב מבאר שבע' שהוא התורה מבית מדרשו של שם ועבר, וע"י כך הלך ובטח דרכו והבן.

מכאן שנודרין בעת צרה והוא היה ראש הנודרין. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום 'נדר לאביר יעקב' (תהלים קלב ב), והיה זה כשהיה משימ לדרך פעמיו. ועשה ד' דברים הצריכין ליוצא לדרך, האחת תפילה, הב' צדקה, הג' דברי תורה, הד' הבטחה בשם יתברך. וזהו 'צדק לפניו יהלך' וגו', ומלת 'צדק' כוללת אלו ד' דברים, תפלה כמו שדרשו ז"ל היוצא לדרך יתפלל תחלה ואחר כך יצא דכתיב 'צדק לפניו יהלך', צדקה 'צדק' כמשמעו, תורה דכתיב (דברים טז כ) 'צדק צדק תרדוף', הלך אחר בית דין יפה.

ובספר משנה שכיר (להגה"ק רבי יששכר שלמה טייכטאל הי"ד) פירש על פי זה את דברי המדרש, וזה לשונו: במדרש (ויק"ר לה א) הה"ד (תהלים קיט ט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך, אמר דוד רבונו של עולם בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך עכ"ל. וכבר נאמרו בה הרבה פשטים.

ונראה לי עם דברי האור החיים הקדוש באות ט"ו בביאור הפסוק אם בחקותי תלכו עפ"י מה שאמרו חז"ל (ברכות יד.) שאסור לאדם לשום לדרך פעמיו

כתב רבינו בדרך ט"ז ממ"ב הפירושים לפסוק 'אם בחקותי תלכו', וזה לשונו: עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (ברכות יד.) שאסור לאדם לשום לדרך פעמיו עד שיקדים דברי תורה, דכתיב (תהלים פה יד) 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך' וגו', וצא ולמד מה שאמרו בזהר (ח"א ס"ט) על ההולכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה שמתחייבים בנפשם, והוא מאמר ה' אם בחקותי תלכו פירוש כשיש לימוד תורה, תלכו אז תלך לבטח, כי כשיש עסק התורה כוחותיה מליון את האדם.

והנה בגמרא מצאנו כן בענין תפילה, וזה לשונם: אמר רבי יונה אמר רבי זירא כל העושה חפציו קודם שיתפלל כאילו בנה במה, אמרו לו במה אמרת, אמר להו לא, אסור קא אמינא, וכדבר אידי בר אבין, דאמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן, אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל, שנאמר (תהלים פה יד) 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו', ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן כל המתפלל ואחר כך יוצא לדרך, הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, שנאמר 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו'. אולם יתכן שרבינו פירש שכונת הפסוק 'צדק לפני

יהלך' עולה גם על התורה הנקראת צדק, ועל דרך שאמרו בגמרא (חולין פט.) וז"ל: מאי דכתיב (תהלים נח ב) 'האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם' מה אומנותו של אדם בעולם הזה, ישם עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה, תלמוד לומר 'צדק תדברון', יכול יגיס דעתו, תלמוד לומר 'מישרים תשפטו בני אדם'.

וראה בדרשות ר"י אבן שועיב (פרשת ויצא): 'וידר יעקב וגו',

את הברכה המובאת בפרשה: "הַרְבֵּיתִי אֲתָקֶם" מפרש האור החיים באחת הדרכים הבאות. התדע מהי?

- (א) מלשון 'רביא' שהוא בארמית תינוק. הגם שיחטאו ישראל לפניו, מבטיח הקב"ה כי יקבלם בתשובה ויהיו נחשבים כתינוקות שנולדו.
- (ב) מלשון רבנות וגדולה. לא זו בלבד ששיעור התרבות עם ישראל לעומת הגויים יהיה ביחס כפול ומכופל, אלא שיתן להם שררה על האומות.
- (ג) אף שבטבע העולם ככל שמתרבים צאצאי האדם כך הם נחלשים, מברך הקב"ה כי יתרבו ישראל ועם זאת יהיו רבים ומעולים גם באיכות.

תשובה מגליון קודם: תשובה א - אף בחלק קטן מתוך הקדושה לא תזכה הנשמה לקחת חלק.

פתרונות יש לשלוח לא יאוחר מיום רביעי בשבוע בלבד לכתובת דוא"ל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או 'נדרים פלוס' - באר ישראל

1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון.
 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'ובחרת בחיים' ושם הפרשה.
 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.
- בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

שם הזוכה בגליון
פר' כי תשא:
ה' יצחק נתמן דוב
לנקוביץ, אלעד

מצא חיים חידה שבועית בעיון דברי האור החיים

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה
באור החיים המבואר ובמדוויזי מבית מתיבתא

מחוברים להיום
לשמיעת שיטורים ודרשות
חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחוקה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות
מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"
בראשות מוריניו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה תשובה ממוריניו הרב שליט"א

אמירה לנכרי להפעיל פלטה-חשמלית בשבת וביום טוב (א)

המכילתא היא רק אסמכתא בעלמא. אבל בתשובה כתב (ה"ד בראב"ה סימן שצא) שהוא מדרבנן. וראה עוד בשו"ת הרי"ד (סימן מה) שהייתה לו גירסה אחרת במכילתא באופן שלא נאמר בה איסור על מלאכת הגוי.
איסור אמירה לנכרי הוא אף במלאכה דרבנן, ולכן אסרו חז"ל (שבת קג.) לומר לנכרי בשבת שכור לי פועלים, אף על פי ששכירות פועלים אינה אלא מדרבנן.

רמיזה לנכרי

ודע כי לא זו בלבד שאמירה לנכרי אסורה, אלא גם רמיזה לנכרי כהאי גוונא אסורה, כמו פסק הרמ"א (סימן שז סעיף כב) דכל שאסור לומר לנכרי לעשותו בשבת, אסור גם לרמוז לו לעשותו. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק עו): "דגם זה הוא בכלל אמירה לאינו יהודי, כיון שע"י רמיזתו עושה בשבת. וה"ה שאסור לומר לו בשבת איזה דבר שיבין מתוך כך שיעשה מלאכה, ועל כן אסור לומר לאינו יהודי שיקנה חוטמו כדי שיבין שיסיר הפחם שבראש הנר".

מאידך, הוסיף וכתב במשנה ברורה: "אך כשאומר הרמיזה לאינו יהודי שלא בלשון צווי כגון שאומר: הנר אינו מאיר יפה, או: איני יכול לקרות לאור הנר הזה שיש בו פחם, ושומע האינו יהודי ומתקנו שרי, דאין זה בכלל אמירה. ואין לאסור מטעם שנהנה ממלאכה שעשה האינו יהודי בשבילו, דאין זה הנאה כי"כ, דגם מקודם היה יכול ע"פ הדחק לקרות לאורו (פרי מגדים)".

וכתב בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ל סעיף א): "מותר לרמוז שלא בלשון ציווי, דהיינו ע"י סיפור הצורך בעשיית המלאכה, במקום שאפשר לו להשתמש בשעת הדחק גם ללא מלאכת הגוי, כדי שיבין דבר מתוך דבר ויעשה", ומקורו מדברי המשנה ברורה הני"ל.

היתר לצורך מצוה

אמנם מצינו כמה אופנים שהתירו בהם אמירה לנכרי, ובהם כשהאמירה היא לצורך מצוה, ועלינו לברר את כללי אופני היתר זה ולהוציא את המסקנה לגיון דידן.

לגבי צורך מצוה - שורש ההיתר מצוי לענין מילה כמבואר במסכת עירובין (זו:), והנה נחלקו הראשונים במהות היתר זה: א. דעת הרי"ף (שבת נה-נו.) והרמב"ם (שבת פרק ו הלכה ט-ז) והרא"ש (פרק יט סימן ב) שחז"ל התירו 'שבות דשבות' במקום מצוה, כלומר, כיון שאמירה לנכרי אסורה רק מדרבנן, ואף הוא אינו אומר לו לעשות כי אם מלאכה דרבנן, הרי שבכך היתר לצורך מצוה. אבל באופן שאין אלא שבות אחת, דהיינו,

המשך בעמ' ג'

מה ששאלת אודות מעשה אשר בערב יום טוב הניחו את סירי המאכלים על גבי פלטה-חשמלית כדי לחממם, ובליל יום טוב הבחינו שהפלטה אינה מחוברת לחשמל כך שהמאכלים קרים, ונפשך בשאלתך: האם מותר לומר לנכרי או לרמוז לו לחבר את הפלטה לחשמל כדי שיתחממו המאכלים:
תשובת מוריניו הרב שליט"א:

שורשי דין אמירה לנכרי

כלל גדול בידינו: "אמירה לנכרי שבות" (שבת קג.), ויסוד דין זה הוא שכל מלאכה האסורה בשבת, אסור לישראל לומר לנכרי לעשותה עבורו, ושבת ויום טוב הם כדבר אחד לענין זה. ובעיקר הדין נאמרו כמה טעמים: הרמב"ם (שבת פרק ו הלכה א) כתב שהוא 'כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן'. מדברי רש"י (שבת קנג.) ועוד ראשונים עולה כי הטעם הוא משום שהנכרי הוא שלוחו של ישראל, והמעשה שעושה הנכרי נחשב כאילו ישראל עשאו, והגם שאין שליחות לגוי, פירש רעק"א (גליון שו"ע, סימן שז מוג"א ס"ק כט) שהיינו משום שדומה לשליחות, וכן מפורש בתשובת היראים (ראב"ה סימן שצא ס"ק ה), אבל בהגהות מימוניות (שבת אות א הגה ב) כתב שיש שליחות לגוי לחומרא. עוד כתב רש"י (ע"ז טו. ד"ה כיון) שאיסורו נובע מהפסוק (שעיה פרק נח פסוק ג) 'ממצוא חפצך ודבר דבר', ודרשוהו חז"ל ד"בור אסור, שלא ידבר בשבת דברים המביאים לידי מלאכות האסורות בשבת, ובכלל זה שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה עבורו.

והנה במכילתא (בא פרישה ט) מצינו שדרשו על הפסוק (שמות יב, טז) 'כל מלאכה לא יעשה בהם', לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה נכרי מלאכתך כו' דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר וכו' והלא דברים קל וחומר, ומה אם שבת המורה אינו מוזהר על מלאכת נכרי במלאכתך, יום טוב הקל דין הוא שלא תהא מוזהר על מלאכת נכרי במלאכתך. ברש"י (שם) כתב 'ולא על ידי אחרים', וכתבו הראשונים שדבריו הם מהמכילתא, וברמב"ן (שם) הקשה על דבריו שהרי 'אמירה לנכרי שבות (שבת קג.)' ולא איסור דאורייתא, וכתב שאין דרשה זו ודרשת רבי יאשיה ורבי יונתן אלא אסמכתא בעלמא, ואיסור אמירה לנכרי אינה אלא מדרבנן, וכ"כ במאירי (ביצה כב:). אבל בפירוש הרא"ש לתורה (שם) כתב כי כוונת המכילתא במה שכתבו 'ולא על ידי אחרים' שלא יעשה את מלאכתו על ידי קטנים, ולדבריו אין כאן דרשה דאורייתא לאסור עשיית מלאכה על ידי גוי, ובדעת קונים (שם) הביא לשני אופנים אלו בביאור המכילתא. ביראים (סימן שד) ובסמ"ג (לאווין עה, והו"ד בב"י סוף סימן רמד) הסתפקו שמה דרשת

הלכה למעשה משולחן מוריניו הרב שליט"א

נעליים חדשות בספירת העומר

נתיני נעליים לימי חול, האם מותר לחדש נעליים של יום חול בשבת בספירת העומר?

1 הרבה פוסקים כתבו שאין איסור לברך שהחיינו בימי הספירה (ראה שו"ת לבושי מרדכי סי' קנג ליקוטי מהרי"ח ב"ס סי' זכר דוד ועיקר הדין, בשו"ת קור לודו סי' ק"ט שלא מצינו לאסור, ס"ח סי' תצ סק"ד, ועוד) ואין לזה מקור בפוסקים והמנהג נשתרבו בטעות משום שדימוי ימי הספירה לבין המצרים. אבל המנהג כבר נמצא בקדמונים (ראה אלה חוטא סי' תצ סק"א בשם רבינו ירוחם ח"א נתיב ה שאין אומרים "ומן הספירה לפי שהם ימי דין, לקט יוסף לתלמיד התרה"ד דף צ"ג, סי' עוללות אפריים ח"ב מאמר ק"ו "לפי שימי הספירה הם כגון ימי חלוד של אדם לכן אין מברכין בה שהחיינו לאחר שחיינו תלמיים לו מנגד ואין בטוח כ"י מן המוות וכו', ליקוטי מהרי"ח ב"ס סי' סודי רזא, צור המור פרישת אמור, שו"ת מהרי"ח סי' רמ"ט ועוד). ויש להוסיף כי באופן שנקרעו הבגדים ויש בזה משום כבוד הבריות או במקום צער, כתבו הפוסקים (שו"ת אפרסקא דעיניא סי' קט) שמותר לחדש בגד חדש ובפרט לתלמיד חכם שיש משום כבוד התורה, מאחר שאין כאן אלא

בלבישת בגד חדש, נכון להדר וללבשו בשבת. בנוגע לשאלה לחדש בשבת בגדי חול האם נאסר משום הכנה משבת לחול - אין במעשה זה איסור הכנה משבת לחול, אף כאשר המטרה בלבישת הבגד בשבת היא התרת לבישתו ביום חול, משום שנהנה בלבישת הבגד גם בשבת.⁵

המשך בעמ' ב'

בגד אחר וכתבי 'ורחמינו על כל מעשינו'. אמנם לגבי נעליים יקרות וחשובות, יש חילוקי דעות בין הפוסקים - בספר אשרי האיש חלק אורח חיים חלק א (פרק לט סעיף כז) מובא בשם הגר"ש אלישיב, שעל נעליים חדשות יקרות שאינן נקנות אלא לעיתים רחוקות מברך "שהחיינו". אך בספר הליכות שלמה חלק א (פרק כג סעיף טו ודבר הלכה אות כג) כתב שעל נעליים של עור אפילו הן חשובות אין מברכין, ואף על פי שמן הדין אין זה מוכרח כל כך, מכל מקום נהגו שלא לברך.
4 כן משמע בספר לקט יוסף (מנהג התרה"ד הלכות ספירת העומר), ראה מה שכתב בדבריו בשו"ת בצל החכמה (ה"ד סי' טט).
5 אם יש לו הנאה מזה בשבת מותר, וכ"כ בשמירת שבת כהלכתה (פרק כח אות פד) לענין לבישת בגדים מכובסים בשבת שלפני תשעת הימים, ושם הביא

תשובת מוריניו הרב שליט"א:
אף הנוהגים שלא לחדש בגדים בימי ספירת העומר,¹ כתבו הרבה פוסקים² שנעליים מותר לחדש כיון שאין מברכם עליהם 'שהחיינו'³ כיוון שאינן נחשבות בגד חשוב לענין זה, ויש שכתבו להחמיר שלא לחדש גם נעליים.⁴ אם יש צורך

מנהג שנהגו. 2 במשנה ברורה (סי' תקנא סק"ה) מתיר קניית ולבישת בגדים שאינם חשובים כמנעלים ואנפלאות אפ"י בימי המצרים עד ראש חודש אב, ולדבריו כל שכן שמוותר גם בימי הספירה, וכן כתב להתיר בשו"ת קנין תורה (ח"א סי' קט). 3 כמבואר בשלחן ערוך אורח חיים (סימן רכג סעיף ו) שכתב: "על דבר שאינו חשוב כל כך כגון חלוק או מנעלים ואנפלאות אין לברך עליהם, ואם הוא עני ושמוח בהם ב"כר". אולם הרמ"א שם כתב: "שיש אומרים דאפילו עני אינו מברך על חלוק ומנעלים וכדומה וכן נוהגין". עוד כתב הרמ"א (שם) שהמנהג לומר למי ששובש בגד חדש "תבלה ותחדש", אך הוסיף: "ויש מי שכתב שאין לומר כן על מנעלים או בגדים העשויים מעורות של בהמה, דאם כן היו צריכים להמית בהמה אחרת תחלה שיהיה ממנה

התחיל לברך ברכה - האם יכול לשנותה לברכה אחרת

כשהגישו פיצוחים בסוף הסעודה יעקב ששכח שכבר בירך בורא פרי העץ באמצע הסודה התחיל לברך ברכת בורא פרי העץ על השקד, וכשהגיע למלך העולם נזכר שכבר בירך, ונפשו בשאלתו, האם יכול להחליף את הברכה לברכה בורא פרי האדמה על הבוטנים כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה.

תשובה: בשו"ע (סימן 17) כתב שהנטל בידו פרי לאוכלו ובירך עליו, ונפל מידו כו' צריך לחזור ולברך אף על פי שהיה מאתו מין לפניו יותר כשברך על הראשון. כו' וצריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על שהוציא ש"ש לבטלה, ואם אמר כשנפל: ברוך אתה ה' ייאה ויאמר: למדני חוקיך שיהא נראה כקורא פסוק. לכאורה אומר בורא בדברי השו"ע שכל התיקון יכול להיות רק אחרי שאמר השם שיכול להחליף לפסוק למדני חקיק, אבל אם כבר אמר "מלך העולם" צריך לומר ברוך שם ולא מועיל לכיין על הפירות הנוספים הנמצאים על השולחן, וק"ו שלא יכול להסיט את הברכה מבורא פרי העץ לבורא פרי אדמה, אך מעניין לראות את דברי שו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן קנב) שמביא שאלה על מי שנטל טלית ע"מ להניח בורך עליו וקודם שסיים הברכה נאבד מידו אם יש לו תכנה, ועונה: אפשר שימשוך בברכה ויילך למקום טלית או תפילין ויסיים אקב"ו להניח תפילין או ציצית הביאו המשנה ברורה בסימן ח ס"ק מא.

ובאשל אברהם (בוטשאטש סימן נא) מביא סיפור שקרה לו וכותב, היום קודם תיבת הללו את ה' מן השמים הגיע ש"ץ לקדיש וברכו ועניתי אחריו ועל ידי אשגרא דלשנא דהש"צ עניתי עמו ברכו והתחלתי עמו ברוך א"י אמ"ה התחלת יוצר אור שהתחיל, ונזכרתי תיכף ושהייתי להתבונן אף אפשר שיהיה לי במה לסיים ברכה ההיא ולא היה לפני, כי על מים ואין לברך כי אם לצמאו, ולהביא מחדרי הסמון איהו ריח טוב או טעם טוב כדי לקבוע על זה סיום הברכה היה צריך הפסק יותר מכדי סיום הברכה. ומסיים לבסוף שהוא בירך שהחיינו עיי"ש.

הרי מפורש למד שאפשר לשנות ברכה גם אחרי שכבר התחיל על דעת לברך ברכה אחרת ולכאורה הדברים סותרים את דברי השו"ע בסימן ר"ו.

ובספר וזאת הברכה (פרק כד אות כד) מביא בשם הגרי"ש אלישיב שאם התכוין כשאמר בא"י אלוקינו על ברכה מסוימת, אינו יכול להחליף לברכה אחרת אלא יאמר בשכמל"ו, ורוצה לומר (שם אות כג) שכל דברי האשל אברהם הם רק כשלא כיון כשאמר בא"י אלא רק אמר את המילים מחמת הרגל לשוננו, אך כשכיון מפורש לברכה מסוימת לא יכול לשנות לברכה אחרת, וכן רוצה לחלק מדברי הלכות קטנות המובא במשנה ברורה (בסימן ה) לגבי תפילין שדווקא שם יכול לשנות כי חייב עכשיו גם להניח תפילין אך בברכת הנהנין שאינו חייב לאכול לא יכול לשנות לברכה אחרת.

אך באשל אברהם (בסימן 17) כתב, לדקיימא לן בסימן ר"ט דפתח אדעתא דחמרא מכיון דסיים בדשכרא יצא ידי חובתו, לזאת כשטועה ואומר בא"י אלקינו ונזכר, ויש לפניו דבר מאכל או ריח וסיים הברכה ויאכל או יריח, הרי גם כשכיון מפורש על מאכל מסויים יכול לשנות לברכה אחרת. וכן נראה מפשיטות דברי ההלכות קטנות שהבאנו לעיל שלא חילק בין ברכת המצות לברכת הנהנין עיי"ש.

וליישב את דברי השו"ע בסימן 17 שהבאנו לעיל ששם משמע מפורש שאם התחיל לברך ברכה לא שייך להסיט לברכה אחרת, נראה לומר בפשיטות, שהשו"ע לשיטתו בסימן 17 ס"א פסק כדברי הרמב"ם, שהעיקר הולכים אחרי כוונתו ואדם שהחזיק כוס שירך ורוצה לברך שהכל אך בטעות אמר בורא פרי הגפן שיוצא י"ח כיון שבשעה שהזכיר שם ומלכות שהם עיקר הברכה התכוין לברכה הראויה, ושפוטו שלדעתו אחרי שאמר את עיקר הברכה לא יכול לשנות ולכן בסימן 17 נראה בדבריו שא"א לשנות לברכה אחרת, אך במשנה ברורה בסימן 17 סק"א כתב שרוב הפוסקים וכמעט כולם חולקים וסוברים שלא יצא י"ח, ולפי"ז ודאי שאפשר לומר לדעתם שאם התכוין ברכה על דעת ברכה אחת יכול לשנותה לאחר.

העולה לדינא:

המתחיל לברך ברכה ונזכר לאחר שכבר אמר בא"י אלוקינו שהוא כבר בירך, אם יכול לקחת מין אחר ולגמור את הברכה עליו, כך יעשה שלא יהיה ברכתו לבטלה.

לצאת ידי חובה על ידי קטן שהגדיל בימי הספירה

אל עמוד החזן יגיש בחור שהיום נעשה 'בר מצווה', אחד מהקהל ששכח לספור יום אחד רוצה שהחזן יוציא ידי חובה. האם קטן שנעשה בר מצווה בימי ספירת העומר יכול להוציא גדול ששכח יום אחד?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

המנהג שגם קטן שהגדיל בימי הספירה סופר בברכה, וכן יכול גם להוציא אחרים ידי חובתם.⁷

טלטול נייר מגבת בשבת

האם מותר לטלטל בשבת חבילת נייר מגבת בסלילים כדי להניח את הרגלים על גבי החבילה?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

סלילי נייר מגבת שלא נחתכו לפני שבת אסורים בטלטול כמוקצה מחמת גופו, ולכן אסור לטלטלם גם לצורך שימוש אחר.⁸

שרף על הגז חלקי הפרשת חלה ודחף עם מזלג

שרפתי על הכיריים כמות שהצטברה מהפרשת חלה, ובאמצע ששרפתי דחפתי עם מזלג כדי שיעמדו בצורה מסודרת על גבי החצובה, האם המזלג נאסר?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

לכתחילה אין להשתמש בכלים לצורך השריפה שלא ייאסרו, במקרה זה שדחף עם המזלג, צריך להשירו בליבונו.⁹

ריבית בחוב חשמל לשכן

המחסן שלי מחובר למונה החשמל של השכן, והדבר מאוד לא נוח לי אבל ביתניים אנחנו מסתדרים. רציתי לשאול האם אני יכול לעגל ולשלם לו סכום משמעותי יותר מסכום החוב לחברת החשמל, כיון שכל הסיפור לא נעים לי - לברר כמה בדיוק, או שיש בזה בעיה של ריבית?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

הדבר תלוי כיצד מוגדר תשלום החוב, אם מגדיר מראש שמשלם לו על השירות שמוכן שהחשמל מחובר לדירתו, אין כאן אגר נטר ומותר. אך אם הוגדר שמשלם עבורו את החוב, הרי זה כהלוואה ואסור להוסיף.¹⁰

לחייב את השכנים על איסוף הצינורות

בבניין שלי אין הכנה לניקוז המזגנים ולכן כל הצינורות של ניקוז המזגן יורדים עד לחצר השכן בקומת כניסה. יום אחד החליט השכן בעל החצר לאסוף את כל הצינורות לתוך ניקוז והביא לכך איש מקצוע שעשה הדבר בצורה טובה. כעת תבע את כל בעלי המזגנים שישתתפו בהוצאות, כשטענתו בפיו: זה המזגנים שלכם ואני לא אמור לקבל לחצרי את המים שלכם ועליכם לשאת בנטל ההוצאות. האם אכן הוא צודק ועלי לשלם על ההוצאה?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

מאחר ותקופה ארוכה היו צינורות המזגנים יורדים לחצרו, הרי שלחלק מהפוסקים יש לו 'חזקת תשמישים' ואי אפשר להוציא ולחייב את שאר השכנים בהוצאות.¹¹

מוקצה, נייר מגבת שהוא מוקצה, כיון שאינו ראוי לשימוש ללא חיתוך, הרי זה מוקצה מחמת גופו אסור לטלטל אף לא לצורך גופו ולצורך מקומו. [טעמו שאינו ראוי לשימוש, משום לא שייך בזה כבוד הבריות, ונראה שאע"פ שפעמים יכול אדם להשתמש בחבילה כמו שהיא כדי לספוג נוזלים, איננו"א אין רגילים לעשות כן, ולכן הוא נחשב מוקצה].

- 8 ראה יורה דעה סימן עו סעיף ד, וראה ט"ו סק"י שאסור אף בדיעבד.
9 כמבואר בשולחן ערוך (יר"ד סי' קס"ד).
10 נחלקו הראשונים בחזקת תשמישים. לדעת הרמב"ם וכן פסק השו"ע (ח"מ סי' קנב ס"ב) שאם שתק מחל והשכן החזיק, לדעת הרא"ש והרמ"א הביא דעתו כמה פעמים (שם ס"ב וראה שם ס"ו בסמ"ע ט"ו ונתיבות מה הכרעתו), החוקה היא לאחר שלוש שנים וצריך לטעון שהשכן הסכים בפירוש. כאן שהצינורות יורדים הרי זה חזקת צינור ומוחילה (שם ס"ב) שהחזיק שירדו המים לחצר השכן, אמנם אם הוא מיחה על כך מיד בשעתו, שוב לא החזיקו בזה ויכול לדרוש מהם את תשלום התיקון. ומכל מקום מצד מידת הישר והטוב, ראוי לשכנים להשתתף בתיקון הנגרם מחמתם גם באופן שכבר החזיקו בזה, מאחר ואין כאן שאלה על גוף החוקה אלא על צמצום הנוק הנגרם לו בחצר.

6 נחלקו הפוסקים בקטן שהגדיל בימי הספירה אם מונה בברכה. במנחת חינוך (פנהו שו אות ו) הביא הוכחה שחייב להמשיך למנות, מדברי המרכיז (מגלה סי' תשעה), שהביא סברת רבינו טוביה מווינה, שאפילו אם תוספת שבת מדרבנן היא, מ"מ אם יקדש מבעוד יום אינו צריך לחזור ולקדש בלילה, לפי שבשעת עשיית המצוה היה ידוע שיבוא אחר כך לידי חיוב דאורייתא. וכמו כן גבי קטן שהגדיל באמצע ספירת העומר, כיון שבתחילת הספירה כבר היה ידוע שיתחייב בסוף מדאורייתא, מועיל לו מה שמנה בעודו קטן שהיה חייב מדרבנן, והיבך להמשיך מהשגדיל למנות מדאורייתא. ובשו"ת כתב סופר (א"ח סי' 152) שככתב שדין זה תלוי לכאורה במחלוקת רש"י (ברכות פח. ד"ה ע"ה) שסובר שקטן שהגיע לחינוך אינו חייב במצות מדרבנן אלא רק על אביו הטילו רבנן חיוב לחנוכו ולא על הקטן, ותוספות (שם ד"ה ע"ה) שסוברים שקטן שהגיע לחינוך אינו בעצמו במצוות מדרבנן. והעלה שמדברי רוב הראשונים נראה שמדרבנן הקטן חייב במצוות, ולכן הכריע עליו לטפור בשאר ימיו בברכה. וכן הכריע מהר"ם שיק (א"ח סי' 151), אולם באבני נזר (א"ח סי' תקלט) נקט בפשיטות שהספירה שמנה בזמן שהיה קטן אינה נחשבת לכלום, והביא ראייה לזה מהמבואר בראש השנה (פ"ה) שמי שאכל מצה בזמן שהיה שוטה, ואחר

כך נעשה פיקח, צריך לחזור ולאכול מצה, כיון שבזמן שהיה שוטה היה פטור מהמצוות, ומצוה שקיים בזמן שהוא פטור מהמצוות, אין נחשבת שקיימה. וכמו כן קטן שהגדיל, המצוות שקיים בזמן שהיה קטן, שהיה אז פטור מהמצוות, אין נחשב שקיימם. וכתב האבני נזר, שכוין לדון זה תלוי במחלוקת הפוסקים, ויטור בלא ברכה. וכן כתב בשו"ת פרי הארץ (ח"ג א"ח סי' א, הביאו הבכ"י יוסף סי' תפ"ט אות כ, שקטן שהגדיל באמצע ימי ספירת העומר, יספור בלא ברכה. אמנם בשערי תשובה (שם סק"ג) כתב, שאם ספר ספירת העומר בימים שהיה בהם קטן, גם להפרי הארץ יכול לספור בברכה לאחר שנעשה גדול.
7 לכאורה הדבר תלוי בטעמים הנ"ל מדוע כאשר הגדיל סופר בברכה, לדברי המנחת חינוך שהטעם הוא כיון שבתחילת הספירה כבר היה ידוע שיתחייב בסוף מדאורייתא, מועיל לו מה שמנה בעודו קטן שהיה חייב מדרבנן, אם גם עתה חיובו בעיקר הדין ויכול להוציא גדול, אבל אם הטעם שמבשר משום חינוך א"כ יש להסתפק אם יכול להוציא גדול שחייב מעיקר הדין, וציונים לתורה (להג"ה ע"ג, כלל י"ב) דן בזה ודעתו נוטה שיכול להוציאם, עיין שם.
8 בספר ארחות שבת (פ"ט סעיפים קכ"ה-קכ"ו) מביא בשם הגרי"ש, לחלק בין נייר סופג שהוא מוקצה לנייר סולאט שיש בו שימוש בשעת הדחק ואינו

במיקרופון בשבת אף שהוא מחובר לחשמל, כיון שבדיבורו הוא מוליד זרם בחוטים וסוגר מעגל חשמלי. במנחת יצחק (חלק ג סימן לח) הזכיר לכמה חששות בענין הדיבור במיקרופון, ומהם גם לאיסור בונה ונולד. (ראה עוד במש"כ חלק ח סימן כו).

אמנם גם על שיטה זו חלקו רבים מהאחרונים, וסברו שחיבור מעגל חשמלי אין בו משום מוליד, מחמת שהזרם אינו מורגש באחד מהחושים, או מחמת שאינו עושה את חיבור המעגל בידים ואין זה אלא גרמא, ולא אסרו מוליד אלא בעושה מעשה בידים. והא לך דברי הגרש"א בספרו מנחת שלמה (קמ"א ס"ט): "חושבני שקשה מאוד לחדש איסור מוליד כזה שלא נזכר כלל בש"ס". נמצא כי הגרש"א אויערבאך נטה לסבור כי מעיקר הדין במכשירי חשמל שאין בהם הבערה או מלאכה אחרת, אין איסור כלל, אלא שלדינא לא מלאו ליבו לחלוק להחמיר לכתחילה נגד דעת החו"א והבית יצחק.

אמירה לנכרי במחלוקת האם אסור מהתורה או מדרבנן

בבאר יצחק (א"ח סימן יג) כתב כי מאחר ונחלקו הראשונים האם איסור בונה ביו"ט דאורייתא או דרבנן, יש להתיר אמירה לנכרי לצורך מצוה, שהרי לדעת הסוברים שהאיסור מדרבנן, הרי קיי"ל דבשבות דשבות של אמירה לנכרי התירו לצורך מצווה, ואפי' לשיטת שאיסור בונה גם ביו"ט דאורייתא, יש לצרף את שיטת העיסור שאפי' באיסור דאורייתא מותרת אמירה לנכרי לצורך מצווה, והגם שאין הלכה כעיסור, היינו לכתחילה, אבל בצירוף השיטות שאיסור בונה ביו"ט מדרבנן יש להתיר לצורך מצווה. ומטעם זה התיר לתקן על ידי גוי סוכה שנפלה ביו"ט. וכוותיה פסק המשנ"ב (סימן תרל"ו ס"ק א, ובשער הציון שם סק"ד).

ויותר מזה מבואר ברמ"א (סימן שכה סעיף ב) שהתיר להוציא חמץ לרשות הרבים על ידי גוי, ומשום שיש לצרף את שיטות הרבים הוא רק כאשר עוברים בו ששים ריבוא, ואם כן הוא איסור דרבנן, והתירו אמירה לנכרי במקום איסור דרבנן, אלא שהרי נחלקו הראשונים ודעת רבים שכל שיש ט"ז אמה הוא רשות הרבים, וכן עיקר ההכרעה בשו"ע (סימן שמה סעיף ז), ואפי' הכי לגבי איסור אמירה לנכרי שהוא דרבנן הקלו לסמוך שהאיסור מדרבנן, ושליפ"ך יש להקל במקום מצווה, וכמבואר בשער הציון (סימן שכה ס"ק יג). והיינו שאפי' בלי לצרף את דעת העיסור שאפי' דאורייתא לצורך מצווה, הקלו משום שלגבי איסור אמירה שהוא אוסר מדרבנן לא החמירו לפסוק שהוא רשות הרבים דאורייתא.

ולפי זה הגם שיש צד סגירת מעגל חשמלי הוא איסור דאורייתא, מאחר ונחלקו בכך הפוסקים הרי שבאיסור אמירה לנכרי דרבנן ניתן להקל כשיש איסור סגירת מעגל חשמלי רק מדרבנן משום מוליד, ואמירה לנכרי באיסור דרבנן במקום מצווה של עונג שבת מותרת, או למבואר בבאר יצחק ניתן לצרף את שיטת העיסור להתיר במקום מצווה של עונג שבת או יום טוב. ונראה כי מאחר שאין ההיתר מרווח לכתחילה יש לצרף שלא לצוות לגוי להדליק, אלא רק לספר לו בדרך רמז והוא יבין מעצמו, ואז מיעטנו את האיסור רק לאיסור הנאה ממעשה גוי או לחובת מחאה בגוי.

אמנם בשו"ת שבת הלוי (חלק ח סימן מז וחלק ט סימן קמג) לא רצה להקל להחשיב אמירה לנכרי בסגירת מעגל רק כשבות דשבות להתיר במקום מצווה, וכן כתבו בספר ארחות שבת (ח"א בהקדמה לפרק כו) בשם הגר"י שאלישיב שאין להקל בכך. אמנם בספר קדושת השבת (ח"ב עמוד קע"א) העיד כי הגר"י אלישיב התיר סגירת מעגל חשמלי בשעת הדחק על ידי גוי, וכן היא דעת המנחת יצחק (ה"ג סימן כג) והחלקת יעקב (א"ח סימן קמ"ה) שהתירו הדלקת מזוג מטעם שבות דשבות במקום צער. ולמבואר נראה שגם האוסרים לא מדינא אסרו, אלא רק מצד ההנהגה שלא יתרגלו להקל באיסור אמירה לנכרי, וכפי שהזכיר הגר"י אלישיב (קובץ תשובות ח"א סימן לב) והורה לבטל אפי' תורה דרבים כדי שלא להתרגל באמירה לנכרי.

ולדינא ביום טוב שאין איסור דאורייתא מצד ההבערה של גופי החימום שבפלטה, ניתן לסמוך שהאיסור בסגירת מעגל חשמלי הוא רק מדרבנן והתירו איסור אמירה לנכרי באיסור דרבנן במקום מצווה, אבל בשבת יש גם איסור מצד ההבערה, ואיסור דאורייתא לא התירו לצורך מצווה.

לצורך מצוה - כשיש לו מה לאכול

אלא שיש לדון האם הדלקת הפלטה בכהאי גוונא הוי צורך מצוה, כי הגם שכתב הרמ"א (סימן רע"ו סעיף ב) שהדלקת נר לסעודת שבת הו"ל צורך מצוה, שמא אין זה אלא משום דבלא הנר אינו יכול לישב לסעודה בחשיכה, אמנם בנידון דידן, שאין זה אלא שבלעדי הפלטה יהיו התבשילים קרים והוא רוצה לחממם, אבל עדיין אפשר לאכול את הסעודה גם כך, מאן יימר שזהו צורך מצוה מה שהוא יותר עונג עבורו לאכלם חמין, והתיינה אם לא היה לו מה לאכול והיה מוכרח לומר לנכרי לבשל לו או לטלטל בעבורו, אזי אכן אפשר לומר דדמי לנר, כי רוצה לקיים מצות סעודת שבת, אך כאן הרי יכול לאכול את המאכלים כשהם קרים.

[ומצינו בשו"ת הרשב"ש (סימן קע"ה) שהביא לדון על דבר מה שנשאל אודות סעודת מצוה בשבת, שחסר להם פת, אם מותר לומר לגוי לקנות להם פת חמה בשבת אצל פלטר גוי משום עונג שבת או לא.

וכתב שם הראשונים התירו לאכול מפת שאפה הגוי בשבת, בתנאי שאפאה לעצמו, וזהו כל עוד שהיו ראויים לכוס החטים מערב שבת, כלומר שהחטים היו תלושים מערב שבת, והביאו ראיה מהירושלמי בפרק כל כתבי. ואע"פ שר"ת ז"ל אסר והרב בעל התרומה ז"ל מפפקק בדבר, הרמב"ן ז"ל מתרץ את השיטה המתרת. אולם אם אפאה הגוי בשביל ישראל אסור לאכול ממנה. ובתוספתא אמרו שאם הגוי מכיר ישראל אסור שמה ירבה בשבילו.

ועיין שם ברשב"ש שהאריך בזה וכתב: "ובנדון זה יש ג' ענינים האוסרים... והשני, ענין אמירה לגוי. שאפילו ר"ת והר"ה ז"ל שהתירו לא התירו אלא כל שהגוי הביאם מעצמו, אבל כל שהכניסם בשביל אמירת ישראל מודו דאסור. ואע"פ שהאמירה הזו

כשאומר לנכרי לעשות מלאכה האסורה מדאורייתא, לא התירו אף לא לצורך מצוה. ב. דעת בעל העיטור (הלכות מילה) שאפילו שבות אחת הותרה לצורך מצוה, ולכן מותר לומר לנכרי לעשות אפילו מלאכה דאורייתא במקום מצוה. ג. דעת התוספות (גיטין ח: ד"ה אע"ג, ב: פ"ק ד"ה אומר) וסמ"ג (עשין כח), שאין היתר זה אמור אלא דוקא לגבי מצות מילה, לפי שניתנה שבת להדחות אצלה ולכן גם צרכיה דוחים את השבת, אבל לא לצורך שאר מצוות. כך שאין ללמוד מדברי הגמרא שם להתיר אמירה לנכרי במקום מצוה.

ובשו"ע (סימן שז סעיף ה) הביא בתחילה בסתם דעת הרי"ף והרמב"ם שמותר לומר לנכרי לעשות עבורו מלאכה דרבנן במקום מצוה, ואח"כ הביא דעת יש אומרים התוספות ורמב"ן ורשב"א שאוסרים בכך. ואלו דבריו: "דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה וכו'. ויש אוסרים". והרמ"א הביא את דעת בעל העיטור דיש מקילין אפילו במלאכה דאורייתא. וברמ"א כתב לעיין לעיל (סימן רע"ו סעיף ב) שהראשונים נחלקו על שיטת העיטור, וכך נכתב לעיל: "יש אומרים דמותר לומר לאינו יהודי להדליק לו נר לסעודת שבת, משום דסבירא ליה דמותר אמירה לאינו יהודי אפילו במלאכה גמורה במקום מצוה. ועל פי זה נהגו רבים להקל בדבר לצוות לאינו יהודי להדליק נרות לצורך סעודה, בפרט בסעודת חתונה או מילה, ואין מוחה בידם. ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול, דהא רוב הפוסקים חולקים על סברא זו". ובאלהיו רבה (שם ס"ק יב) הביא מהש"ה שאפי' במקום צורך גדול אין להקל, ושכן נהגו קהילות רבות להחמיר, והובאו דבריו לדינא באחרונים ובמשנ"ב (שם ס"ק כד). [ראוי לציין כי כדעת העיטור, גם דעת הראב"ד (תמים דעים סימן קע"ה) הרי"ד (שו"ת סימן פח, ובספר המכריע סימן נז) והובא גם במאירי (שבת קכ"ט): בשם חכמי פרובנציא בחיבוריהם, ובשו"ת הרשב"ש (סימן קמ"א) בשם ספר המנהיג בשם ספר המכתם].

המורם לנו מזה, כי אף לצורך מצוה אין ראוי להתיר אמירה לנכרי במקום מלאכה דאורייתא, ואין ההיתר אמור אלא במקום מלאכה דרבנן, דהוה ליה שבות דשבות, וכן הוא עיקר ההלכה. כך שבנידון דידן יש לנו לברר עתה משני צדדים: א. אם הפעלת הפלטה היא מלאכה דאורייתא. ב. אם בכהאי גוונא דידן נחשב זה לצורך מצוה.

מהות איסור הפעלת הפלטה

פלטה חשמלית עובדת על גופי חימום, בהדלקת הפלטה הזרם החשמלי מתחנך בגוף חימום, ומחממת עד להבערתו, ונמצא הוא עובר באיסור דאורייתא של הבערה, אמנם ביום טוב הבערה מותרת, אבל לחדש אש שלא הייתה אסור (משנה ביצה לג. שו"ע סימן תקב סעיף א) משום שהוא 'מוליד' דבר חדש (גמרא שם לג.). ודעת הרב ברטנורא (משנה, שם) שהוא איסור דרבנן 'דדמי למלאכה', וכן כתבו הפרי חדש (סימן תקב סעיף א) המור וקציעה (שם) הנהר שלום (שם) והגר"ז (שם), וכן דעת רוב הפוסקים, אבל דעת הט"ז (שם סס"א) הולדת האש אסורה מן התורה, והובא מחלוקת זו בביאור הלכה (שם סעיף א).

וכתב בשו"ת שבת הלוי (חלק ח סימן קכ"א) כי נראה שגם להט"ז מה שיכול להיחשב כמלאכה דאורייתא של מוליד, זה דווקא באופן שעושה אש גמורה המתקיימת, אבל במזרים חשמל שאין ההבערה מתקיימת מצד עצמה, והיא תלויה כל הזמן בהמשך יצירת החשמל בחברה, אין כאן הולדה גמורה שניתן לאוסרה מדין תורה. ועוד שעצם הכח החשמלי לעשות פעולות היה קיים גם קודם לכן, ואין הבערה זו נחשבת להולדת דבר חדש ממש. נמצא כי ביום טוב לדעת רוב האחרונים האיסור מדרבנן משום מוליד, וגם לט"ז שאסר מוליד מדבר תורה, נראה שבהבערה של זרם חשמלי אין איסור מוליד דבר תורה.

דין סגירת מעגל חשמלי בשבת וביו"ט

אכן לענין עצם המלאכה שבהפעלת פלטה חשמלית, שמהותה סגירת מעגל חשמלי, הנה בכל מה שנוגע למהות החשמל כבר נודע בזה מחלוקת האחרונים והמבוכה הגדולה המצויה בה. כי הנה החזון איש (א"ח סימן נ"א אות ט) יצא לחדש בכחו הגדול שכל סגירת מעגל חשמלי בשבת יש בה איסור דאורייתא משום מלאכת בונה. כמו שכתב שם: "עוד יש בזה משום תיקון מנא, כיון שמעמידו על תכונתו לזרום את זרם החשמל בתמידות, וקורב הדבר דזה בונה מהתורה כעושה כלי, וכש"כ כאן שכל החוטים מחוברים לבית והו"ל כבונה במחובר, ואין כאן משום בנין בכלים אלא דינו כמחובר מדין בו משום בנין וסתירה, אבל הכא אין נפקותא בזה דאפילו בכלים כה"ג חשיב בונה".

אמנם קודם שחידש החזון איש דברים אלו רוב גדולי הדור לא העלו על דעתם לאסור חשמל משום בונה. וכך כתב הגרש"ז אויערבאך בספרו מנחת שלמה (קמ"א סימן א'): "ויודע שדבריו הם חדוש גדול עד מאד, וכל אלה שנשאו ונתנו בעניני חשמל לא הזכירו כלל לחשוש בזה למלאכת שבת בונה וסותר. והואיל שזה היה תמוה בעיני פניתי אלו במכתב אשר בו העירותים בקצרה שלענ"ד אין בהפעלת זרם משום בונה, והוא קרוב יותר לחיבור פתילה עם שמן שבנר כדי להאיר, או כעמשתמש בזרם של מים ורוח כדי לסובב ולגרום תנועה, מבלי שתיעשה שום מלאכה, וגם כיון שהלחיצה ככפתור לפתוח או לסגור מעגל הוא דבר קל שעושים אותו תדיר, לכן אפילו במחובר הרי זה קרוי רק בשם 'השתמשות' ולא כעושה כלי מחדש דחשיב כבונה". וגם אחרי מה שחידש החזון איש שיש בונה בסגירת מעגל חשמלי, רוב גדולי הדור קיבלו דבריו רק בתורת ספק ולא בתורת וודא'.

שיטה נוספת היא דעת הבית יצחק (י"ד ח"ב סימן לא), שכל סגירת מעגל חשמלי יש בה משום איסור מוליד, לפי שהוא מוליד כח חשמל בחוטי החשמל, והוא איסור מדרבנן כמו מוליד ריחא. וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב (ח"ג סימן קפ"ו) לאסור את הדיבור

מותר לדבר בהם, כגון חשבונות של מצוה, ולפסק צדקה, ולפקח על עסקי רבים". וכתב במשנה ברורה (סי' קח) דצרכי רבים הוי כצורך מצוה. אך הביא דברי המג"א שכתב דלא הותר אמירה לאינו יהודי לעשות מלאכה ולא שבות אחר בשביל עסקי רבים, דרק הפקוח וההתעסקות בדברים בלא מלאכה דאסור בצרכי יחיד משום 'ודבר דבר' זהו שהותר לדבר מצוה או לצורך רבים.

כך שבנידון דידן יהוי מלאכה, אין כאן היתר של לצורך רבים. בר מן דין, גם בלאו הכי יש לדון מה הוא גדר צורך רבים, והאם אופן שנצרכים לכך כמה משפחות, אבל אין בזה עשרה מישראל, האם זה כבר נקרא צרכי רבים, וראה מה שכתב בעניין זה בקובץ תשובות (ה"א סימן ל) שרבים המשתתפים בענין אחד אינם נחשבים לרבים, אלא רק 'צרכי-ציבור' נחשב לצרכי רבים. אמנם כבר נתבאר כי בעיקר החמין של עונג שבת יש להתיר אמירה לנכרי בשעת הצורך משום קיום מצוות עונג שבת.

חשש איסור בישול או איסור הנחה על גבי האש בשבת

בהפעלת פלטה חשמלית ביום טוב החששות הם רק בנוגע להפעלה עצמה של הפלטה, ולא על האוכל שעל גבי הפלטה, אבל בשבת מלבד איסור ההבערה של גופי החימום שהוא בשבת מדאורייתא, עוד יש איסור דאורייתא של מבשל על האוכל שעל גבי הפלטה, ולכן גם על פלטה שעובדת אסור לומר לנכרי להניח תבשילים ששכחו להניח מערב שבת.

כי באוכל שלא התבשל כל צרכו לפני שבת, יש איסור דאורייתא של בישול, וגם באוכל שכבר התבשל אם האוכל לח וכגון מרק או דג שיש בו רוטב, נחלקו הראשונים האם יש בישול אחרי בישול, והכרעת השו"ע (סימן שיח סעיף ד) שיש איסור בישול אחרי בישול גם בדבר לח, אבל הרמ"א (שם סעיף טו) הביא לשיטות הראשונים שהקלו שאין בדבר לח בישול אחרי בישול, וכתב שנהגו להקל באופן שהתבשיל לא נתקן לגמרי, שאין איסור בישול.

גם אפי' בתבשיל רותח שנתבשל כל צרכו אסור להניח בשבת בתחילה על גבי 'מקום בישול', כי הוא נראה כמבשל, ולא הותר אלא החזרת דבר שכבר הונח בערב שבת על גבי מקום בישול, ולפי תנאי החזרה המבוארים בשו"ע (סימן רנג סעיף ב). ולגבי פלטה חשמלית שאין כ"כ דרך לבשל בה, נחלקו הפוסקים האם דינה 'כמקום בישול' שאסור להניח עליה אפי' תבשיל שאין בו איסור בישול, ומשום שנראה כמבשל. בשמירת שבת כהלכתה (פרק א סעיף ל) ובקובץ מבית הלוי (חלק ו עמוד לא) אסרו, וכן המנהג. באגרות משה (חלק ד סימן עד ס"ק לה) כתב להתיר באופן שאי אפשר לבשל שם, אך שמעתי שהפלטות בארצו היו חלשות. באור לציון (ח"ב פרק ל אות יג) חילק בין המקום שמעל גופי החימום שאסור, ושאר כל הפלטה מותרת. בילקוט יוסף (שבת א סימן רנג סעיף ט) כתב כי פלטה כלל אינה מקום בישול ומותר ככולה.

בפרי מגדים (סימן רנג ס"ק לח) כתב כי נראה שיש להקל בהנחה בתחילה על גבי האש על ידי גוי במקום צורך עונג שבת, כי איסור הנחה בתחילה מדרבנן, ודעת הפוסקים להתיר שבות דשבות במקום מצווה, והביא דבריו בביאור הלכה (שם לסעיף ה ד"ה להחם). אבל בחזון איש (א"ח סימן לו ס"ק כא ד"ה נראה) כתב כי כשם שאיסור 'שהיה' אינו תלוי במי הניח את התבשיל על גבי האש בערב שבת, כן גם באיסור הנחה בתחילה בשבת אפי' אם הניח הגוי האיסור הוא על בעל הבית שלא יניחו בביתו תבשיל באופן שנראה כמבשל בשבת.

ולדינא בשבת שיש איסור מבשל, אין היתר לומר לגוי להניח על פלטה חמה תבשיל שלא נתבשל כל צרכו לפני שבת, שהרי אין הלכה כהעיסור שהתירו אמירה לנכרי באיסור דאורייתא לצורך מצווה, אמנם באופן שהמאכל כבר נתבשל לגמרי, שהאיסור רק מצד הנחה בתחילה בשבת, הגם שלדעת החזון איש באיסור הנחה בתחילה האיסור הוא בעל הבית ואין היתר במה שגוי הוא שהניח, נראה שיש להקל בשעת הצורך באיסור הנחה בתחילה דרבנן להתיר על ידי גוי לצורך מצוות עונג שבת, ולסמוך על הפרי מגדים והביאור הלכה שהתירו לצורך מצווה על ידי גוי. אבל כל זה דווקא בעיקר המאכל החם של שבת, ולא בכל מיני התוספות שאינם מוכרחים כל כך לצורך עונג שבת, וכפי שנתבאר לעיל דברי המשנה ברורה (סימן שכה ס"ק ט). ולומר לנכרי להדליק את הפלטה בכל אופן אסור, משום ההבערה של גופי החימום. הלכה:

בפלטה חשמלית יש גוף חימום שאסור להדליק בשבת משום איסור הבערה, וביום טוב איסור הבערה מותר לצורך אוכל נפש, אלא שאסור להדליק אש חדשה משום איסור נולד. אך מאחר שאיסור נולד הוא מדרבנן, ואיסור אמירה לנכרי מדרבנן, התירו חז"ל איסור שבת ויום טוב שתלוי בשני דינים דרבנן לצורך קיום מצווה.

דעת החזון איש שבהדלקת כל מוצר חשמלי יש איסור בונה דאורייתא, אמנם שאר כל גדולי הדור סברו שדבריו הם מחודשים, והגם שיש לחוש לדבריו אין לקבולה בתורת וודאי איסור דאורייתא, וקורבו יותר סגירת מעגל חשמלי אסור רק משום איסור דרבנן של מוליד.

ולכן יש להקל להתיר ביום טוב להדליק את הפלטה על ידי גוי, כדי לקיים את עיקר מצווה אכילת חמין ביום טוב, אבל לצורך אכילת תוספות מרובות חמות לשמחת ועונג יום טוב שאינן מעיקר המצווה, אין להתיר. וכל זה ביום טוב, אבל בשבת אסור להדליק את הפלטה מצד איסור דאורייתא של הבערה, ויש גם איסור בישול על המאכלים שעל הפלטה, ואפי' בדבר יבש שהתבשל כל צרכו, עוד יש איסור שאין מניחים תבשיל מבושל על 'מקום בישול' בשבת, ואין להתיר. גם ביום טוב, נראה מדעת שבט הלוי שלמעשה אין להתיר מטעם שבות דשבות לצורך מצוות עונג יום טוב בסגירת מעגל חשמלי על ידי גוי, כי יש בדבר פירצה לעשות הרבה מלאכות בשבת ויום טוב על גוי.

היא בשביל מצוה דסעודת שבת, אסורה היא, שהמתיר שבות דאמירה בשביל מצוה נדחו דבריו, שלא התירו שבות דאמירה אלא במילה שנתנה שבת לידחות אצלה וכמו שכתבו המפרשים ז"ל בפרק ר' אליעזר דמילה, וכן בקונה מקום בארץ ישראל דכותב עליו אנו אפילו בשבת, כלומר אנו שטרו בערכאותיהם, משום ישובה דארץ ישראל כדאיתא בפ"ק דגיטין ובפרק מרובה. וכתבו בשם רבותינו הצרפתים ז"ל שאסור לומר לגוי להביא לו ספר דרך כרמלית לקרות בו בשבת אפי' דמצוה קא עביד, ואפילו שבות דשבות אסור, ולא התירו אמירה לגוי אלא במלאכתו של גוי כדאיתא בבבא מציעא פרק הפועלים וכמו שכתב שם אדוננו הזקן רבינו הרמב"ן ז"ל בחדושי ובחדושי התורה שלו פרשת בא אל פרעה, וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשובה.

ומוכח מדברי הרשב"ש דסעודת שבת הוי מצוה, אלא דאיהו ס"ל כהתוספות דלא התירו אמירה לנכרי אפילו בשבות דשבות אלא במצות מילה. ומעתה לדין שהתירו אף בשאר מצוות, א"כ הוה ליה צורך מצוה.

אלא שעדיין יש לפקפק כפי שכתבנו לעיל, כי אף לדבריו דהוי צורך שמא אין זה אלא כשאין מה לאכול, ומשאי"ב בנידון צורך שיע"פ יש להם מה לאכול, והדרינן לעיקר הנידון האם אף ככהאי גוונא נחשב צורך מצווה].

אלא שידועים דברי הרמ"א שפסק (סימן רנו סעיף ח) "ומצוה להטמין לשבת, כדי שיאכל חמין בשבת, כי זהו ממכוד ועונג שבת, וכל מי שאינו מאמין בדברי החכמים ואוסר אכילת חמין בשבת, חיישין שמא אפיקורס הוא". וכתב במשנ"ב (שם ס"ק מט) "ובימינו בעוונותינו המרובים מצוי קלקול גדול ע"י אלו שפורשין עצמם בשאט נפש ממצות אכילת חמין בשבת". ומבואר כי בכלל המצווה דאורייתא של עונג-שבת לאכול דווקא מאכלים חמים.

ובמשנ"ב (סימן שכה ס"ק ט) טרח להגדיר בבירור את המותר והאסור באמירה לצורך מצוה, וזה לשונו: "דמטעם שבות דשבות אין מתירין לכתחלה, רק בצורך גדול או לדבר מצוה גמורה, כגון שהוא צריך המשקה לקידוש או להביא התבשיל החם שהוכן לסעודת שבת". ועל מה שכתב שם הרמ"א שהיו הקלו יותר, ואין למחות בידם, כתב המשנה ברורה (ס"ק סו) שגם המקלים: "מכל מקום אין להקל אלא בשכר וכיוצא בזה מהדברים הצריכים בשבת שאי אפשר להיות בלעדם אלא בדוחק קצת, אבל דברים שאין צריכים כל כך כגון פירות וכיוצא בהם אין להקל, ואפילו אם הוא רוצה להתענג בהם לכבוד שבת, ולא יפה עושין המשלחין ע"י אינו יהודי מגדנות לאורח ולחתן חוץ לעירוב".

ולמבואר בדבריו ביום טוב שהדלקת הפלטה החשמלית הוא איסור דרבנן, הרי שלצורך עיקר קיום מצוה עונג יו"ט במאכל החמין שהוכן לשבת מותר על ידי הגוי, אבל להוספת עונג יו"ט במה שאינו נצרך כל כך לקיום מצוות עונג יו"ט, אסור.

במקום צער

עוד יש שהתירו לנכרי אמירה במקום צער, וראיתי בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן כג) שהביא דברי המג"א (א"ח סימן רעו ס"ק טו) שלא התיר במקום צער אלא דוקא באופן של שבות דשבות. וכתב לענין הדלקת מזגן, שהולדת כח הזרם בלא הבערה כלל, נראה דלא הוי אלא איסור דרבנן, ואף משום חשש הולדת נצוצות ופסיק רישא, לכאורה אין בהוצאת נצוצות כאלו משום הבערה גמורה. והביא דברי הפמ"ג (א"ח סימן תקב מ"ז ס"ק א), שכתב וז"ל: ומלאכה גמורה ליכא דמכה בברזל על אבן ויוצאים נצוצי אש לאו הבערה והדלקה הוא, עיין שם. וכבר הבאנו לעיל דעת החזון איש שיש בו איסור תורה משום מלאכת בונה. אכן, להפוסקים דס"ל דהוי איסור דרבנן, לא הו"ל ככהאי גוונא אמירה לנכרי כי אם שבות דשבות, ואם כן היה מקום להקל במקום צער.

ועדיין נראה, דבנידון דידן לא חשיב צער, לפי שצער זה אינו חשוב צער לפי שאינו צער הגוף, כי אם מניעת עונג שבת ושמחת יו"ט גרידא, במה שאין התבשילים חמים כהוגן, ואין זה צער שבו יש מקום להתיר אמירה לנכרי.

צורך רבים

עניין נוסף שיש לדון בו הוא דהוי 'צורך רבים'. והנה היתר של 'צורך רבים' לא נאמר בענין 'אמירה לנכרי', שכן כך פסק בשולחן ערוך (סימן שו סעיף ו): "חפצי שמים

בסימן טוב ובמזל טוב

מהיכלי תורה והוראה מוסדות "באר ישראל" נשגר כוס של ברכה עם ברכת מזל טוב לבבית, קדם מעלת ידידנו ומכובדנו היקר והנעלה מחכמי ורבני כולל באר ישראל

הרה"ג אהרון ישעיה גוטמן שליט"א להולדת הבן

יזכה לראות נחת ושמחה לאורך ימים ושנים טובות מתוך אושר וכבוד, בריות גופא ונהורא מעליא

בדיני עביד איניש דינא לנפשיה

דין חלוקת היורשים בנכסי הירושה

שמונה ילדים ושמונה בנות - זה מה שהשאיר אחריו נחום בעולם הזה לאחר שעבר לעולם האמת בשיבה טובה. דא עקא שלא כל הדירות שוות בגודלם ועניינם, מהן באזורים היקרים ביותר בירושלים עיר הקודש אך מהן גם בערי הפריפריה, דירות סטודנטים מחולקות ופשוטות.

אמנם הפתרון הפשוט ביותר הוא למכור את כל הדירות ולהחלק בכסף בשווה, אך חלק מהאחים נתן את עיניו באי אלו מהדירות וגמרו אומר להשאירם ברשותם ואחת מהדירות ישנם שני אחים שרוצים אותה, צעיר האחים, אברך כולל חפץ בדירה זולה בפריפריה ושישלמו לו שאר היורשים את ההפרש בין שווי הדירה לחלקו האמיתי בירושה חלקם בכלל הפצים בכסף מזומן בלבד, כיצד יעשו:

תשובה: הכללים בדיני חלוקת שותפים ויורשים המתבארים בשו"ע הו"מ (סימן קע"א): אם יש בדבר דין חלוקה, חולקים בשווה, ואם אין דין חלוקה, אומרים 'גוד או איגוד', ויש בזה פרטים הרבה כמו שנבאר להלן בעז"ה, ואם לא השתוו בגוד או איגוד, אם הוא דבר הראוי להשכיר, משכירים אותו ומתחלקים בשכירות, ואם השותפות כוללת מספר נכסים, אזי אם אין תשמישן של הנכסים שווה, דהיינו שכל אחד מיועד לשימוש אחר, אזי א"א לחלק זה כנגד זה, ואם תשמישם שווה ודמיהן שווים, חולקים זה כנגד זה ואם תשמישן שווה ואין דמיהן שווים, דעת הרמ"ה ועוד ראשונים שחולקים זה כנגד זה, וכן כתב המחבר (סי"ג) בסתמא, והביא שיש חולקים וזו דעת הרמב"ן. ובספר פתחי חושן (שותפות ומצרות פ"ו הערה יט) הביא שדעת הפוסקים כהרמ"ה.

והנה דין בתים אם נחשבים כתשמישן שווה או לא דעת הריב"ש, שרוב הבתים בסתמא אין נחשבים כתשמישן שווה וודאי אם אנו רואים בעינינו שאינם שוים והרמ"א (סי"ד) הביאו, והביא שהרא"ש חולק וסובר שבתים אפילו דברים שאינם שוים זה לזה, נחשבים כתשמישן שווה, אמנם הסמ"ע כתב שהרא"ש כלל אינו חולק, ובש"ך כתב שמשמע קצת שחולק. והט"ז פסק הלכה למעשה כריב"ש. והנה, דבר שנחשב לתשמישו שווה שחולקים זה כנגד זה, א"א לומר בו גוד או איגוד, מפני שדין גוד או איגוד הוא רק בדבר שאי אפשר להתחלק בו עצמו או זה כנגד זה (ע"י סמ"ע ס"ק ל"ב, וס"ק ל"ו) והנה, כאן, אם נפסקו כהרא"ש, אזי צריך לחלק בית כנגד בית ולהעלות בדמים, ואם יש כמה שרוצים את אותו הבית, נתבאר בסימן קע"ד שחולקים בגורל ואם אחד רוצה יכול לפייס בדמים לאחים האחרים שיתנו לו חלקם בבית שרוצה. אבל בפשטות נראה דהלכה כהריב"ש כמו שפסק הט"ז בהדיא, וכלל לא ברור שהרא"ש סובר שחולקים בית כנגד בית, ואם כן נחשב כאין תשמישן שווה. וכל בית בפני עצמו בימינו אנו נחשב אינו ראוי לחלוקה וכ"ש לשמונה חלקים וגם מפני שמפחיתו הרבה משוויו, וגם לא יהיה ראוי כלל לתשמישן הקודם.

וממילא באנו לדין של גוד או איגוד שהאח שרוצה את אחת הדירות יבוא לשאר האחים ויאמר להם: אני חפץ בבית הזה, ומחירו הוא כך וכך, [ולענין המחיר שצריך לומר - כתב ברמ"א סימן קע"א ס"ו שאינו יכול לומר בפחות משוויו, אם כן, צריך לומר לפחות שוויו או יותר. אכן בפת"ש הביא דהחת"ס כתב שהנתבע יכול לומר קים לי כרש"י שהנתבע יקצוץ את הדמים, ולפי"ז יאמרו לו האחים אם רצונך בדירה זו נקצוץ אנוח את המחיר]. תרצו תקנו אתם או אני יקנה ממכם במחיר זה ובוזה יש חילוק שהאח שנתבע לחלוק, יכול לתבוע רק על מנת להשאיר את הדירה ברשותו ולא על מנת למוכרה, אבל שאר האחים, הנתבעים, יכולים לקנותה גם על מנת למוכרה אח"כ לאחריהם אם הסכימו כולם, - מוטב, ואם לא, היינו שנינים רוצים לקנות אז אם כולם מסכימים למכור הדירות - מוכרים, ואם לא מסכימים - נשארים בשותפות, [אך זאת יש לידע שתמיד אחד האחים יכול למכור לאחר (או לאחד האחים האחרים) את חלקו בשותפות תמורת כסף].

וכשנשארים בשותפות, מה יעשו בדבר, - הנה דירות העומדות להשכרה משכירים ומתחלקים בכסף, ודירה סתם היא עשויה להשכרה, אבל יש לעיין מה הדין בדירה שהאב היה גר בה בעצמו, אם נחשבת כדירה העומדת להשכיר - שהדין שמשכירים כנ"ל או נחשב כאין עשוי להשכיר שהדין הוא שגרים בה שניהם כל אחד שנה, וזו מחלוקת ראשונים, - בדעת הר"י שאם במציאות אפשר להשכירו נחשב ראוי לשכר - והטור בדעת רמב"ם סובר שאם האב אשתמש להשכרה, - נחשב אינו ראוי להשכיר.

העולה לדינא:

מי שרוצה דירה מסוימת מהדירות צריך לומר מחיר שאינו פחות משוויה האמיתי של הדירה ולומר לאחים או אתם תקנו במחיר זה או אני יקנה והאחים יכולים לומר קים לי כרש"י שאנו נקבע את המחיר, ואם יש שנים שרוצים לקנות - אין דין גוד או איגוד, ולכן אם מסכימים לאכוז לא אחריהם - מוכרים, ואם לא מסכימים, נשארים בשותפות, אך כל אחד יכול למכור את חלקו בנכסים לאחר. (אמנם בזה האחים קודמים לקנות חלקו מדין מצרונם כמבואר בסימן קעה) וכשנשארים בשותפות, בתים שהאב השכיר תמיד - משכירים ומתחלקים בשכירות, ובבית שהאב היה דר בו מחלוקת הפוסקים אם משכירים או שצריכים לדור בדירה כל אחד שנה.

ראובן הלך לתומו ברחובה של עיר לפתע הגיח ממולו איש זר והחל לחבטו בו בפניו חבטות עזות ומכאיבות. ראובן שחש צורך להתגונן מהמהלומות הדף את האיש בעוצמה רבה, האיש שלא היה ערוך לכך נחטב בעוצמה בכביש האספלט ונחבל בגופו חבלות של ממש. ראובן שהוא יהודי ירא שמים נבהל למראה תוצאות מעשהו, ותכף ומיד פנה לבית המדרש לברר אצל הדיינים האם עליו לשלם לאותו אלמוני על נזקיו כשכל כוונתו הייתה רק להתגונן:

תשובה: מקור הדברים מתבסס על המשנה (ב"ק דף לג.) 'וכן שני אנשים שחבלו זה בזה משלמים במותר נזק שלם'. ופסק הרא"ש (סימן י'): 'וכן שני אנשים נמי (כמו לגבי הדין של שוורים) מיירי שהתחילו כאחת או אחר זמן (או שניהם חייבים) אבל אם התחיל האחד השני פטור וכו', וה"נ לעיל (דף כח). (לגבי אשה שבאה להציל את בעלה) וקצתה את כפה ביכולה להציל ע"י דבר אחר, אבל אם אין יכולה פטורה כיון שהתחיל להכות את בעלה, כ"ש שהמוכה עצמו פטור "וכו', ע"כ לשון הרא"ש.

הרי שמצינו לפטור את המכה בתוך מריבה. אמנם ישנם שתי דרכים להבין את טעם הפטור:

א. מדין 'עביד איניש דינא לנפשיה' שבמקום הפסד אדם עושה דין לעצמו, במקום לטרוח בבית הדין שדבר זה נחשב להפסד כי למרות שיפוצה אחר כך בתשלומים לא נוח לאדם להיחבל, ולכן מותר לו להציל את עצמו. ב. טעם השני מדין 'חימום', כשם שמצינו פטור לגבי גואל הדם מהפסוק 'כי יחם לבבו' (דברים יט ו) וע"ז הסימניו הפוסקים פטור בדיני ממנות, כי אין אדם נתפס בשעת צערו.

הנפקא מינה בין הטעמים, אם אחר שסיים המכה להכותו רק אז הכהו בחזרה, לטעם שמציל עצמו יהיה חייב כיוון שכבר גמר להכותו, ואילו לטעם 'חימום' הרי שיהיה פטור.

הטור והשו"ע (סימן תכ"א סי"ג) פוסקים כדברי הרא"ש מוספים עוד מילה "שהתחילו כאחת או אחר זמן 'מיד' (שאו חייבים), אבל אם התחיל האחד השני פטור. ותמוה למה אם החזיר מיד חייב מדוע שונה ממה שכתב בהמשך "אבל אם התחיל האחד השני פטור", מבאר הב"ח א דבריו, שאם החזיר מיד אחרי שגמר להכות בו חייב, כי כל הפטור הוא כשמציל עצמו, אבל אחרי שהכה בו צריך לתבועו בבית דין ואין באדם פטור דין חימום, ומה שכתוב אבל אם התחיל האחד השני פטור הכוונה לפני שהספיק להכות בו או שירא שיחבול בו עוד. וכן הש"ך מפנה לשו"ת המבי"ט (שי"א) שפוטר רק כשמציל עצמו וכן כתב הט"ז.

השו"ע מוסיף שגם כשמציל עצמו צריך אומר, ואם היה יכול להציל עצמו בחבלה מועטת וחבל בו הרבה חייב. אך בים של שלמה (ב"ק פ"ג ס"ו כו) כתב שאם הכה הראשון המתחיל בשני מכת לחי, וזה חזר והכה והפציע ראשו, אין נראה לי שישלם לו המותר, דמי יכול לשער להציל עצמו בקו המידה למשול ברוחו לצמצם כחוט השערה שלא יוסיף.

אך הנימוקי יוסף - פוטר מדין חימום גם אם מכה בו לאחר שגמר להכות בו, הסמ"ע מוסיף שגם הטור והב"י סוברים שהפטור מדין חימום, והמילה "מיד" זו טעות סופר בטור ובשו"ע, ומוכיח שדינו כמו בשוורים שבעודו בחימום פטור, לדברי הטור אף שלא נגח להגנה, וכן הגר"א בבאורו כותב שמילת מיד ט"ס (ויש לציין ששאלת הסמ"ע מה הטעם לחלק בין אדם לשור לא קשה על הב"י, משום שבסימן תב לא מביא חילוק לגבי שור מי התחיל ראשון, והרמ"א חולק שם וסובר שתלוי מי התחיל, א"כ גם לגבי שוורים וגם לגבי אנשים אין דין של חימום אבל עיין באור הגר"א (סימן תב) שתמה על הרמ"א שכתב שהב"י סובר שלא משנה מי התחיל ממה שלא כתב לגבי השוורים חילוק, מפני שסמך הב"י על דבריו שכותב (בסימן תכ"א) לגבי אנשים). אך בשו"ת חוות יאיר (ס"ה) כותב ששתי הטעמים נכונים, אבל מחלק שהדין דעביד איניש דינא שמציל עצמו זה דינא דגמרא שהרא"ש, אמנם הפטור מדין חימום זה מתקנת הקהילות (ומוכיח מדברי המרדכי (ב"ק נ"ה) שמצטט משו"ת מהר"ם אמנם אם רגילים" לפטור את בעל הסעודה לפי שהיה מוכה ואין אדם נתפס על שעת צער) וכתב נפ"מ בין הדברים שאם הכה "להציל עצמו" חבירו שהתחיל יצטרך עדיין לשלם הנזק שעשה לו, אף שגם הוא הכה בו אבל מכל מקום הראשון חייב בכל נזקו, אבל מדין "יחם לבבו" אותו אחד שהתחיל לא ישלם הנזק שעשה לו (אם השני הזיקו חזרה יותר) מכיוון שיתקזז עם מה שהזיקו השני כי הפטור של יחם לבבו פוטר את השני רק לגבי שאם הזיקו חזרה יותר לא ישלם מה שיתרו כי בחימום אין שיעור אבל לטעם הצלת עצמו רק מה שלצורך הצלה מותר ולא יותר, ומוסיף עוד נפ"מ שמטעם להציל מותר לכתחילה, ומשא"כ מדין חימום לא שייך לכתחילה,

וזה לשונו של החו"י: וכי יתירו הקהילות להמוכה לנקום בחבירו אף אם חבירו רשע והכהו, למה יעשה גם הוא כמעשהו מעשה רשע, רק שבדיעבד נחשבו כאונס בשעת חימום דחם לבבו ואין אדם שולט ברוחו (ונראה לומר שאף הסמ"ע ססובר שזה דינא דהרא"ש הפטור של חימום, וידה שאסור לכתחילה).

ויש לציין דין מענין שכותב החו"י שזמן הפטור של יחם לבבו (בהכאה ללא תבלה) עד הלילה כי שניה מפגיגה כעסו כצוואת אותו חסדי לבנו (ספר חסידים סי' תרנה) שילין כעסו וממליץ על זה הכתוב במשלי (יב טו) אָוִיל בַּיּוֹם יָדָע כְּעָסוֹ.

העולה לדינא:

א. מותר להכות בכדי למנוע נזק ואף אם הכה להתגוננות בראשון שהזיקו יפטר. והראשון יצטרך לשלם מה שהזיק לשני, ואם הכה בו יותר מהצורך (לא כולל הבושת שבדבר) יתקזז מהסכום שצריך הראשון לשלם, אך אם הכה חזרה יותר ממה שהזיקו הראשון מפני שלא ידע לצמצם יפטר מתשלום. ב. ראוי לא להכות חבירו מחמת חימום שלא לצורך להתגוננות ואם חזר והכה בו בחימום כסום הנזק שהזיקו לראשון יתקזז מהסכום שהראשון צריך לשלם לו ואף אם הכה בו יותר יפטר.

הסתכלות בפני הצדיקים בעת אכילתם

איש חסיד הינו ראובן, אחת לתקופה הוא עורך נסיעות אל רבו
הסתופף בצלו וללמוד אורחותיו. פעם אחת בעת עמדו ב'טיש'
אצל רבו, עמד לצדו שמעון שלא נמנע על עדת החסידים ונקלע
לבית המדרש, והוא העיר את תשומת לבו, כי הנה הלכה היא שאין
להסתכל בפני האוכל וכן נפסק ברמב"ם ובשולחן ערוך, ואם כן,
תמה, כיצד איפה אתה עובר על דבר הלכה:

תשובה: לברר דין זה, נצרך להקדים את מקורות דברי הרמב"ם
והשולחן ערוך: נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן קע ס"ד) 'אין
מסתכלין בפני האוכל ולא במנתו שלא לביישו'. מקור הלכה זו
ציין בבאר הגולה לדברי הרמב"ם (פ"ז מהלכות ברכות ה"ו).
במפרשי הרמב"ם ציינו לשני מקורות בחז"ל. מקור ראשון
מהירושלמי מסכת ערלה (פ"א ה"ג) 'אכל מן חבירה בהית
מסתכלא ביה'. מקור שני הביאו, מצוואת רבי אליעזר הגדול (ס'
כ"ו) 'בני הוי זהיר לכבד לעני ולתת לו מתנה בסתר ולא בפרהסיא,
והאכילהו והשקהו בביתך, והעלים עיניך מלהסתכל בו כשהוא
אוכל, כי נפשו רחבה ותטוש עלי אוכל'. ובאורחות חיים (לבעל
ה'תכלת' שם) ביאר, שמפני רעבון נפשו הוא ממהר לאכול שלא
כדרך בני אדם, ולכן מזהירו בזה שלא יסתכל האוכל שלא
יתבייש מסתכלותו בו.

והנה השולחן הרמב"ם והשולחן ערוך נראה שאין הבדל בין
האוכל משל חבירו לאוכל משלו, אמנם מדברי הירושלמי וצוואת
רבי אליעזר הגדול משמע שזה דווקא באוכל משל חבירו, אבל
באוכל משלו אינו בכלל זה.

וכן פסק להדיא בערוך השלחן (סימן קע ס"ז) דדווקא באורח
שאוכל בחנם אבל באוכל משלו מותר. (ועיי' שכתב שלא מצא בשום
מקום מקור לדברי הרמב"ם, אך מסביר ודאי כן הוא, ועיי' באורחות חיים שם
שהרבה לא מצאו המקור ויש הכותבים מקורות שאינם נמצאים שם).

בדמשק אליעזר (על צוואת רבי אליעזר הגדול רבי א"מ וירגיאווסקי)
הביא מספר חסידים (ס' ק"פ): 'אל ישב האדם במקום שאוכלים
אם יש להם בוש'ת והסיק שם לחלק, שמדינא אסור דווקא באורח
או עני שלא אוכל משלו וכמו שמשמע בירושלמי ובצוואת רבי
אליעזר הגדול, אך ממידת חסידות הוא אפי' בכל אדם, אולם אינו
צריך להעלים עיניו מלהסתכל ורק די במה שלא יתכוין להביט
ולהסתכל, ועיי' ש עול מה שהביא מספר חסידים (ס' קעח) השייך
לענייננו.

הנראה מכל זה, כי מעיקר הדין נאסר להסתכל רק באורח
שאוכל משלו וכמו שפסק בערוך השולחן, ומימדת חסידות אין
להתכוון להביט על פני אדם, ונראה שבמקום גם כן אסור,
זאת לפי הטעם שכל דבר המבייש חבירו יהיה נזהר מלהביט בו.

ועתה נבוא לביאור מנהג חסידים ואנשי מעשה שמביטים
ברכותיהם בשעת אכילתם: לאור האמור לעיל לא קשה, שהרי
מצד הדין האיסור אינו אלא רק באוכל משל חבירו כדי שלא
יתבייש ממנו, נוסף לכך איתא בספר הקדוש 'תפארת שלמה'
(פרשת משפטים ד"ה עוד בדרך) הפירוש של הפסוק 'ואלה המשפטים
אשר תשים לפניך', ואלה המשפטים הם הייסורים, אשר תשים
לפניהם כי תשב בשלחן הערוך בראש המסובים, וכתב שם שיש
ייסורים לצדיק היושב בערך השולחן לפניו אך ייסורים כאלו
טובים הם.

עוד כתב 'כידוע מהרבה צדיקים קדושי עליונים ובראשם
הבעש"ט הקדוש וכה אמר: 'כל מי שזוכה להיות משובתי שבת
מאוכלי שלחנו, הוא נותן בו סם חיים להיות בקרבו רפואה
להיושע מכל התאוות, וגם פועל להבא להתנהג בביתו בקדושה
וטהרה, (תפארת שלמה פר' יתרו ד"ה ויקח יתרו עיני עוד בדבריו הנפלאים).

העולה לדינא:

- א. מדינא אסור להביט רק בפני אורח האוכל משל חבירו,
וכדי שלא יתבייש. ב. מדת חסידות בפני רבו הביט כלל בפני
האוכל ובמנתו. ג. אוכל בתלמידי המביט שלא רב בעת עורכו
השולחן אין בכך חשש כלל, וכמו שביארו גדולי החסידות
מעלת המסתכל בפני צדיק בעת אכילתו.

ביטח רכב שקיבל לשמור ונגנב הרכב

ראובן ביקש משכנו שהיות וכוונתו לנסוע לחו"ל לחודש, רוצה שיהיה שומר שלו על רכבו שחונה תחת הבניין.
השכן הסכים להיות שומר וראובן נסע לחו"ל, השכן לא היה רגוע והחליט על דעת עצמו לעשות ביטוח נכסים על
הרכב, בסופו של דבר הרכב נגנב.
יש לדון בשלושה גידונים: א. אם השכן נעשה בכלל שומר. ב. מי ריווח את הכסף שיגיע מהביטוח, ראובן
הבעלים או השכן השומר שעשה הביטוח. ג. האם ראובן צריך לשלם על דמי הביטוח ששילם השכן על כך.
תשובה:

א. קניין לחיוב שמירה

בענין אם נעשה שומר בגמרא (ב"מ צט. וב"ק עט.) אמר רבי אלעזר כשם שתיקנו משיכה בלקוחות כך תיקנו
משיכה בשומרים, ונחלקו הראשונים האם הדין שתיקנו משיכה זה כדי להתחייב בדיני שמירה וכן הוא שיטת
הרמב"ם, אבל שיטת תוס' והרא"ש שזה נאמר לענין חזרה, שהמשכיר והמשאיל לא יוכלו לחזור בהם מההסכם,
אבל לענין להתחייב, מתחייב מיד שהבעלים מסתלקים מהחפץ וכבר לא שומרים עליו וסכימו שהוא יהיה שומר
נעשה שומר. השולחן ערוך נראה שמצדד כהרמב"ם שבחו"מ (ס' רצא ס"ה) הביא שתי השיטות בשם יש מי שאומר
והביא שיטת הרמב"ם, ולפי כללי הפסיקה הלכה כיש אומרים בתרא (אהרן) וכן שם (ס' שו ס"א) הביא שיטה
ראשונה בסתם כהרמב"ם ואח"כ הביא בשם יש אומרים כהרא"ש, וגם בזה לכללי הפסיקה דאם דעה אחת נאמרה
בסתם ודעה שניה בשם י"א ההלכה כסתם, ולפי"ו בעובדא דידן שלא עשה משיכה לא נעשה שומר.
ראשונה וממכר שיש מקנה אם גם תיקנו. הרמ"א (ס' ר ס"א) הביא בשם י"א שיכול גם במקח וממכר לקנות בד"א
וא"כ יכול להתחייב בשמירה ע"י קנין ד"א.

אמנם עדיין יש לדון, הנהגה הר"ן כתב שמה שמועיל במו"מ קנין ד"א הוא רק כאשר האדם הקדים להיכנס לתוך
הד"א לפני שנכנס הכלי, אבל כשהכלי קדם לא, ועיי' בקצוה"ח ונתימ"מ (ס' ר סק"ד) הטעם משום שנעשה המקום
של הד"א כבר שייך לבעל הכלי. אבל דעת הרא"ש ורבינו ירוחם שאין חילוק ותמיד קונה, ובסמ"ע (שם סק"ו) כתב
דמסתמת הרמ"א נראה שאין הבדל וקונה אף בקדם הכלי, ולפי"ו בנידון דידן יכול לקנות בד"א.
והנה גם לשיטתו שלא מועיל בלא משיכה וכן לא מועיל קנין ד"א במו"מ או בקדם הכלי וכו"ל, יש לדון אם
מקום הרכב שעומד בחנייה השייכת לכל הבניין המשותף, וא"כ יכול הוא לקנות משותפו בקניין חצר.
אמנם גם בזה יש לדון, שהרי השו"ע בס' קעו (ס"ב) כתב לענין קנין של שותפות שמהני ע"י שישכרו מקום
ויניחו שם החפצים שרוצים להיות בהם שותפים, והקשו שם הפוסקים מהגמרא (בב"ב פד.) שהדין של חצר
השותפין שקונים זה מזה זה דוקא במודד והניח לקופתו ולא בחצר עצמו.

הקצוה"ח (שם סק"א) מחלק בין לקנות כולו שלא מועיל לבין לקנות שיהיה בשותפות שמועיל, ולפי"ו בנידון
דידן ענין השמירה קונה כולו ואז לא מועיל בחצר השותפים (דוחק לומר שישב קניא בשותפות אחד בעלים ואחד
שומר). הנתיבות מחלק שאם קדם הכלי לקניין לא מועיל לקנות דהרי כ"א שמשתמש מתברר במו"מ זה שהמקום
שלו, א"כ כשמניח חפצו במקור עכשיו שייך לבעל החפץ ואין יכול שותפו לקנות, וזה אתי' לפוסקים שביארנו
בדין ד"א לחלק בין קדם הכלי או האדם ולדבריו ג"כ בנידון דידן לא מועיל לקנות ע"י קנין חצר.

ב. מי יקבל את תשלומי הביטוח

בענין תשלומי פיצוי הביטוח מי יקבלם, הפתחי תשובה (ס' שו סק"א) הביא שבו"י לדון בין שומר חינום שמסר
לשומר שכר ונגנב, וציין לדברי השיט"מ, שדייק שמוזה שהמשנה נקטה שוכר שמסר לשואל שרבי יוסי אומר
כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו ולכן שהשואל ישלם לבעלים ולא לשומר ולא נקטו ש"ח שמסר לש"ש
שישלם הש"ש לבעלים מדויק שבוה יקבל הש"ח התשלומים.

אמנם הפת"ש תמה עליו וכן תמה בדברי חיים דהרי יש תוס' (בב"ק יא:) דגם בשח' שמסר לש"ש שייך סברת
כיצד הלה עושה סחורה, וא"כ יש כאן מחלוקת בש"ח שמסר לש"ש אם יקבל הש"ח התשלום וטעם הסברא לחלק
דנחשב שעושה סחורה בשלו מכיון שהיא שילם הכסף לש"ש.

ולענין ביטוח יש לדון אם דינו כש"ח שמסר לש"ש דהרי הוא משלם דמי הביטוח או לא ובשואל ומשיב (מהדו'
ב' חג ס' קכ"ה-קכ"ט) דן בזה בהרחבה לענין שוכר שעשה ביטוח דמצד אחד שייך לשוכר שהוא שילם וזכה לעצמו
ולא הוי שליח המשכיר ומצד שני ההנאה מגיעה מזה הבית של המשכיר וגם הפסיד את הבית ועיי"ש שהסכים
לפסק הדין של ב"ד של בראד לעשות פטירה שני שליח למשכיר ושלוש לשוכר והיותר משווי הבית יחלוקו, ומצינו
באחרונים עוד כמה צדדים שהשוכר יזכה בתשלומי הביטוח.

א. בשואל ומשיב (במהדו"ג ח"א ס' רכ"ו) שאם אדם יכול לעשות ביטוח על נכס שאינו שלו א"כ הביטוח לא קשור
לבעל הנכס ומה שכתבנו לעיל בשמו, וזה באופן שהתכוין גם בשביל המשכיר.

ב. בתשובת בית יצחק (ח"מ ס' נה) כתב דאם בשביל להוציא הממון צריך את שניהם נחשבים כשותפים וזה
ביאר בהנחת הב"ג של בראד.

ג. האור שמח (הל' שכירות פ"ה) מחלק בין הדין של רבי יוסי שהשוכר שהשאיל לו זכות בדמיה אם יהיה
מיתה, משא"כ בביטוח בשביל זה שילם כסף כדי לקבל תשלומי ביטוח.

ד. מהר"ש אנגיל (ח"ו ס' ק"ג) הביא סברא לחלק דבר' יוסי התשלומים זה מדיני שומרים תמורת וגוף הבהמה
משא"כ בביטוח אין כזה דיני שמירה רק התחייבות על נזק תמורה תשלומים של ביטוח וכן כתבו עוד אחרונים
(תשורת שי ואבני צדק).

ג. אם הבעלים משלם את דמי הביטוח

על הצד שהבעה"ב מקבל חלק בדמי הביטוח כפשרת ב"ד דבראד וכן לש"י תוס' בשח' שמסר לש"ש יש לדון
אם צריך הבעה"ב לשלם ההוצאות שישלם הש"ח לש"ש או השומר לביטוח הפת"ש (בסי' ש"ו סק"א) הביא שיטמ"ק
בשם מהר"ן כץ בענין ש"ח שמסר לש"ש שהבעלים פטורים מלשלם השכר מכיון שנותן עבור עצמו דהיה צריך
לטרוח בעצמו בשמירה ולכן לא דמי ליורד לשדה חבירו שצריך לשלם ההוצאות.

והביא שם בשמו עוד את שיטת ר"מ סרקסטה דמכיון שהעלה את רמת השמירה הבעלים צריכים לשלם, ונראה
מדבריו כי אף שלבסוף לא הגיע לדי' גביית תשלום הדינו שלא נגנב, ג"כ צריך לשלם השכר, והפת"ש הביא שיטת
הדברי חיים לחלק, שאם נהנה מתשלומי הש"ש צריך לשלם השכר, ובפשוטו סברתו שלא יתכן שהמשכיר יעשה
סחורה בתשלומי השוכר ששילם אבל כשלא נהנה פטור דהנה עושה שום סחורה.

אמנם לענין תשלומי ביטוח מבואר בפתחי חושן (פ"ו מהל' שכירות) שלכל השיטות צריך הבעה"ב
לשלם לא מבניא לר"מ סרקסטה שצריך לשלם דיש בזה כיצד הלה עושה סחורה בכסף של
השוכר, אלא אפי' לש"י המה"ר כץ דדוקא בש"ש שעשה לטובת עצמו, אבל בביטוח ממה
נפשך, אם עשה לעצמו מדוע לא מקבל, וע"כ שזה לטובת הבעה"ב וע"כ צריך לשלם וכן
לסברת הדברי חיים באופן שנהיה דיין לשלם.

אמנם באופן שלא נהנה, לענין ביטוח יתכן שלכו"ע לא צריך לשלם, אפי' לדעת ר"מ
מסקרטבה דדוקא בש"ש שבעצם היה כאן שמירה מעולה וזה עצמו ריווח, משא"כ
בביטוח דהוי כיווד לשדה שלא ברשות שמשלם הודאה שיעור שבה וכשאין שבה
אין תשלום.

העולה לדינא:

- א. לענין שמירה יש מחלוקת אם נתחייב בשמירה גם אם נתחייב בשמירה כשמגיע
ריווח מהביטוח יש מחלוקת אם מגיע לשומר או שיפשו בניהם. ב. לענין אם צריך
לשלם הבעה"ב הוצאות הביטוח, אם מקבל ריווח לכו"ע צריך לשלם ובאופן שלא הגיע
תשלומי ביטוח לכו"ע לצ' לשלם.

